

ପ୍ରାଚୀ ପ୍ରଚ୍ଛମାଳା

ଭନବିଂଶ

ଗଉଡ଼ିଶା-ମୟୂରକ୍ତ

ପ୍ରାଚୀ ସମିତି

ଚଉତିଶା-ମୟୂରଭଞ୍ଜ

(ପ୍ରଥମ ଶ୍ଳୋ)

ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ପକ୍ଷରୁ
ଶ୍ରୀ ବିବିଧ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି: ଏ: କା
ଦ୍ଵାରା ସଙ୍କଳିତ
ଓ

ଚଉତିଶା ଚନ୍ଦ୍ରକା ଟୀକା ସହ
ସମ୍ପାଦିତ

ପ୍ରକାଶକ
ପ୍ରାଚୀ ସମିତି, କଟକ

ମୂଲ୍ୟ ଆଠଅଣା

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ

ଏକ ସହସ୍ର

Copy right strictly reserved by the Samiti

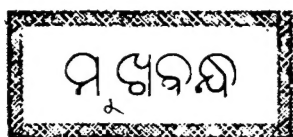

ଏକମାତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ସ୍ଥାନ

ପ୍ରାଚୀ ବୁକ୍ସଲ

ଗଣେଶ ଦାଟ୍, ପୋ: ଅ: ଚନ୍ଦ୍ରନାଗୋକ,

କଟକ

ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ହୃଦୟକୁ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଅନ୍ତର
କ୍ରମରେ କବିତାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା କଳା-ପ୍ରାଣ କୁଶଳହସ୍ତ
ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରାଚୀନ କବିଗଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ୱ ।
ଅଧୁନା ଯେଉଁମାନେ ବିଦେଶୀୟ ଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ
ସେମାନେ କହିବେ ନିଜକୁ ଶ୍ରୀ ଗୋଡ଼ାରେ ଏ କଠୋର
ନିଗଡ଼ କାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ କଳା ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ଅଙ୍ଗଭୂଷଣ ରୂପେ
ବରଣ କରିନିଏ, ଯାହାକୁ ନିଗଡ଼ କୁହା ଯାଉଛି ତାହା କଳାର
ଅମୃତ ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ । ଏହା ପୃଥିବୀରେ ଯଦି କୌଣସି
ଜାତି ସମ୍ୟକ୍ ବୁଝିଥାଏ ତେବେ ସେ ଉତ୍କଳୀୟ ।

ଉତ୍କଳେୟୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ସନେଟ୍ ବା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପଦ୍ୟ
କବିତା ଶତ ଶତ ବର୍ଷ ହେଲା ଶ୍ରୀ ପ୍ରକାଶର ଗୋଟିଏ
ବିଶିଷ୍ଟ ସରଣୀ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ।
ତାହାର ଜନପ୍ରିୟତା ଅଜଣାଏ ଶୁଣି ହୋଇନାହିଁ,
ବତଂ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶରେ—ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ—
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପଦ୍ୟ କବିତାକୁ କବିମାନେ ନିଜର କରି ନେଉ
ଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳର ଆଧୁନିକ ଯୁଗର କବିମାନେ ମଧ୍ୟ ସନେଟ୍,
ଅଥବା ବଙ୍ଗଳା ଅନୁକରଣରେ ସଙ୍ଗୀତସ୍ଥାନଜନବିଶିଷ୍ଟ
କବିତା ଲେଖିବାକୁ ଶ୍ଳାଘାର ବିଷୟ ମନେ କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ
ହା ରେ ଦେଶଜାତ ଚଉଦିଶା ! ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ କୁଷ୍ଠନ

କେବଳ ତୋର ପାଇଁ ସଞ୍ଚିତ ଥାଏ ! କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ
ବିଦେଶାଗତ ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ଅନୁକୃତିତ ମମତା ଓ ସ୍ବଦେଶଜ
ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି କାରଣ-ସ୍ଥାନ ଦୃଶ୍ୟ ଜାତୀୟ ଅଧ୍ୟୟନର ଅନ୍ତାନ୍ତ
ଶକ୍ତି ।

ବିନ୍ଦୁ ଉତ୍କଳୀୟ-ମନ ଉପରେ ସୁଗୟାଗନ୍ତ ଧର,
ଚଉତିଶା ଯେଉଁ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି ତାହା ମୁକ୍ତିମେୟ
କେତେଜଣ 'ଶିକ୍ଷିତ'ଙ୍କ ନାସାକୁହନରେ ଉଡ଼ି ଯିବାର ନିନିଦ
ନୁହେଁ । ଆଜି ଚଉତିଶାରେ ବିଶଦ୍ଭାବ ଯେପରି ବିଚ୍ଛୁରିତ
ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି, ଜାତୀୟ ଭାବ ଯେପରି ଅଖଣ୍ଡ ବିଳାସ କରୁଅଛି
ଉତ୍କଳର ସ୍ବପ୍ନ ପୁର ପଶିକୁ ଜଗାଇବାକୁ ଉତ୍କଳର କବିମାନେ
ଯଦି ବିଦେଶୀ-ବ୍ୟାମୋହ ତ୍ୟାଗ କରି ଭାବ ପ୍ରକାଶର ପୂର୍ବ
ସୁରୁଷାନୁସୃତ ଜାତୀୟ ମୌଳିକ ସାରଣୀ ଚଉତିଶା ଓ ଚଉପଦ
ଆଦିକୁ ଧରିଲେ, ତେବେ ନିଗମ-ଭାବ-ସମ୍ପଦ ବିଶେଷ ଦଳକ
ମଧ୍ୟରେ ଆବିର୍ଭବ ନ ହେ ସମଗ୍ର ଦେଶର ଦୈନିକ ଦୂର
କରନ୍ତା । ଉତ୍କଳ ତାର ଆତ୍ମାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ନିମନ୍ତେ ତାର
ଜାତୀୟ କବିକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଅଛି । ବିନ୍ଦୁ ସେ କାନ୍ଦନ୍ତି ?

ଉତ୍କଳୀୟଗଣ ଅଳ୍ପକାଳେ ଚଉତିଶା ନାମରେ ଯେଉଁ
ସବୁ କଣ୍ଠରୁ ଗୀତ ଗଢନା କରି ପ୍ରାଣ ତୁପ୍ତ କରିଥିଲେ
ସେମାନଙ୍କର ସଖ୍ୟା ଯେ କେତେ ତାମା କହିଦେବ ନାହିଁ ।
ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶତ ଯାଏଁ ଚଉତିଶା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଅଛୁଁ । ସମ୍ଭବକୁ ନୂଆ ନୂଆ
ପୋଥି ଆଣିଲେ ନୂଆ ନୂଆ ଚଉତିଶାର ସନ୍ଧାନ ହେଉଅଛି ।
ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଚଉତିଶାକୁ ଏକତ୍ର କରି ଆମ୍ଭେମାନେ ଉତ୍କଳର

ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଅଜ୍ଞାତ ବଶ୍ୟରମାନଙ୍କ ଉପଦେଶ ନିମିତ୍ତ
ସେ ଗୁଡ଼ିକୁ 'ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶା ମଧୁରକ' ନାମକ ସୁସ୍ଥକରୁପେ ରଖି
ଦେଉଅଛି । ଉପଦେଶ ସାମଗ୍ରୀ ଛଡ଼ା ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର
ଇତିହାସଗଠନ ନିମନ୍ତେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶା ସବୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉପାଦାନ
ସୋଗାଲବେ ଏପରି ସବୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶା ମିଳୁଅଛି ଯାହା ନିକଟରେ
ଓଡ଼ିଶାର ପୁରାତନ କାବ୍ୟମାନ ଦୁଷ୍ଟପୋଷ୍ୟ ଶିଶୁବତ୍ ଅବ୍ୟାଘୀନ ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶା ସମ୍ପର୍କରେ ଇତିହାସମୂଳକ ବିଶେଷ ଅଲୋଚନା
ସମସ୍ତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶା ପ୍ରକାର ଗାୟକରେ କରାଯିବ । ଆଜି ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶା
ମଧୁରକର ଦଶକୋଷ ବିଶେଷ ଏହି ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ ଦେଶବାସୀଙ୍କ
ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ କରି ଚନ୍ଦ୍ରିୟର ଅନିବାରଣୀୟ ମାଧୁରୀ ଉପଦେଶ
କରିବାକୁ ଅନୁମୋଦନ ସେମାନଙ୍କୁ ସାଦରେ ଆହ୍ୱାନ କରୁଅଛି ।

ପ୍ରାଚୀ କର୍ମଭବନ

ଗଣେଶ ଦାଟ

କଟକ

୧୯୧୫ । ୫ । ୩୧

ଶ୍ରୀ ବିବିଧ ରଚନା ପଢ଼ନାୟକ

ଚଉତିଶା ମଧୁଚକ୍ର

ସୂଚୀପତ୍ର

୧ମ କୋଷ—ରାଧାଦର୍ଶନ ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୧-୭
୨ୟ କୋଷ—ଅମ୍ବୁଦନଧି ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୭-୧୯
୩ୟ କୋଷ—ଅନୁରାଗ ରହାକର ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୨୦-୨୭
୪ର୍ଥ କୋଷ—ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୨୭-୩୩
୫ମ କୋଷ—ଶ୍ରୀ ରାଧାକାନ୍ତରା ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୩୪-୪୨
୬ଷ୍ଠ କୋଷ—ଉଦବ ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୪୩-୫୩
୭ମ କୋଷ—ଗୋପୀସନ୍ଦେଶ ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୫୪-୬୧
୮ମ କୋଷ—ବଉଳ ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୬୨-୬୯
୯ମ କୋଷ—ବାଳସା ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୭୦-୭୫
୧୦ମ କୋଷ—ନବଘନ ଚଉତିଶା	(ସାନକୃଷ୍ଣ)	୭୬-୯୧

ପରିଶେଷ—ଚଉତିଶା ଚନ୍ଦ୍ରକା ଟୀକା

ଚଉତିଶା ମଧୁଚକ୍ର

ରାଧାଦର୍ଶନ ଚଉତିଶା

ପ୍ରଧାନତଃ ଦାନକୃଷ୍ଣ ବରହଗୋପୀଭବର ଜବ । ରମକହୋଇଲ ପର୍ଯ୍ୟବସାନ
ମଧ୍ୟ ଦରଦରେ । ନବାବଶ୍ୟୁତ ଏହି କେତୋଟି ଚଉତିଶାରୁ ଝୁକି ନଶାୟାଏ
ଦଳକୃଷ୍ଣ ମଧୁର ପ୍ରୀତିରମର ମଧ୍ୟ ଦଳାମୀ ଥିଲେ । ମିଳନ ଓ ବରଦ ଉଭୟ ଅବସ୍ଥାର
ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଦାନକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶ୍ରୀବାବେଶ ସମାପ୍ତ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ଚଉତିଶାମାନଙ୍କରେ
ଗୋପୀ-ସଙ୍ଗ-ଲାଳସା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅବେଶମୟ ଅନୁରାଗ ଓ କୃଷ୍ଣ-ବଚନର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା
ଓ ଗୋପିନୀ-ବରହା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିରାଗର ଉଦ୍‌ବେଗମୟ ଉତ୍ସାହ ସମାନ ଦକ୍ଷତା ସ୍ପଷ୍ଟ ହେଉଛି ।
ବବଦା ଦଶନୁ ଦେଖିଲେ ରାଧାଦର୍ଶନଚଉତିଶା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି
ଗୋଟିଏ ଅତି ଉତ୍କଳ ରତ୍ନ ।

କୃଷ୍ଣ କହନ୍ତି ଦୁଃଖୀ
କର ଗମନ କଲକ
କହ ମୋତେ ଗଲ କାହା ନନ୍ଦନା ସେ ରୂପ ନିନ୍ଦୁଛୁ ରତକ
ଆରେ ସଖି । ୧ ।

ଖେଳାଇ ଖଞ୍ଜନ ଆଖି
ଖରେ ଲେଉଟାଇ ବାଣି
ଖାଣଉଦଣ୍ଡ ମୋ ମନ-ନୟନକୁ କଲ ଅଛ ମହାସୁଖୀ
ଆରେ ସଖି । ୨ ।

ଗଢ଼ ଗଜଗଜ ଜାଣି ଗୁଣୁଛୁ ସେ ଧୂଣମଣି
ଗଙ୍ଗାଧରଚନ୍ଦ୍ର-ମହାନଦୀ କି ସେ ଅହାଲ ଦେମତରଣୀ
ଆରେ ସଖି । ୩ ।

ଦାଗୁଡ଼ି ବଳା ନୃସୁର   ଘନ ଘନ ନାଦ ତାର
ଘୁଆଇ ଦେଉଛୁ ମହାନନ୍ଦ କଲ ମରାଳ ଡାକ ଉତ୍ତର
ଥରେ ସଖି । ୪ ।

ନୋହଲା ପିଛଡ଼ି ଆସି ନାଗସାମଣିକ ଦେଖି
ମାଲକଣ୍ଡକୁ କେ କେତେ ସେବା କର ପାଇଛୁ ସେ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ
ଆରେ ସନ୍ଧି । ୫ ।

ମୁଁରୁ ଚମ୍ପକବରନା   ଚତୁର୍ଥା ଚତ୍ରମୋହନ
ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀଲେ ଗଜ ଉଦ୍ୟୁତଲକ କି କରିଅଛି ସେ ଦେନ
ଆରେ ସଖି । ୭ ।

ଶୁଦ୍ଧବେ ସୋଗା ସମାଧି   ଛଣେ ତା ଦେଖିବେ ଯଦି
 ଛନ୍ଦବିନ୍ଦ ହୋଇ ରତପତ ଶରେ କର୍ମରେ ହେବେ ବିବାଦ
 ଆରେ ସଖି । ୭ ।

ଜମ୍ବୁନଦ କଳେବର   ଜଳି ଉଠୁଥିଛି ତାର
ଯାହା ବୋଲ ବୋଲ ସଜନି ତାହାକୁ ଜଗନ୍ନାଥହିଁ ସେ ବର
ଅରେ ପଶ୍ଚି । ୮ ।

ଝଟକେ ତାଟକ ଗଣ୍ଡେ   ହିମଶକେ ଦୁଖ ଖଣ୍ଡେ
 ଝଟଇ ଦେଖିଲେ ଫୁଲଗର ଶର ଦିଅଇ ଫୁଲ କୋଦଣ୍ଡେ
 ଆରେ ସଖି । ୯ ।

ନାହିଁ ତାହା ସମାନରେ ନବ ପଞ୍ଚଭୂବନରେ
ନିଶ୍ଚେ ଜାଣିଲୁ ଯେ କାମଜୟରଥ ଜନମିଛୁ କପଟରେ
ଅରେ ସଖି । ୧୦ ।

ଟେକ କୁଚ-କୁମ୍ଭ ଦୁଇ ଟାଣରରେ ଟେକ ହୋଇ
 ଟିକାଏ ଦୃଷ୍ଟି-ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଚକ୍ରବାଡ଼ ପ୍ରାୟେ ନ ଦେଖାଇ ମହା
 ଆରେ ସଖି । ୧୧ ।

ଠାବ କଲି ଏତେ କାଳେ   ଠିକ ରୁନସୋଗବଲେ
ଠଣ ପଦ୍ମକୋଳେ ଖଞ୍ଜନ ସୁଗଳ ଖେଳବା ଦେଖିଲି ତୋଳେ
ଆରେ ସନ୍ଧି । ୧୨ ।

ତାଳମୂର୍ଦ୍ଧନ-ଦଶନା   ଉନ୍ମରୁ-ପଥା-ଗୋରନା
ଉନ୍ମର କର ତାଳମୂଳେରେ ପିଇ ମଣ୍ଡି ଯାଉଛି ମେଦନା
ଅରେ ସଖି । ୧୩ ।

ଇମ କହୁନାହିଁ ତୋତେ   ତଳ ଅନାଇଲ ମୋତେ
 ତାଲ ଶୁଦ୍ଧାଣୀ ଭାବ ଦେଇ ମନକୁ ନେଇ ସଙ୍ଗତେ ସଙ୍ଗତେ
 ଆରେ ସଖି । ୧୪ ।

ଆଦା ସେ ରଙ୍ଗ ଅଧର   ଅନଙ୍ଗ ଅମୃତ ଦର
ଅରୁଣ କୋଳେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ରହିଲା ପ୍ରାୟେ ହସରେ ସୁନ୍ଦର
ଆରେ ସଖି । ୧୫ ।

ଦରୁଣୀ-ମଣି ସେ ରାମ । ଭନଲ୍ଲେକ-ସୁଖ-ଶୀମା
ତାହାକୁ ସେହି ଉପମା ଯାହା ଦେଇ କାମର ମନ୍ଦା ଗାରମା
ଥରେ ସଜ୍ଞି । ୧୭ ।

ଥରକୁ ଥର ବଳିବା   ଥରେ ତା କେତେ କଳିବା
ଥଳପଦ୍ମ ତୋଳି ବିହ୍ୱଳ ପରାୟେ ଦଶଇ ପାଦ ଚାଲିବା
ଥରେ ସଖି । ୧୭ ।

ବିଶୁଥୁଲ ବକୁ ଦୂରେ   ଦେଖୁ ଦେଖୁ ନେଲୁ ପୁରେ
ଦେହ ଅଦେହ ଦେହ କରିଗଲୁ ସେ ଅନାଇବା ମାତୃକରେ
ଥରେ ସଖି । ୧୮ ।

ଧନ୍ୟ ସେ ଭୂରୁରଙ୍ଗିମା   ଧନ୍ୟ ନେତ୍ର ସୁରଙ୍ଗିମା
ଧନୁର ଧର ମଦନ ଚଢ଼ିଲୁ ପରାୟେ ସେ ତରଙ୍ଗିମା
ଥରେ ସଖି । ୧୯ ।

ନୟନେ ମୋର ରହିଲୁ   ନିର୍ମଳ ସୁଖ ସେ ଦେଲୁ
ନାନା ସୁବିଦ୍ୟା ଅଙ୍ଗରେ ଥିବାପ୍ରାୟେ ଲେଖେ ତ ଭାଷା ନୋହିଲୁ
ଥରେ ସଖି । ୨୦ ।

ପରମାନନ୍ଦ ସମ୍ପାଦି   ପାଇଲା ପରାଏ ମନ୍ଦି
ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ମହିମାରୁ ଆଜ ପାହିଲୁ କି ଯୋଗେ ସନ୍ଦି
ଥରେ ସଖି । ୨୧ ।

ଫୁଲ-ଢାଳ-ଫୁଲ ନାସା   ଫୁଲର କହିବା ଭାଷା
ଫେଡ଼ି କି କହିବ ଶୁଣିଲୁ ମୋର ଦେଲୁ ସୁରଗୁରୁ ଦଶା
ଥରେ ସଖି । ୨୨ ।

ବଡ଼ ଲୋକ ତାକୁ କଲି   ବିକି ହେଲା ପ୍ରାୟେ ହେଲି
ବିଷମଗର ଏତେକେ ବିକି ଦେନି ଅଇଲୁ ଏଠାକୁ ବୋଲି
ଥରେ ସଖି । ୨୩ ।

ଭାଗ୍ୟ ଥିଲା ମୋର ଯେତେ   ଭଲେ ଅନାଉଲି ମୋତେ
ଭବଭୟରୁ ଶୁଦ୍ଧିବାକୁ ତାହା ଭରସା କରିଛୁ ତୋତେ
ଆରେ ସଖି । ୧୪ ।

ମହାଯୋଗେ ଯୋଗୀ ଥିବ   ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ତାକୁ ଦେଖିବ
ମନ୍ତ୍ର କର କହୁଛୁ ମହାଦେବ ସତ୍ୟ ମୁଖୁ ନ ବର୍ତ୍ତିବ
ଆରେ ସଖି । ୧୫ ।

ଯୁବକ ଜନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ   ଯାଉଥିଲୁ କଥାରଙ୍ଗେ
କାହିଁ ପଦ୍ମିନୀ ଅଙ୍ଗ ସତ୍ତ୍ୱରକୁ ବେଢ଼ିଥିଲେ ପାଶେ ଢଙ୍ଗେ
ଆରେ ସଖି । ୧୬ ।

ରମଣୀ-ମଣି ସୁହୋଗୀ   ରଚିଛୁ ରୁଚିର ବେଶୀ
ରଣରଣଙ୍କ ରଣ-ରଥଗିରେ କି ନୀଳପତାକା ମଣ୍ଡଣି
ଆରେ ସଖି । ୧୭ ।

ଲେଖିଛୁ କସ୍ତୁରୀ ରେଖ   ଲଲାଟର ଦୁଇପାଖ
ଲଳିତ ଅଳଙ୍କାରକି କି ଦେନି ସେ ମୁଖ ଦେଉଛୁ କି ସୁଖ
ଆରେ ସଖି । ୧୮ ।

ବଧାତା ବଡ଼ ହୃଦିଲ୍ଲ   ବିବେକ ପଣ ଶୁଦ୍ଧିଲ୍ଲ
ବସୁଦେବ ପୁଅ ବାସୁଦେବକୁ ତ ବେଳୁ ଏହା ନ ଯୋଡ଼ିଲ୍ଲ
ଆରେ ସଖି । ୧୯ ।

ସବୁ ଅଙ୍ଗେ ଶୋଭା ଶିଖ   ସମ ହୋଇଅଛି ପୂର
ସଦାଜ୍ଞ ଅଳଙ୍କାରକୁ ସୁନ୍ଦରତା କରିଅଛି ସେ ସୁନ୍ଦରୀ
ଆରେ ସଖି । ୨୦ ।

ସତେହେ ଏମନ୍ତ ହେବ ଶୁଭଯୋଗ ଯେବେ ଥୁବ
ଶଶୀ-ଶେଖର ଦୟା କଲେ ଅବା ସେ ଶଶୀମୁଖୀ ଦେଖାଦେବ
ଆରେ ସଖି । ୩୧ ।

ଶୁଣି ହସି କହେ ଦୂତା ସେ ବୃଷଭାନୁ-ଦୁହିତା
ସେହି ତ ତୁମ୍ଭକୁ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ମନ କରିଥାଇ ନିତି
ଆହେ କାହୁଁ । ୩୨ ।

ହର ଗଉରୀ ପୂଜଇ ହୃଦେ ତୁମ୍ଭକୁ ବଜଇ
ହଂସଗମନୀ ତୁମ୍ଭ କଥା ଶୁଣିଲେ ସମସ୍ତ କଥା ତେଜଇ
ଆହେ କାହୁଁ । ୩୩ ।

କ୍ଷେମେ ବିଜେ କର ଧୀରେ ଶୋର ନ ଧରି ମନରେ
କ୍ଷେମେ ଘାନକୃଷ୍ଣ ବୋଲେ ଚେଟେ ଦେବ ଉତ୍ସାଧନ-ସୁତାଠାରେ
ଆହେ କାହୁଁ । ୩୪ ।

ଅମୃତନିଧି ଚଉତିଶା

ରାଧାଦର୍ଶନ ଚଉତିଶା ପରି ଅମୃତନାଥ ଚଉତିଶା ମଧ୍ୟ ଦାନକୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଧୁର ଶ୍ରୀରାମର ବଚନ । ପ୍ରେମିକ ବୃତ୍ତାମଣି ରସରାଜଶେଖର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରେମାମୃତମୟ ଛତସ୍ତୁ ଶ୍ରୀରାଧାଙ୍କ ବମୋଦନ ଅଙ୍ଗଲବଣର ବବଳନୋତ୍ତ ଅସାର ଭୁଲନାରେ ବ୍ୟଥା ପାଇ ଏହି ଚଉତିଶାର ପ୍ରତି ହୃଦରେ ବଗଳତ ହୋଇ ବହୁଗଳପତ ବୋଧ ହୁଏ । ଧନ୍ୟ ସନାତନ! ଧନ୍ୟ ଦୃଶ୍ୟ ରକ୍ତିମୟୀ ବଚନା-ବଳା! ରଗଦନ୍ତ ବୃଦ୍ଧା ବଶତଃ ରୂପର ନିହାଳହୁଣ୍ଡ ଡବସୁ ବମଳ ରକ୍ତି-ରସରେ ରରପୁର ହୋଇ ନ ଥିଲେ ବଚନାର ଏ ସୁଧାଧାର ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚଳର ମନପ୍ରାଣ ଅପୂର୍ବ ବରବାର ସୁସୋର ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା ।

କାଳିନୀକୁଳେ ରାଧାଙ୍କୁ ଦେଖି
କୃଷ୍ଣ ବୋଲନ୍ତି ରେ ପ୍ରିୟସଖି !
କେ ବୋଲଇ ତୋତେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କମଳ
କନକ ଦର୍ପଣ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ରେ
ପ୍ରାଣସଖି !
କି ତାହାର ଅଜନ୍ମରୁ ନାହିଁ ଅଖି ରେ ।
କି ତୋ ଭ୍ରୂରଞ୍ଜୀ ଚାନ୍ଦାଣୀ ନାହିଁ ଦେଖି ରେ ।
କଣ୍ଠେ ଏହା ଶୁଣି ହୋଉଥାଇ ଦୁଖୀ ରେ । ୧ ।
ଖଲ ଲୋକକର ଖଲ ବୋଲ
କ୍ଷଣେ ହେ ସଂସାରେ ନୋହେ ଭଲ
ଖଞ୍ଜିଲୁ ପଣ୍ୟ ତୋହୋର ପ୍ରାୟେ କାତ
କାଞ୍ଚନ ସଙ୍ଗତେ କରି ଭୁଲ ରେ
ଜୀବଧନ !
ଖୋଜି କହିବି କେତେ ମୁଁ ସେ ବଚନ ରେ

ଖେଦ ଲଭୁଥାଇ ଏହି ଦେନ ମନ ରେ
ଖୀଣୋଦର ! ତୋ ମୁଖକୁ କେ ସମାନ ରେ । ୨ ।

ଗୁରୁସତ୍ତ୍ବନ ! ଏବେ ଶୁଣ
ଗୁଣିଲେ ତାହାଙ୍କ ଅବିଶ୍ଵାସ
ଗଗନ-ନକ୍ଷତ୍ର ପ୍ରାୟେ ନ ସରବ
ଅଧିକ କହିବା କି କାରଣ ରେ
ଗୁଣନିଧି !

ଗୁଣି କହିବ ତାହାଙ୍କ ଗତିବିଧି ରେ
ଗଲ୍ଲ ଜଳକୁ ଯେ ପଦ୍ମ ତପ ସାଧୁ ରେ
ଗାଡ଼େ ଶିଶିର ତାହାକୁ ଦେଲ ବାଧୁ ରେ । ୩ ।

ଦର୍ମକର-କର-ତାପ ସହି,
ଦୋର ତପସ୍ୟା ବଳରୁ ସଞ୍ଚି
ଦଟଣ-ଅନନା ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ-ସୁବାସ
ଦେଲ କିଛି ଏବେ ଅଛି ବହି ରେ
ଦଳସୁନି !

ଦସ୍ତେ ବିକାଶ ହୁଅଇ ଏହି ଦେନ ରେ
ଦୁଃଖିଆଇ ଶୋଭା କାହିଁ ନିଶିଥିନା ରେ
ଦଡ଼ି ତ ନ ରହଇ ତା ଦେନାଦେନ ରେ । ୪ ।

ନିକଟରେ ଆଗ କଷି ହୋଇ.
ନିଅଁରେ ଝାସେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯାଇଁ
ନରହାଥେ ପଡ଼ି ଦର୍ପଣ ହୋଇ ତ
ମନକୁ ତର୍ପଣ କଲ ନାହିଁ ରେ

ନିଜମିନି !

ନିଷ୍ଠେ ନାଶ ଯାଇ ହେଲେ ଅରମାମା ରେ
ନିମ୍ବୁରାଲ ଚୋଟା ମୁଖ ଉଠୁ ଘେନି ରେ
ନୋହୁ କର୍ତ୍ତ କାଳରେ ତୁ ସୁଖଦାନୀ ରେ । ୫ ।

ଚତୁରାମଣି ! ତୁ ଶୁଣ ଏବେ
ଚକ୍ରଧର ବେଶ ଧରି ପୂର୍ବେ
ତୁମ୍ଭ ହେଲୁ ପୁଣ୍ୟସାକ ବାସୁଦେବ
ପରାଏ ହୋଇଲୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଏବେ ରେ

ଚଞ୍ଚଳାସି !

ଗୁରୁବଦନକୁ ହେବ ବୋଲି ଲକ୍ଷ ରେ
ଚନ୍ଦ୍ରାଗେ ଦରିଶକୁ ବହିଅଛି ରେ
ଚିତ୍ରମୋହବା ଗୁରୁଣ ନାହିଁ ବଞ୍ଚି ରେ । ୬ ।

ଛଟକ ଗୁହାଣୀ ଭାବ ତୋର
ଛଇଲ ମୋହନ ସୁଖଘର
ଉର କରଇ ଯେ ମଦନ ଶରକୁ
ଆଉ କଥା ଅବା କେତେ ଦୂର ରେ

ଛାଣୋଦର !

ଛଳି କହି ବସିଲେ ତୋ ନେତ୍ରଶିଖା ରେ
ଛୁତିଯିବ ସିନା ଚନ୍ଦ୍ର କଥା ତୋରା ରେ
ଛାରେ ଦୃଢ ପରାପ୍ତେ ଯେ ଅଛି ପୂର ରେ । ୭ ।

ଯାହା ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷେ ଶ୍ରୀ ଶ ହୋଏ,
ଜାଣିଲେ ସେହିଠି ଦଣ୍ଡ ପାଏ

ସାମିନୀ ଜ୍ୟୋତି ଦିବସରେ ନ ଥାଇ

କିଥୁ ରେଦେ ରାହୁ ଘାତ ପାଏ ରେ

ଜାଣୁମଣି !

ଜଳନିଧସୁତ ପଣେ ବହୁ ଆଣି ରେ

ସାଇଁ ମନ୍ଦାଦେବ ଶିରେ ହୋଏ ମଣି ରେ

ସୋଗ୍ୟ ନୋହିଲେ ନେମାକୁ ମୁଖଠାଣି ରେ । ୮ ।

ଝସକେତୁସଖା ଭାବେ ଥାଇ,

ହିମନ୍ତେ ଉପ୍ରୋଧ କରେ ନାହିଁ

ଝାଡ଼ା ଅନଳ ଚନ୍ଦନକୁ ଦହଇ

ପ୍ରାୟେ ପବିନୀକ ନ ତେଜଇ ରେ

ଝଳଗୋର !

ଝରୁଥାଇ ତୋ ମୁଖକୁ ନୋହି ସର ରେ

ଝାସଇଛି ପ୍ରତିଦିନେ ସିନ୍ଧୁବାର ରେ

ଝଗଡ଼ୁଛୁ ତା ମନକୁ ଅନୁସର ରେ । ୯ ।

ନିରନ୍ତରେ ଏକା ଭ୍ରମୁଥାଇ,

ନ ରହଇ କାହିଁ ଥୁର ହୋଇ

ନିଷ୍ଠେ ଜାଣିଲି ଯେ ଜନମୁଁ କୁଟଳ

ନିନ୍ଦାରୁ ତାହାର ରସ ନାହିଁ ରେ

ନିତଅଙ୍ଗ !

ନିତବ୍ରତଦନ୍ତ ତୋର ମୋର ସଙ୍ଗୀ ରେ

ନାନା ଭାବେ ତୁ ମୋତେ କରୁଛୁ ରଙ୍ଗୀ ରେ

ନୁହୁ ଯାଇ କି ନା ତୋର ରୁରୁରଙ୍ଗୀ ରେ । ୧୦ ।

ଟେକି ତୁ ଶୁଣିଲେ ଭୁରୁଲତା
 ଟଳିଯିବେ ମହା ଉର୍ବ୍ଧ୍ବରେତା
 ଟେକେ କହୁଛି ଦମ୍ଭକୁ ଅବଲମ୍ବ
 କରବ କେ ଏଡ଼େ ବିବେକତା ରେ
 ଟେକସୁନା !

ଟାଣ କବିମାନେ ହୋଇ ଦୁଷ୍ଟମନା ରେ
 ଟେକିଥାନ୍ତି କାମଦେବଧନୁ ସିନା ରେ
 ଟାଣି ପ୍ରାୟେ ତାଙ୍କ ବୋଲ ନୁହଇ ନା ରେ । ୧୧ ।

ଠାବ କଲି ଏତେ କାଳେ ଅସି
 ଠିକେ ସେ ଜଳରେ ଯାଏ ଭସି
 ଠୁଲ ଭୟେ ସବୁ ଅବଲମ୍ବ କଲ
 ପ୍ରାୟେ କବି ହେଲେ ସବୁଭାଷୀ ରେ
 ଠାକୁରଣୀ !

ଠାବ କର ତୋ ଅଙ୍ଗକୁ ପୁଣି ପୁଣି ରେ
 ଠେସି ପକାଇଲି ଏବେ ତାଙ୍କ ବାଣୀ ରେ
 ଠିଆ ହେବାକୁ ତାଙ୍କର ନାହିଁ ଆଶି ରେ । ୧୨ ।

ଡାକାଇତ ପ୍ରାୟେ କବିଶତ
 ଡୋଳେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ନ ଚଉତି
 ଡାକୁଥାନ୍ତି ମୋର ଡୋଳାପ୍ରତିମାକୁ
 ଖଞ୍ଜନ-ହରଣ-ମୀନ-ନେତ୍ରୀ ରେ
 ଡୋଳେଖୁ !

ଡେଇ ହୋଏ ରୋମ ଏହା ଶୁଣି କର ରେ

ତହେ ଅଙ୍ଗକୁ ସେ ବୋଲି ଯେତେ କରି ରେ
ତୁଳି ଲଗିଲେ ନୋହିବ ଏତେ ସର ରେ । ୧୩

ତମ କରି କହୁ ନାହିଁ ସଖି !
ତାଳ ଅନାଇଲେ ଯଉଁ ଆସି
ତୋକିଲୁ ଅମୃତ ଆସାଦିଲୁ ପ୍ରାୟେ
ମନକୁ କରଇ ମହାସୁଖୀ ରେ
ତାଳନେହି !

ତାଳେ ତୋହୋ ଘେନି ସିନା କାମ ଛଣିରେ
ତମପଣେ ଧରିଥାଇ ପୁଲପତୀ ରେ
ତାଳବାକୁ ଦମ୍ଭକୁ ସେ ମହାମନ୍ତ୍ରୀରେ । ୧୪

ଏକଥା ନୋହଇ ଅପ୍ରମାଣ,
ଆନନ୍ଦ-ଦାୟିନୀ ! ଏବେ ଶୁଣ
ଅଭିଯାବି ତୋର ନୋହିଥିଲାକୁ ଟି
ମହାଦେବଠାରେଗଲାପ୍ରାଣ ରେ
ଅଳକନି !

ଏବେ ତୁ ତାହାର ମୃତ୍ୟୁସଞ୍ଜୀବନୀ ରେ
ଏହି ନୟନଦ୍ଵାରେଟି ତାହା ଚିତ୍ତିରେ
ଆଉ ଅଛି ନିଜ ତୋର ପର ଦାମରେ । ୧୫ ।

ତୋ ନେତ୍ରଦରଙ୍ଗ ହାବ ଭାବ
ଭୁଞ୍ଜି ଜୀବ ଶର କାହୁଁ ହେବ ?
ତେରଛେ ଗୁହ୍ୟବା କି କହିବା ଯହିଁ
ବ୍ରହ୍ମପାପ କାମ ପରାବର ରେ

ସିଂବଳନ !

ତୋହୋ ନୟନର ଯତ୍ନ ଘେନାଘେନି ରେ
ତାହା କହିବି କଉଁ ଯୋଗ୍ୟତା ଘେନି ରେ
ତେଡ଼େ ଭାଗ୍ୟ ମୋର କାହିଁ ଅଛି ଧନା ! ରେ । ୧୬ ।

ଥୁରମଧ୍ୟେ ଦମ୍ଭ ହୃଦ ବାନା
ଥୁବ ତ ନାହିଁ ଏ ନେତ୍ରବିନା
ଅମ୍ଭନ ମୋହନ ବଶ ଉଚ୍ଛାଟନ
ନାଚ କରିବାକୁ ଏହି ସିନା ରେ
ଥୁରଗତି !

ଥରେ ଥରେ କରଇ ଏ ଯତ୍ନ ଗତି ରେ
ଥାଣୁ ଦେଖି କାମେ ହେବ ଛୁଇଁବିତି ରେ
ଥାଉ ଆଉ ଲୋକର ବା କେତେ ଥାଉ ରେ । ୧୭ ।

ଦେଖିଲେ ଯେ ହୋଏ ସୁଖକର
ଦେଇ ସିନା ତାକୁ ପଟାନ୍ତର
ଦୂରେ ଥାଇ କବି ବଚନ କହୁଛି
ତୋ ନେତ୍ର ନିଷ୍ଠେ ବୈକୁଣ୍ଠପୁର ରେ
ଦିବ୍ୟଗୋର !

ଦଇବେଚ୍ଛେ ତ ବିଷ୍ଣୁର ମନୋହାରୀ ରେ
ଦୟାନିଧିଦୟା ଥିଲେ ଦେଖିପାର ରେ
ଦୁଖ ଅଛି ବୋଲି ମନେ ନ ବିଚାର ରେ । ୧୮ ।

ଧଳା କଳା ରଙ୍ଗେ ଶୋଭା ପାଏ
ଧାତା ହରି ହରି ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାୟେ

ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ତାର ଜନମର ଭାଗ୍ୟ

ଯାହାର ଏ ଦରଶନ ହୋଏ ରେ

ଧୃତିଧୃଷି !

ଧରଣୀରେ ତୋର ନେତ୍ର ପରଶଂସି ରେ

ଧୀର ହୋଇ ଏହା ଚାହିଁଥିବା ବସି ରେ

ଧର୍ମ- ଅର୍ଥ- କାମ- ମୋକ୍ଷ- ଫଳଦୃଶୀରେ । ୧୯ ।

ନିରତେ ବଢ଼ାଇ ପ୍ରେମପ୍ରୀତି

ନ ଶୁଦ୍ଧ ଅନୁରାଗ ଶାନ୍ତି

ନିଷ୍ଠେ ଜାଣିଲି ରେ ନୟନ-ପ୍ରତିମା

ତୋ ନେତ୍ର ନାଗରା ରସବତୀରେ

ନବଯୁବା !

ନାନା ଗତିରୁ ଏ ନୃତ୍ୟକାଶୀ ଅବା ରେ

ନୀଳକଣ୍ଠରେ କର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସେବା ରେ

ନିରନ୍ତରେ ଏହି ଶୋଭା ଦେଖୁଥିବା ରେ । ୨୦ ।

ପଡ଼ିଲେ ଏ ନେତ୍ରେ ନେତ୍ରଗତେ

ପ୍ରତେ ହୋଉଥାଉ ମନେ ଏତେ

ପାକଶାସନ- ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ପ୍ରଶଂସା

କରୁଥାନ୍ତି ଲୋକେ କିମନେ ରେ

ପ୍ରାଣମଣି !

ପରମାନନ୍ଦ ସୁଖକୁ ଦେବା ଅଣିରେ

ପ୍ରତିକ୍ଷଣେ ଦହଇ ଏ ନେତ୍ରଠାଣିରେ

ପ୍ରତି ଅଙ୍ଗ ପୂର୍ଣ୍ଣକାର ପୁଣ ପୁଣିରେ । ୨୧ ।

ଫୁରୁଛି ମନରେ ଆସି ସେତେ
 ଫେଡ଼ି ତା ଅବା କହିବି କେତେ
 ପାଇ ଲମ୍ବ ପାଇ ତରଙ୍ଗ ଭାବରୁ
 କ୍ଷୀରସିନ୍ଧୁ ପ୍ରାୟେ ହୋ ଏ ପ୍ରତିରେ
 ଝୁଟମୁଖି !

ଫୁଲ ଅରବିନ୍ଦେ ଫୁଲଲତା ଦେଖି ରେ
 ଫୁରୁଣାରେ ଲାଗି କବି ହୋଏ ସୁଖୀ ରେ
 ଫଳ ଏ ବାଦାରେ ଆଉ ନାହିଁ ସଖି ରେ । ୨୨ ।

ବିବେକ ଶୁଭ୍ର ଯତ୍ନଜନ
 ବଡ଼ ହେଲେ ତାକୁ ବୋଲି ସାନ
 ବିଚାର ବିଚାର ବୋଲନ୍ତି ତୋ ନେତ୍ର
 ଖଞ୍ଜନ ଚକୋର ମୃଗ ମୀନ ରେ
 ବରଜନା !

ବୁକୁ ହାଣି ହୋଏ ଏହା ଶୁଣି ସିନାରେ
 ବ୍ରହ୍ମା ଯାହା ଦେଖି ହେବ ହୃଦମନା ରେ
 ବଚନରେ ତାହା କର ଏତେ ଅନା ରେ । ୨୩ ।

ଭାବ ନ ଜାଣଇ ଯତ୍ନଲୋକ
 ଭଲ ମନ୍ଦ ତାର ହୋଏ ଏକ
 ଭୋଖି ଭ୍ରମର ଠାରୁ ଜଣାଗଲା ସେ
 ଅଧିକ କହିବା କଉଁ ଟେକ ରେ
 ଭବନିଧି !

ଭାବୁ ଥାଇ ଏହିକଥା ନିରବଧି ରେ

ଦୁମ ହେଲା କାହିଁପାଇଁ ଧାତାବୁଦି ରେ
ଭଲ କଥାରେ ଅଭଲ କଲ ସିଦ୍ଧି ରେ । ୧୪ ।

ମଦାଲସୀ ମୁଖ ନେତ୍ର ଛବି
ମୋହୋ ବୁଦ୍ଧି କେତେ ମୁଁକହୁବ ?
ମହାସୋଗୀ ମହା ଦମ୍ଭ ଧରାଧର
ମଦିବାକୁ ସେହୁ ମହାପବ ରେ
ମନହାସି !

ମନେ ଏମନ୍ତ ସପ୍ତତେ ହୋଏ ଅସିରେ
ମନାବିନାରେ ସମୁଦା ବହେ ମିଶିରେ
ମହାସୁଖ ଉପରେ ଏ ସୁଖସ୍ବର୍ଗରେ । ୧୫ ।

ସେମନ୍ତ ମୋ ସଙ୍ଗେ ରାମ ଥିଲେ
ଜଗତ ଆନନ୍ଦ ହୋଏ ଭଲେ
ଜଗମୋହନ ! ମୋ ନେତ୍ରକୁ ତୋ ନେତ୍ର
ସେହୁରୂପେ ଆଜି ମୁଖ ଦେଲେ ରେ
ଜୀବଧନ

ଯାହା ହୋଉଛି ଏବେକେଁ ମୋହୋ ମନ ରେ
ସେବେ ସବଦା ହେବ ତୋ ଦରଶନ ରେ
ଯଦୁବଂଶେ ସମ୍ବନ୍ଧବା ମୋର ଧନ୍ୟ ରେ । ୧୬ ।

ରମଣୀମଣି ତୋ ସୁଚିତବାଣୀ
ରଞ୍ଜିତା ଅଧର ଦନ୍ତଶ୍ରେଣୀ
ରୁଚି ରୁଚିର ଉଚ୍ଚକୁଚ ପ୍ରଶଂସା
କୁହାଇ ନ ଦେଲା ନେତ୍ର ଅଣି ରେ

ରସିକନ !

ଗୁଣବନ୍ତ କୃଷ୍ଣ ଗୁଣ ଭାବ ଘେନି ରେ
ରଢ଼ି ପକ୍ଷପାତେ ସିନା ହୋଇ ମାନାରେ
ଭାବ ଦବସ ଏ ମୋର ସୁଖଦାନୀ ରେ । ୧୭ ।

ଲଳିତ ଲୋଲ ମହିମା ଯେତେ
ଲକ୍ଷିବାକୁ ଦିଶୁ ନାହିଁ ମୋତେ
ଲୋଭ କରି ମୁଗଦୃଷ୍ଟା ତତତକୁ
ବୋଲିବା କଥା ହିଁ ଅବା କେତେ ରେ
ଲଲାବତ !

ଲାଗିଥାଉ ମୋତେ ଏ ନୟନ-ପ୍ରୀତିରେ
ଲୋକନାଥ କରିଥାଉ ଏହି ମତ ରେ
ଲାଭ ଏ ବାଢ଼ାରେ ଆଉ ନାହିଁ ହୁଏ ରେ । ୧୮

ବାସୁଦେବ-ସ୍ନେହବାଣୀ ଶୁଣି
ବୋଲେ ବ୍ରଜବଧୂ-ଶିରୋମଣି
ବେଢ଼ାରେ ରସିକ ନାଗର ରସନ୍ତ
ଗୁଣବନ୍ତ ନାଶ ଭାବ ଆଣି ହେ
ବନମାଳୀ !

ବଡ଼କର ଯେତେ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଳ ହେ
ବଢ଼େ ତେତେ ରୂପେ ସୁଖ ଭୋଗ କେଳି ହେ
ବଳି କହିବି ଅବା ତା କେତେ ଭାଳି ହେ । ୧୯

ସୁମନା ସୁମନ ସୁମନସ
ସବୁ ରୂପେ ଯେବେ କରି ଦୋଷ

ସୁଖ ସମ୍ପଦ ବହୁତ କରି ଭୋଗ
କରନ୍ତି ବିବେକ ସ୍ବପ୍ନରୁଷ ହେ
ଶ୍ୟାମଦାନ !

ସବୁଦିନେ ଥିବ ଏହି ଅବଧାନ ହେ
ସପନେହେଁ ମନେ ନ କରିବ ଆନ ହେ
ସବୁକରି ମାଗୁଛି ମୁଁ ଏହି ଦାନ ହେ । ୩୦

ସରସ - ସମ୍ଭର୍ତ୍ତ - ଗର୍ଭ - ଭାବେ
ସନ୍ତୋଷେ ମେଲଣି ହୋଅ ଏବେ
ଶ୍ରୀହରି ବୋଲନ୍ତି ସେବକ ଦେବା ତ
ଉଚିତ ନୋହଇ ପ୍ରଭୁଠାବେ ରେ
ସୀମନ୍ତନ !

ସଙ୍ଗ-ଭଙ୍ଗ ବନ୍ଧ ହୋଇ ନାହିଁ ହାନି ରେ
ସତ ନ ବଳେ, ନ ଚଳେ ପାଦ ବେନି ରେ
ସୁଧା ବରଷି ବଚନ ସୁଖ ଘେନି ରେ । ୩୧

ଶ୍ୟାମ ଶ୍ୟାମା ଏକଠାବେ ଦେଖି
ସଖୀ ଡାକଲା ରେ ପ୍ରାଣସଖି
ଶ୍ୟାମ-ମେଘରେ ତ ଅପୁଷ୍ପ ଥକିତ
ବିଜୁଳୀ ପରସ୍ପେ ଅଛୁ ଲାଖି ରେ
ସହଚରି !

ଶ୍ୟାମଅଭୟ-ପଞ୍ଜର ଆଶେ କରି ରେ
ସବୁ ଭୟକୁ ଦେଲୁ କି ଦୂର କରି ରେ
ଶୀଘ୍ରେ ଆସ ମୁଁ ଗଲୁଛି ପରିହରି ରେ । ୩୨ ।

ହରି ବୋଲନ୍ତି ରେ ଗୋପାଙ୍ଗନା !
 ହେଲୁ ତୁ ପବନ ପ୍ରାୟେ ସିନା
 ହତ କଲୁ ଘନ ରସ ବରଷିବା
 କଉଁ କାରଣରୁ ବନ୍ଧମନା ରେ
 ହାରବଳ !

ହାଥୁ ନେଲୁ ମୋ ଅମୃତରସାବଳି ରେ
 ହୃଦେ ଏହି କଥା ନିବି ଥିଲୁ କଳି ରେ
 ହରି-ବଇର ଶରେ ତୁ ହୋଅ ଦଳିରେ । ୩୩ ।

କ୍ଷଇଲ ଗୋପୀ ହରସେ ଗଲେ
 କ୍ଷେମେ ଗୋପ ପରବେଶ ହେଲେ
 କ୍ଷଣଦା କାଳେ ଛୁଟିଲେ କୁତୁହଳେ
 କଳ୍ପ-ଦର୍ପକୁ ବିନାଶିଲେ ସେ
 କ୍ଷମାନିଧି

କ୍ଷଳ ଗୋପୀ ଅଙ୍ଗେ ଆଉରଣ-ବିଧି ସେ
 କ୍ଷିତିମଣ୍ଡଳ ମୋହିନୀ ମନ ବୋଧ ସେ
 କ୍ଷେମେ ଦାନକୃଷ୍ଣ ମନକାମ ସିଦ୍ଧି ସେ । ୩୪ ।

ଅନୁରାଗ ରତ୍ନାକର ଚଉତିଶା

ଅନୁରାଗ ରତ୍ନାକର ଚଉତିଶାରେ ରସିକରାଜ ବ୍ରଜବ୍ରଜ ଅନୁରାଗର ପେର
ଉତ୍ସୋଳ ବନ୍ତୋଳ ଉଠିଅଛି ତାହାର ପଟାନ୍ତର ଓଢ଼ିଆ ସାହୁଦ୍ୟରେ ଅଛି କି ନାହିଁ
ସନ୍ଦେହ । ଏ ଚଉତିଶା ଶୁଦ୍ର ଭବତା ଦେଲେନେଁ ଶ୍ରୀ-ବାବୁବନ୍ଧୁ ଉତ୍କଳର ନନ୍ଦ
ମନ ହରଣ କରି ଉତ୍କଳ-ଉରଦାଙ୍କ ରାଣୀରରେ ଗୋଟିଏ ବଶିଷ୍ଠ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବ ।

ରାଗ କାଳି

କାଳନୀକୁଳେ	କଦମ୍ବମୂଳେ	କୃଷ୍ଣ ରାଧାକୁ ଦେଖି
କୃପା ସରଗେ	କହନ୍ତି ଆଗେ	ହେ ଚନ୍ଦ୍ରକିଦ-ମୁଖି !
କି ବୋଲି ତତେ	ବୋଲିବି ମତେ	ଏ କଥା କହୁ କନା
କାଳକ ଏହି	ସଖସ୍ତ୍ର ବହି	ହେଲି ତୁଷ୍ଟମନା । ୧ ।

ଖୋଜି ଯେବେହେଁ	ବୋଲିବି ସେହେ	ତୁ ମୋର ଫୁଲଗଢ଼
ଖଞ୍ଜନ-କିଦ—	ନେହି ! ଦେବେ ତ	ଥୋକାଏ କାଳ ଗୋରୁ ।
ଖରେ ଖସାଇ	ପକାଇ ଦେଇ	ଅଣଅଦର କରି
ଖୀଣ-ଉଦର !	କନକ-ଗୋର !	ଏହି କଥାକୁ ଡର । ୨ ।

ଗଲାର ହାର	ବୋଇଲେ ହାର	ପଦେ ରହିଲା କଥା
ଗୁଣ-ଗଢ଼ର !	ହୃଦୟହାର !	ହୃଦେ ହୁଅଇ ବଥା
ଗୁଣି ଗୁଣି ବା	ବୋଲିବି ମୋର	ଗନ୍ଧଦଳକ ତୁହି
ଗଲା ସେ ଭବ	ଦଳକେ ଯହୁଁ	ଦଳକେ ଅଛି ନାହିଁ । ୩

ସେନାସେନରେ	ବୋଲିବ ଘନ—	ସାର ଚନ୍ଦନ ମୋର
ଘଡ଼ିକେ ଶୁଣି	ଛଡ଼ିପଡ଼ି ସେ	ଅଙ୍ଗରୁ ହୋଏ ଦୂର ।
ଘୁଣାକ୍ଷରକେ	ଅନ୍ତର ନୋହି	ମହାସୁଖକୁ ଦେବ
ଘନଜଘନା !	ଘଟଣସୁନା !	କହ ମୋତେ ଏ ଭାବ । ୪

ନେତ୍ରପ୍ରତିମା	ବୋଲି ବୋଇଲେ	ସମ୍ଭଜେ ନେତ୍ର-ସାର
ନିର୍ମଳ କର	ସକଳ ଦେଖି	ସବୁର ମନୋହର ।
ନୋହଇ ଆଦ—	ରଖି ବସୁନେ	ନିଜ ଦର୍ଶନ ସୁଖ
ନବକଶୋର !	କନକଗୋରୁ !	ଏହି ତ ବଡ଼ ଦୁଃଖ । ୫ ।

ଚତୁରାମଣି !	ପରାଣମଣି	ବୋଲିବା ଆଭାସଇ
ଚିତ୍ତରେ ଆସି	ସଖାୟ ବସି	ପୁଣି ତା ବିନାଶଇ
ଗୁଣ ପହର	ବନ ବିହାର	ହେବାର ଗୁଣ ଯୁଗ
ଚଣ୍ଡାଳ ବିହୁ	କର ସେ ନାହିଁ	କ୍ଷଣେ ହେବା ବିଯୋଗ । ୬

ଛଡ଼ି ତୋ ସଙ୍ଗ	ସେବେ ଏ ଅଙ୍ଗ	ରହଇ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ର
ଛନ୍ଦେ କେମନ୍ତେ	ବୋଲିବ ପ୍ରିୟେ	ମୁଁ ମୀନ ତୁ ଜୀବନ ?
ଛଦ୍ର ଦରଶୀ—	ମାନେ ସେ ହସି	ଉଡ଼ାଇ ଦେବେ ଆଗ
ଛୁଆ-ଘାତରୁ	ଅଧିକ ହୋଇ	ବାଧେ ତାହାଙ୍କ ବାଗ । ୭ ।

ସେବେ ତଟିନୀ	ତର ତରଣୀ-	ଠାରେ ନୁହନ୍ତା ହେଲା
ଜଗ-ମୋହିନୀ !	ଦେବେ ବୋଲନ୍ତି	ମଦନ-ନୟା-ରେଲା ।
ଯତନ କରି	ସେବେ ବୋଲିବ	ଦବ୍ୟ ହଂସୁଲା ତୁଳୀ
ଯୁବଜା-ରହ !	ସେ କୋମଳକୁ	ତୋହୋ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ବଳ । ୮

ଝୁସକେତନ	କେଳରତନ—	ଭଣ୍ଡାର ଅବା କେତେ
ଝଳ-ଗଉଡ଼ି !	ବିଚିତ୍ରକର	ତୁ ଦେଉ ଯେତେ ଯେତେ
ଝୀନବସନା	ବଚନଘେନା	ମହାପୁଅଲୁଗୁନା
ଝାସି ଅନେକ—	ବାର ସାଗରେ	ତୋତେ ପାଇଛୁ ସିନା । ୧ ।
ନିଧନ ଧନ	ବୋଲଲେ ମନ	ଘେନଇ ଆନ ବାଟେ
ନେଇ ବିକିବା	ଦେହ ରଖିବା	ବିଶ୍ୱରେ ସ୍ନେହ ତୁଟେ
ନୋହିଲେ ଅବା	ବୋଲିବି କାମ—	ଧୃତ ଜୟ ପତାକା
ନିବିଡ଼େ ଉଡ଼େ	ପଛକୁ ପଡ଼େ	ହୁଅଇ ଏହି ଦକା । ୧୦ ।
ଟଙ୍କଧରକ—	ବଇରା-ଟୋପ-	ନିଶ୍ଚେଷୀ ଲକ୍ଷ ଦେଲେ
ଟାଣ ଦାରୁରେ	ନିର୍ମୀଣ ସେହି	ସେତେ ଯତନ ହେଲେ
ଟେକେ ତୋ ଟେକ	ଟେକିଲେ କମ୍ପା	ଟକାଏ ହେବ ଶେଷ
ଟାହି ନୋହଇ	ନିତମ୍ବବଦ୍ଧ !	ମହେଶକୁ ଅଶେଷ । ୧୧ ।
ଠଣମଧ୍ୟମା !	ସୁନ୍ଦରସୀମା !	ତୋହୋ ପରାଏ ତୁହି
ଠାଠିକ କର	କହି ବସିଲେ	ତୋତେ ସମାନ କାହିଁ ?
ଠାବ ନ କଲ	ମନ ମୋହୋର	ଭିନ୍ନ ଭୁବନ ଖୋଜି
ଠିକେ ତା କେତେ	କହିବି ଧାନ—	କୃଷ୍ଣ ମାନସେ ହେଜ । ୧୨ ।
ଡାକ ବୋଲିବି	ତୁ ମୋ ମାନସ-	ମାନସ ରାଜହଂସୀ
ଡେଲାଇ ତାହା	ସେହି ଅବନୀ—	ସରେ ବିହରେ ଆସି !
ଡାଳମ୍ବ-ବାଜିଜିତ—	ଦଶନ ! ତେବେ	ଅନ୍ତର ହେଲା
ଡମ୍ବରୁମଧ୍ୟା !	ବୋଲିଲା କଥା	ବିଅର୍ଥ ହୋଇଗଲା । ୧୩ ।
ଇମ କହିବା	ମନ ମୋହିବା	ଏ ଅବା କଉଁ ରଲ
ଇଲେ ହେ ପ୍ରେମ	ଲୋରେ ଛଦ୍ରମ	ବୋଲି ତରଙ୍ଗ ତୁଲ ।

ଛାକୁଣି ଫେଇ	ଫଣୀ ଖେଳଇ	ଗୀତ ଗାଇଲା ପ୍ରାୟେ
ଛଗନ୍ଧମାଳ	କପଟ କେଳ	ପଛେ ଦହଇ କାୟେ । ୧୪ ।
ଆରତ ବୋଲ	ଅନଙ୍ଗ ଗେଲ	ଥୟେ ନୋହଇ ସଖି !
ଅଧର୍ୟ୍ୟରେ	ଅନୁରାଗରେ	ସମସ୍ତ ହୋଏ ଲେଖି
ଏବେ ବୋଇଲି	ମୁଁ ମଉଫୁଲୁ—	ଲିଟ ତୁ ଫୁଟି ଫୁଲ
ଅରବିନ୍ଦରୁ	କୁଟେନି ଯାଏ	ଅତିର ଚୁମ୍ବ ଗେଲ । ୧୫ ।
ତପନ ପଦ୍ମ—	ପ୍ରୀତି ହୁଏମ	ପ୍ରାୟେ ଲାଗିଲା ମୋତେ
ତୋହରୁ ଆଡ଼	ହେଲେ ଦହନ	କରଇ କର ଘାତେ
ତାହାର ନାହା-	ଠାରେ ହେ ଯାହା	ତାହା କହିବ କେତେ
ତୁଟା ବୁଦ୍ଧିରେ	ରୁଡ଼ ଦିବାରେ	ମଧୁପ ଘେନି ମାତେ । ୧୬
ଥୟ ନୋହଇ	ଚନ୍ଦ୍ରମା କଇ-	ରବର ଘେନାଘେନି
ଥାଇ ଏ ଜଳେ	ସେ ଖ-ମଣ୍ଡଳେ	ବିହରେ ତାରା ଘେନି
ଥାପନ୍ତି କବି-	ମାନେ ଏଥୁକି	ଏ ପ୍ରୀତି ଏତେ କରି
ଥଳ ନ ପାଇ	ଜଳେ କି ଜଳ—	ଫେନ ଧଇଲେ ତରି ? ୧୭
ଦେହ ପୁଲକ	କେତେ ପୁଲକ	ଅନ୍ତର କରି ମଣି
ଦେଇ କି ଲକ୍ଷ	ଥୁଲେ ଦିଲକ୍ଷ	ଅନ୍ତର କଥା ଆଣି
ଦର୍ଶନ ସୁଖ	ଶରୀର ଦୁଖ	ସୁଖକୁ ହୋଏ ହେତୁ
ଦୂରେ ଅଦୂରେ	ମଦନ ଶରେ	ଅଛନ୍ତି ଏଥୁ ହେତୁ । ୧୮
ଧର୍ମ୍ୟନିଧି !	ମଦନ ବ୍ୟାଧି	ଔଷଧ ଲେଖା କଲେ
ଧବଳକର	କରେ ତାହାର	ପ୍ରଭା ବଢ଼ଇ ରଲେ
ଧୃତି-ଧୂସିନି	ବୋଲିବି ତୁ ମୋ	ହୃଦର ଦିବ୍ୟ ବାଣୀ
ଧୀରବଚନ !	ବଚନ ସଙ୍ଗେ	ତୁଳିଲେ ଅତି ଉଣା । ୧୯

ନିରନ୍ତରେ ହେ   ତୁ ମୋତେ ସେହେ ଦ୍ରବ କରନ୍ତୁ ଯହୁଁ
 ନିଷ୍ଠେ ମୁଁ ଚନ୍ଦ୍ର-   ମଣି ତୁ ଚନ୍ଦ୍ର   ବୋଲି ଚୋଲିବି କାହୁଁ ।
 ନିଶାରେ ବଧୂ   କରରେ ବଧୂ—   ମଣି ଆରଦ୍ର କରେ
 ନବ-ଚରୁଣି !   ରମଣୀମଣି !   ତୁ ନିଶି ଦବସରେ । ୨୦ ।

ପଦ୍ମ-ସୁବାସି !   ପିୟୂଷହାସି !   ପରମ ସୁଖରାଣି
 ପଡ଼ିଲ ମୋତେ   ପ୍ରମାଦ ତୋତେ   ଡାକିବା କଥା ଅସି
 ପୀତ-ବସନା !   ପୀନଜୟନା !   ପୀବରସ୍ତନା ! ତୋତେ
 ପିକବଚନା   ବୋଲିବାକୁ ତ   ଲଜ ମାଡ଼ଇ ମୋତେ ॥

ଫୁଲ ସମୟେ   ତାର ଉଦୟେ   ପୟୋଦ କାଳେ ଦିଅ
 ଫେଡ଼ି ତା କେତେ   କହିବି ଯେତେ   ଅବଗୁଣରେ ଖ୍ୟାତ ?
 ଖୁଟ ରହିତ   ଅବିଲମ୍ବିତ   ବିରହୀ-ଦୁଖ ଦାନା
 ଫଳତ ଏହି   ପୁଣି ଉଠଇ   ପଞ୍ଚପ୍ରାଣକୁ ଦେନ । ୨୧

ବିବେକ ଉଣା   ହୋଇବି ବାଣୀ—   ବଚନା ବୋଲିବାରେ
 ବେଢ଼ାରେ ରାଗ   ଦେନିଲେ ରାଗ   ହୁଅଇ ତାହା ଠାରେ
 ବର୍ଣ୍ଣିତୁକାର   ପ୍ରେମ ସଞ୍ଚାର   ବିରୁଦ୍ଧ ତାର ନାହିଁ
 ବାଜଇ କର—   ରୁଦ୍ଧ ପ୍ରହାର   ପାଇଲେ ପୁଣି ସେହି । ୨୨

ଭ୍ରୂରଞ୍ଜୀ ଲଲା   କଟାକ୍ଷମାଳା   ଚନ୍ଦ୍ରରେ ନୋହେ ଦେଖି
 ଭାବରେ ଦେନି   ତାକନ୍ତି ଧନ !   ପୃଷ୍ଠି-ଚନ୍ଦ୍ରମା-ମୁଖୀ
 ଭଜଇ ସୀତା   ମୃଗଲକ୍ଷଣ   ଦବସେ ପଶୁଭାବ
 ଭାଷା କହିବା   ମନ ମୋହିବା   ଭାଷ୍ୟକେ ତାକୁ ଦେବ ?

ମୃଗ-ଖଞ୍ଜନ-   ଚକୋର-ମୀନ—   ନେତ୍ରୀ ବୋଲିବା କଥା

ମୋହୋ ମନକୁ	ଆସଇ ନାହିଁ	ହୁଅଇ ମହାବ୍ୟଥା
ମଦନମଦେ	ମାତି ତୁ ସେତେ	ବେଳେ ଦୁମାଇ ଶୁଦ୍ଧି
ମହେଶ ଦମ୍ଭ	ମହା-ଆରମ୍ଭ	ଲେଖେ ରହିବ କାହୁଁ ? ॥

ଯୋଗୀନ୍ଦ୍ରମାନେ	ଯୋଗ ଆସନେ	ନିଶ୍ଚଳେ ଥିବେ ବସି
ସେବେ ତୁ ହେଲେ ଶୁଦ୍ଧି ବୁଝିଲେ		ମଧୁର ମନ ହସି
ସିବ ତରଳ	ଅଙ୍ଗ ଆବଳ	ଅନଳ ଜଉ ପ୍ରାୟେ
ସିବ କି ଜୟେ	କେବେହେଁ ଲୟେ	ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ । ୨୬

ଗୋଲମ୍ବ ରୁମ୍ବେ	ବଧୂଳା ବିମ୍ବେ	ପତଙ୍ଗ ଚଞ୍ଚୁ ଲଗେ
ରଙ୍ଗର ଭଙ୍ଗ	ହୋଏ ପତଙ୍ଗ	ଦିବସ ମଧ୍ୟରାତ୍ରେ
ରତନ ମଧ୍ୟେ	ପ୍ରବାଳ ପଦ୍ମ-	ରାଗ ମାଣିକ୍ୟ ଲେଖି
ରଙ୍ଗ-ଅଧର	ପ୍ରାୟେ ଘୋଡ଼ୋର	ଶୋଭା କାହିଁ ନ ଦେଖି ।

ଲକ୍ଷ୍ୟ ହିଁ ଅବା	କି କରି ଦେବା	ବିବେକ ଦୂର କରି
ଲକ୍ଷଣବନ୍ତ	ହୋଇ ଅମୃତ	ଅଛି ତହିଁରେ ପର
ଲୋଡ଼ି ମୋ ବୁଦ୍ଧି	ଲବଣ୍ୟନୟ	ସିଦ୍ଧି କରିବ କାହିଁ
ଲୋକପାଳକ	ବେଳୁଁ ଏତେକ	ବିଶ୍ୱର କରି ନାହିଁ । ୨୭ ।

ବଞ୍ଚିର ! ତୋର	ବିନୁ କର୍ପୁର	ଚନ୍ଦନ ଆଦି ସେତେ
ବିଷ ପରାୟେ	ପରତେ ହୋଏ	ଆଉ କହିବି କେତେ
ବଡ଼ ସମ୍ପଦ	ଥିଲେ ନୃପତି	ଅଭାବେ କିଛି ନୋହେ
ବିଷ୍ଣୁ-ଭଗନ୍ନ	ବିନୁ ଅଗନ୍ନ	ଲୋକ କେବେହେଁ ଶୋହେ ?

ଶ୍ରୀହରି-ବାଣୀ	ଶୁଣି ରମଣୀ—	ମଣି ବୋଇଲେ ହସି
ସରାଗ ଚଉଁ	ଡାକିବ ମୋତେ	ଆସ ଗୋ ରାଧା ଦାସି !

ଶ୍ରୀକର ଧରି	ମାଗୁଛୁ ହରି	ଏତେକ ଆଜ୍ଞା ଦେବ
ଶ୍ୟାମ ସୁନ୍ଦର	ତୁମ୍ଭ ପଦ୍ମର	ସେବାରେ ଦିନ ଯିବ । ୩୦ ।
ସଦସ୍ତ-କର—	କରି ଅମର—	ଗିରି ଛୁଇଁଲା ପ୍ରାୟେ
ଶ୍ରୀମୁଖ ମୋର	ନେତ୍ର ଅନ୍ତର	ନୋହିବ ଥିବା ଯାଏ
ସବୁର ମୁଖେ	ବୋଲିବେ ସୁଖେ	ରାଧା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଏକ
ଶ୍ରୀ ବୃନ୍ଦାବନ—	ମୃଗରାଜନ !	ଲୋଡ଼ା ମୋ ଏହିଟେକ ॥
ଶ୍ରୀମୁଖେ ଯେତେ	କହିଲ ମୋତେ	କରୁଣାମୟ ବୋଲି
ସବୁ ପ୍ରକାରେ	ଏ ମହିମାରେ	ସହଜେ ବଡ଼ ହେଲି
ସାମନ୍ତ ଘେନା—	ଘେନି ଭାବନା	ସହଜେ ଏହି ମତି
ସାର ରତନ—	ହେବେହେଁ ଅନ	କରେ ଝଟକ ଜ୍ୟୋତି ॥
ହରଷ ଭରେ	ପ୍ରେମ ବଶରେ	ରାଧା ମାଧବ ବେନି
ହରିଲେ ନିଶି	ପଲଙ୍କେ ବସି	କହି ଏ ଘେନାଘେନି
ହୃଦ ସାରସ	କରି ବିକାଶ	ନିତ୍ୟ କର୍ମକୁ ଗଲେ
ହରି ଦିଗରେ	ହଂସ ରଥରେ	ବସି ବିଜୟ କଲେ । ୩୧ ।
କ୍ଷମା ସାଗର	ନାଗରବର	ନନ୍ଦନନନ୍ଦନ ଲାଲା
କ୍ଷୟନ ମନେ	ହେ ସାଧୁ ଜନେ	କଣ୍ଠରେ କର ମାଳା
କ୍ଷଣେ ଅନ୍ତର	ନ କର କର	ଧରି କହୁଛୁ ଏତେ
କ୍ଷୀର ପାମର	ଦାନକୃଷ୍ଣର	ଭାବନା ଅବିରତେ । ୩୨ ।

ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଚଉତିଶା

ନାନା ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରାଚିନ୍ଦ୍ରାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନାକୃତ ହୋଇଥିବାରୁ ଚଉତିଶାର ନାମ
ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଚଉତିଶା ହୋଇଅଛି । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସୁବବ ରୂପୀ ପଣ୍ଡିତ ମଧ୍ୟ ଦାନବୃଷଙ୍କ
ଅନୁକରଣରେ ଏହି ନାମର ଗୋଟିଏ ଚଉତିଶା ଲେଖିଥିଲେ ଏବଂ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଚଉତିଶା
କହିଲେ ତାଙ୍କର ଚଉତିଶାକୁ ବୁଝାଉଥିଲେ । ସନକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏ ଚଉତିଶା ନବାବିଷ୍ଣୁ ।

କମଳନୟନ ଦୁର୍ଗା କର ଧରି କହନ୍ତି ବିନୟ କରି
କର୍ତ୍ତ ଦୋଷକୁ ରୋଷ ମୋ ବିଷୟରେ କରୁଅଛି ଜାଣେଶ୍ଵରୀ
କାରଣ ନ ଥାଇ ପ୍ରଭୁ କୋପ କଲେ ତହିଁକି ନାହିଁ ଉପାୟେ
କେବଳ ଜାଣିଲି କୁମତି ଗୁଣର କବିହ ବୁଝିଲି ପ୍ରାୟେ । ୧ ।

ଖାନିଉଦୟା ଖଞ୍ଜିରାଟନୟନା ସେନେନ୍ଦ୍ର ବଳ ସମାନ
ଖଲ ପୀରତି ମେଘ ଶୁଭ ପରସ୍ପେ ଶଶକେ କରୁଛି ଆନ
କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣକେ ତା ସୁଖ ସୁମରି ତ ଲଗୁଅଛି ମହାଭୟେ
ଖୋଜିଲେ ତ ମୋତେ ବୁଦ୍ଧି ଦଶନାହିଁ ପଡ଼ିପ ପାଠ ପରସ୍ପେ । ୨ ।

ଗଜଗମନା ମୋହୋଠାରେ ଏ ମାନ ଦିନେହେଁ କରି ନ ଥିଲା
ଗୁଣୁଛି ମୋ ମନେ କେ ଅବା ତାହାକୁ କର୍ତ୍ତ ଉପଦେଶ ଦେଲା
ଗୁପ୍ତ କର ପ୍ରିୟସଖି ! ଏତେହେଁ କହିବୁ ପିକରାଣୀକ
ଗୁଣ-ଗଉରୀ ହୋଇ ତାର ସେନେନ୍ଦ୍ର ଗିରି ନଦୀ ପର ସଖି ! । ୩ ।

ଦନଜଦଳା ଯେ ଦେନ କହୁଥାଇ ତୁମ୍ଭେ ମୋ ନୟନଦାରୀ
 ଦନସୁନାର ଦନସାର ଚଳନ କଣ୍ଠ-ଗଜମୋତିହାରୀ
 ଦୁର୍ଗାସରେ ଅବା ଦଟଣଲପନା ଏମନ୍ତ ମନେ ଭାସିଲ
 ଦନ ବିଜୁଳୀ ସ୍ନେହ ଛଇ ପରାସ୍ତେ ଏହିଠାରେ ସେ ଦଶିଲ । ୪ ।

ନବ ରସରେ ଯେ ରସିକ ନୃହଇ ସେହି ନାଶ ଯାଇ ବେଳେ
 ନବ ସୁଧାକର ଆଦର ଯେମନ୍ତ ନ ଥାଇ ସବଦା କାଳେ ।
 ନାହିଁ ଇନ୍ଦ୍ର ରସୁଁ ସଂସାରେ ମଧୁର ପାକେ ସେ ହୁଅଇ ପିତା
 ନାଗରାଜନ ନୟନ ପ୍ରଭମା ପ୍ରତିଷ୍ଠେ ଏବେ କଲ ତା । ୫ ।

ଚାନ୍ଦୁ ଚାନ୍ଦିକର ଚମ୍ପକବରନା କାଲି ଏହି ବାଟେ ଗଲ
 ଚନ୍ଦ୍ରଅବତଂସ ନନ୍ଦନ ଜନମ ଉଥୁ ଚନ୍ଦ୍ର ମୋତେ କଲ
 ଚିତ୍ତେ ଚିତୋଇ ସେ ଚରିତ ମୋହୋର ଅଙ୍ଗ ହୋଉଛି ଅବଶ
 ଚକ୍ଷୁ ପଲକ ଯେ ସହ ନ ପାରଇ ସେ କଲ ଏଡ଼େ ନିରାଶ । ୬ ।

ଛଡ଼ି ନ ଯାଇ ରହିଛି ଛର ଜୀବ କହିବାକୁ ପୁଣି ଏହା
 ଶଶେ ଦେଖି ଯାହା ଶୁଣିଛି ନ ଥିଲା ବୁଝଣ କଲଣି ତାହା
 ଛଇ ଅନୁରୂପେ ଭଜିଲେ ତାହାର ହୃଦୟ ନୋହିଲା ଜାଣି
 ଛଡ଼ିଲା ବକା କୁସୁମ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରାୟେ ହେଲା ସେ ରମଣୀମଣି । ୭ ।

ଯେତେ ଭରସା ଥିଲା ତାର ତହିଁକି ଦୟା-ଜଳନିଧି ବୋଲି
 ଜାଣି ତ ହୋଇଲା ଏହିଠାରେ ସବୁ ଯାହାର ଯେମନ୍ତ ଚାଲି
 ଜଳରେ କୁମୁଦ ଗଗନେ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଦୂରୁ ଦେଖି ହୋଏ ସୁଖୀ
 ଜୀବ ପରମ ପ୍ରାୟେ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ନିକଟେ ଥିଲେ ନ ଦେଖି । ୮ ।

ଝଳିଗଉଁସ ଶ୍ରୀମୁଖଚନ୍ଦ୍ରଠାରୁ ହସି ଅନାଇବା ଯାଏ
 ହିମିଟେ ମନ ନୟନ ଛଡ଼ିନାହିଁ ରତନଝଟକ ପ୍ରାୟେ

ଝୁପକେତନ-କେଳି-ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି କି ଲଭି ହେଲି ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି
ଝଡ଼ାଇ ନାହିଁ ଦରିଦ୍ରତା ଭଣ୍ଡାର ନିକଟେ ଥିଲେ ସେ ପୁଣି । ୯ ।

ନାରଜନସୂନୀ ଅନେକ ଯତନେ ଘେନି ହେଲେ କଲ୍ଲ ଦୂର
ନିଷ୍ଠେ ଜାଣି ହେଲା ଭାବବତୀ ଭାବ କୁସୁମ ଗଭା ପ୍ରକାର
ନ ଯିବ ମୋହୋର ମନରୁ ସେ କଥା ଯେତେ ସୁଦୟା ସେ କଲେ
ନାଶଇ କି ପୂର୍ବ ସନ୍ତାପ ବହୁତ ଦିନ ଚରକାଳ କଲେ । ୧୦ ।

ଟେକି ସେ ଟେକସ୍ତ୍ରୀ କି ମୃ ଭଜିଲି ଟାଣ ମନସିଜ ଭୟେ
ଟିକାଏ ସେ ମନୁ ନ ଟଳିଲା ମୋର ହରମାଳକା ପରାୟେ
ଟଙ୍କଧର-ରସୁ ଟୋପେ ପଡ଼ି ଏବେ ହେଲେ ହୋଇଅଛି ହତ
ଟାଣ ମୃଗାରି ମୃଗ ମୁଖେ ପଡ଼ିଲେ ଯେମନ୍ତ ମହାଗର୍ବିତ । ୧୧ ।

ଠାକୁରାଣୀ ପଣ ଏହିଠାରୁ ତାର ଜାଣିମାକୁ ହେଲା ସଖି !
ଠାଠିକ କର ଯାହା ଦୋଷ ନ କହି ଶେଷକଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ
ଠାକୁର ହୋଇ ଠାବ କଲ୍ଲ କହିଲେ ସବୁର ସେ ସନମତ
ଠିକ ଲୋକଙ୍କର କରେ ରଙ୍ଗ ଥିଲେ ତ୍ରମେ ବୋଲାଏ ରଜତ ॥

ଡରୁଥାଇ ତାର ମୁଖ ମଳିନକୁ ତାମ୍ବୁଲୀ ତାମ୍ବୁଲ ପ୍ରାୟେ
ଢରୁ ଢରୁ ଦେଖ ଦରବ କଷଣ କଲ୍ଲ କାମଡକା ଯାଏ
ଡୋଲା ଡାଳମ୍ବଜଦନ୍ତୀ ପରାୟେ ଡମ୍ବରୁ-ମଝାକୁ କହ
ଡୋଲେ ଦେଖୁଁ ଦେଖୁଁ ଢକାଇତ ପ୍ରାୟେ ଅଭିହିଁ ଦାରୁଣ ନୃକ । ୧୩

ଡୁଗ ମେଲିବେ ଅଗ ଏହା ଶୁଣିଲେ ଏହି ଗୋପବଧୂମାନେ
ଡାକୁଣି ଫିଟିଲେ ଫେର ଧରି କରି ଭୁଭରଇ ପଣୀ ଯେହେ ।
ଡାଳି ନୟନେ ସେ କହୁଥାଇ ବନ୍ଧୁ ଏକ ଜୀବ ବେନି କାୟେ
ଡାଲେ ତା ଜାଣିଲି କୃପଣ ଲୋଭକି ଆଶା ଦେଖାଇଲୁ ପ୍ରାୟେ ॥

ଆଉ ଅଧକ କି କହିବି ସଜନି ! ଦିନେ ଚନ୍ଦ୍ର ଚଳିମାରେ
 ଅଙ୍କେ ମୋର ଶୋଇ ଅନ୍ତର ମଣିକୁ ପୁଲକ ଘେନାଘେନରେ
 ଏବେ ଦଇବ ବଳରେ ସେ ସ୍ନେହ ନିଉନ ଦଶିଲା ଏଡ଼େ
 ଅବଳାବତାର ମହା ସ୍ନେହ ଯେତେ ପ୍ରକାଶିଲା କାତବାଡ଼େ । ୧୫ ।

କ୍ଷିପୁରସ୍ପନ୍ଦନ ତପନାୟୁଗୋଷ୍ଠୀ ହୃଦର ପଦକ ମୋର -
 ତାହାବିନ୍ଦୁ ତପସିବ ଯୋଗୀ ପ୍ରାୟେ ବିଷୟ କଲ ଅନ୍ତର
 ଭୁଞ୍ଜସ୍ତନା ଯେ ଅଙ୍ଗହାର ପରାୟେ କରନ୍ତି ମୋତେ ସଙ୍ଗରୁ
 ତୁ ତାହାର ମନ ଘେନାଇ କହ ଯେ ହାର ପ୍ରାୟେ ମୋତେ କରୁ ॥

ଧୂରଗମନା ବିମନ ହୋଇବାରୁ ଅୟେ ନୋହେ ମୋର ମନ
 ଧୂର ନୋହେ ଯେତେ ଘନେ ଘନଲତା ବନଜ ପଶିବେ ବନ
 ଧୂରମଣ୍ଡନା ମଣ୍ଡନ ଥାଉଁ ଯେବେ ମୋହୋର ହେଲା ଏ ଦଶା
 ଥୂଳ-ନିତମ୍ବାକୁ କହିବ ଏବେହେଁ ହେଲାନ୍ତି ନିଧନ ଦଶା । ୧୬ ।

ଡିରଦଗମନା ଦ୍ଵିଜରାଜମୁଖୀ ଦୟା ଅଦୟା ଅଦୃଶେ
 ଦହ ହୋଉଛି ଦାରୁଣ ଅବିବେକ, ଦୁଆର ଉଷୁକ ଆସେ
 ଦୂରୁ ଦେଖିଲେ ଦେବତାକୁ ଶୁଣିବା ଦିଅଇ ନରମାନଙ୍କୁ
 ଦେବତାକୁ ଚିନ୍ତ ପ୍ରତିମା କରଇ ଏ ନିକ ବିଚିତ୍ର ତାଙ୍କୁ । ୧୭ ।

ଧରଣୀରେ ମୀନ ଜୀବନ ପରାୟେ ଧାଉଁ ତାକୁ ମୋତେ କଲା
 ଧରିଛି କେବଳ ତା ବିନ୍ଦୁ ଶରୀର ନୁହଇ ଏ ଚିତ୍ତ ରଲା
 ଧୂଂସିଦେଲେ କାମ ଅନଳେ ମୋ ଭୁଞ୍ଜ ନ ଘେନିଲା ପ୍ରାଣମଣି
 ଧ୍ରୁବ ଏ କଥା ବ୍ୟାଧବନ୍ତୁ ଆରତ ବୈଦ୍ୟଠାରୁ ନାହିଁ ଶୁଣି । ୧୮ ।

ନାଗରାଜତନ ଅନ୍ତପଟେ ଅନ୍ତ ନୃତ୍ୟକାଶ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ
 ନୟନ ମନକୁ ଉଛାଡ଼ା କରନ୍ତି ଦର୍ଶନ ସୁଖ ନ ଦେଇ

ନବଘନକୁ ଶୁଦ୍ଧକ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟେ ତାହାକୁ ମୋହୋର ଆଶା
ନିଶ୍ଚୟେ ଯେବେ ସେ ନିରାଶ କରିବ ତେବେ ମୋ ନିଧନ ଦଶା ॥

ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା ଦୟା-ଜଳନିଧି ହୋଇ ପ୍ରମାଦ ମୋଠାରେ କଲ
ପଶୁପତି-ରଘୁସନ୍ତାପ ଅନଳେ ପକାଇ ଅଲଗା ହେଲ
ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବୀ ପରିତ୍ରାଣ ନ କଲେ ନିଷ୍ଠେ ଜୀବ ଯିବ ଜଳ
ପଙ୍କଜକର ଦରଶନେ ଯେମନ୍ତେ ଫୁଟିଲା ଗଙ୍ଗାଶିଉଳୀ । ୨୧ ।

ଫାଇ କାଳକୁ ମୁଁ ଫଳା କରିଥିଲି ଫୁଲ-କମଳନେତ୍ରୀକ
ଫଳ ଥାଉଁ ମୂଳ ଭୋଗ ତ ହୋଉଛି ଫୁଲ ବିଶିଷ୍ଟ-ପତ୍ରକ
ଫେର କହିବ କାହାକୁ ଏ ବେଦନା ଫେଡ଼ିବ କେ ମୋର ଦୁଖ
ଫୁଲ ବାହାରେ ଆନ ନକି ଫୁରୁଣା କର ପାରେ ଶିଳୀମୁଖ । ୨୨ ।

ବିଧୁବଦନା ବିନ୍ଦୁ ବୁଦ୍ଧି ଚନ୍ଦ୍ରମା ଚନ୍ଦନ ବିଧୁର କରେ
ବାଲିଶ ନଗର ପଣ୍ଡିତ ପରାୟେ ବୁଲିଲେ ଦିନ ନ ସରେ
ବିକିଦେଲା ଦାସ ଜନଠାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯେବେ କଲା ରସବତୀ
ବାତ ରହିତ ବୋହିତ ପ୍ରାୟେ ତେବେ ମୋହୋର ଆଉ କି ଗତି ? ॥

ଭରସା କେବଳ ଭୋହାଠାରେ ତାକୁ କହିବୁ ମୋ ଦୁଖ ଘେନି
ଭ୍ରାନ୍ତ୍ୟୁଲେ ସେ ଭବରସୁ ତାପରୁ ତାରିବ ମନମୋହିନୀ
ଭାବନା ମୋତେ ସତେ ଭିନ୍ନ କରିବ ଭରନ୍ତି ନ କର କିଛି
ଭାବନିଧି ଠାରେ କର ପ୍ରାୟେ ହୋଇ ଦ୍ରବ୍ୟ କଠିନତା ଅଛି । ୨୩ ।

ମନ୍ଦିରନୟନୀ ଘେନାଘେନି ଭାବ ଅମୃତ କ୍ଷୀର ସମାନ
ମରାଳ କେତନ ମାନସ ମଦନ ପ୍ରାୟେ କଲା ଚିନ୍ତାଭିନ୍ନ
ମେଘଚନ୍ଦ୍ର ବିନ୍ଦୁ ଶୁଦ୍ଧକ ଚକୋର ଜାଅନ୍ତି ଆନ ଉପାୟେ
ମହାମଣ୍ଡଳା ମୋର ପୁଣି ଏମନ୍ତ ମଧୁକର ମଧୁ ପ୍ରାୟେ । ୨୪ ।

ଜାଣୁମଣି ମୋତେ ଶୁରୁ ବାମ ହେଲା ବାମଦେବ ବାମ କରେ
 ଯାହା ସେ ଲଘୁରେ ଲଘୁ କରାଇଲା ଅଲୋକିତ ସେ ଲୋକରେ
 ଜାଣିଥିଲି ତାର ହୃଦ ଅନୁରାଗ ଶାଳକା ଫୁଲ ପରସ୍ପେ
 ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଏବେ ଗଲା ସେ ଝଟକ ସଙ୍ଗତେ ଭୁଲିବା ଯାୟେ । ୧୭
 ରଙ୍ଗେ ତା ଦେନିଲେ ସେବତା ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ସ୍ଵଲଭ ନୋହେ ବିଷାଦେ
 ରମଣୀମଣି ସେହୁମତି ସରାଗ ରଖି ଗୁଣ କରେ ଖେଦେ
 ରଜରତନ ପାଇଲା ପ୍ରାୟେ ହୋଇ ମୁଖୁଁ ନ ଆସଇ ଭାଷା
 ରଖିଥିଲା ନିକ ମୋହପାଇଁ ବିହ୍ନି ରଥାଙ୍ଗ ରଜନୀ ଦଶା । ୧୮ ।
 ଲେଖେ ତାର ମୋର ଅନ୍ତର ନ ଥିଲା ନେତ୍ର ପଲକ ସେମନ୍ତ
 ଲେକନାଥ ବଣେ ଏ ଶେଷ ହୋଇଲା ଆକାଶ କୁସୁମବନ୍ତ
 ଲେଚନ-ଶ୍ରବଣ-ମଣ୍ଡନ ଖଣ୍ଡନ କରିବେ ସତେ ବିଷାଦ
 ଲମ୍ବଦୂରକୁ ଲକ୍ଷେ ଲଢ଼ୁ ଦେବି ସେ ସେବେ ହେବ ପ୍ରସାଦ । ୧୯ ।
 ବାଇ ପ୍ରାୟେ ହୋଇଥିଲେ ପ୍ରତି ଚକ୍ଷୁ ସେମନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଦଶଇ
 ବିଧୁବଦନା ସେହୁମତି ଅନ୍ତରେ ଥିଲେ ନେତ୍ର ବିକାଶଇ
 ବହୁତ ସୁଖ ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରପଦସା ସ୍ଵପନେ ପାଇଲା ପ୍ରାୟେ
 ବାସ୍ତା ଧନ ପ୍ରାୟେ ଭୋଗକୁ ନ ଆସେ ହୃଦକୁ କରଇ କ୍ଷୟେ । ୨୦ ।
 ସବୁ ଅନୁଭବ ଏହିଠାରୁ ହେଲା ଶଶୀମୁଖି-ମହମାରୁଁ
 ଶୁଭଦାୟିନୀ ସନ୍ତୋଷ ହୋଇ ଏବେ ପାଶେ ନେଇ ଦାସ କରୁ
 ସରୁପ ସର୍ପକୁ ପୟ ଦେଲା ପ୍ରାୟେ କନ୍ଦର୍ପକୁ ଦେଲା ଜୟେ
 ସରି ହୋଇ ଦୁଇ ଆଡ଼କୁ କାଟଇ ଶଙ୍ଖାରି କରତ ପ୍ରାୟେ । ୨୧ ।
 ଶମନ ଶମନ ସମ ଅଦାକୃତା ତାହାଠାରେ କି ବିନୟେ
 ଶମୁ ଜଳରେ ତାହାକୁ ନାଶଇଛି ଲେହ ପାଶା ପରସ୍ପେ ।

ସମଗ୍ର ତୋତେ କେତେ ପୁଣି କହିବି ତୁ ତ ସବୁ ଗୁଣ-ସୀମା
 ସଭାସଦ ପ୍ରାୟେ ଉଚିତ କହି ତୁ ମୋ ଦୋଷ କରୁଥ ଯମା । ୩୧ ।
 ସଜନି ! ତୋତେ ସେ ଦେଖିଲେ ପଥେ ଯେ ହୋଇବ ପୁଣି ସମାନ
 ସବୁ ଅର୍ଥେ ଅନୁରାଗ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ମୁଖେ ପ୍ରକାଶିବ ଆନ ।
 ସେହି ସମୟରୁ ପଛ କରିଣ ତୁ କହିବୁ ମୋର ସମେଶ
 ସଜନି ସାଧୁ ଉପଦେଶ ପାଇଲା ପରାୟେ ହେବ ସନ୍ତୋଷ । ୩୨ ।
 ହରିଶନୟନା ପୟସେଟୀ ପ୍ରାୟେ ବାହାରକୁ ସେ କରଣ
 ହୃଦୟ ଯାକ ପରପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି ସୁମଧୁର ଦାନରସ ।
 ହଂସରାମନା ପାଶକୁ ତୋ ସଙ୍ଗେ ମନକୁ ସମର୍ପି ଦେଇ
 ହୃଦୟ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ରହି ଅଛନ୍ତି ସଙ୍ଗ ସହର୍ଷକୁ ବହି । ୩୩ ।
 ସମେ ତଳ ମୁଁ ଏହି କୁଞ୍ଜେ ରହିଲି ତୋହୋ ଅସିବାକୁ ଗୁହଁ
 ଶୋର ରହିତ ପକ୍ଷୀ ପରାୟେ ଗୋଟି ଅକୃତ ଦଶାକୁ ବହି ।
 ଛଛନ୍ନ ହୋଇ ଦୃଢ଼ ବେଗେ ତଳିଲି ଶିଦ୍ଧିମଣ୍ଡଳକୁ ରଖି
 କ୍ଷୀଣମତି ଦାନକୃଷ୍ଣ କହେ ଯେହେ ଆନନ୍ଦ ବଶରେ ଭୋଜୀ । ୩୪ ।

ଶ୍ରୀ ରାଧକାମ୍ବରଣ ଚଉତିଶା

ନବାବନ୍ଧୁର ଏହି ଚଉତିଶାରେ ଦାନକୃଷ୍ଣ ମଥୁରାପ୍ରବାସୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ରଥାବେଦ-
ନନ୍ଦିତ ଅନୁନଦା ଯେଉଁ ପକ୍ଷରା ସହ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ତାହା ତାଙ୍କରି ପକ୍ଷରେ
କେବଳ ସମ୍ଭବ । ପ୍ରତି ପଂକ୍ତିରେ ଦରଦ-ଅଗ୍ନିରୁ ଦାସ ଶିଖା ଯେପରି ଜାବନ ହୋଇ
ପଡ଼ି ଉଠିଅଛି । ଯେଉଁ ବ୍ରଜବିବରସିକ ଭକ୍ତଗଣଙ୍କର ବରଦରେ ବଳାସ, ବହୁବା
ବାହୁଲ୍ୟ, ଶ୍ରୀ ରାଧକାମ୍ବରଣ ଚଉତିଶା ସେମାନଙ୍କର ନିଜ୍ୟ ସ୍ବର୍ଗରତ୍ନହାର ହେବ ।

କମଳନୟନ କଂସ କଟକରେ କରନ୍ତି ବିଚାର ।
କି କରୁଥିବ ସେ କଳକଣ୍ଠକଣ୍ଠୀ ରାଧକା ମୋହୋର ।
କଣ୍ଠର ଅମୃତ ନକ୍ଷତ୍ରକଣ୍ଠୀ ମୋ ନୟନପ୍ରତିମା ।
କି ବିଚାରୁଥିବ କେହି ବନ୍ଧୁଥିବ ଆଦାରେ ମୋ ରାମା ।
ଖୋଜିଲେ ସକଳ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡେ ଯାହାକୁ ନ ପାଇ ସମାନ
ଖଲ ଦଇବ ବଶରୁ ଛଡ଼ି ତାକୁ କଲି ମୁଁ ଗମନ ।
ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପାଟି ତ ନ ଯାଇ ହୃଦୟ ମୋହୋର
ଖଞ୍ଜନାନେତ୍ରୀ ବିନୁ ଯାହା ରହିଛି ଧକ ଏ ଶରୀର । ୨ ।
ଗଜେନ୍ଦ୍ରଗମନା ଗୋରା ସୁକୁମାରୀ ମୋ ପ୍ରାଣଭୃଣ୍ଣ
ଗାଉଥିବ ମୋର ଗୁଣ ନିରନ୍ତରେ ସୁମର ସୁମର ।
ଗୁଣି କେତେ ବେଳେ ଅବଧବଚନ ଛଡ଼ିବ ନିରାସ
ଗୁଆଁରଠାରୁ ଗୁଣବନ୍ତ ପରାୟେ ଦେବନ ନିରାଶ ୩ ।

ଘନ ଘନ ହୋଇ ଘେନି ଉଠୁଥିବ ବରଦ ଅନଳ
 ଘେନିବାରୁ ମୋର ଅଭିଶପ୍ତ ଘନ ସେନେହ ପ୍ରବଳ ।
 ଘର ବାହାର ସମାନ ମଣୁଥିବ ରମଣୀରତନ
 ଘେନୁଥିବ ନାହିଁ ସଜନୀମାନଙ୍କ ଶୀତଳ ଚଚନ । ୪ ।

ନଶାନବୟସୀ ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବ ମୋ ପାଇଲୁ ବେଦନା
 ନିର୍ଲକ୍ଷ ଜୀବନ ନ ଯାଇ କିନା ତା କରୁଛି ଭାବନା ।
 ନାହିଁ ଯାହାକୁ ସପନେ ଦୁଖ ଭେଟି ତାହାକୁ ଏ ଦଶା
 ନିଷ୍ଠେ ନାଶ ଯାଇ ନିଷ୍ଠୁର ନାହାକୁ କଲେହେଁ ଭରସା । ୫ ।

ଚନ୍ଦ୍ରକର ଚନ୍ଦ୍ରମଣିକ ଆରଦ୍ର କରଇ ଯେମନ୍ତ
 ଚଣ୍ଡକର ଚଣ୍ଡମଣିକ ଆଉ ସେ ନ କରେ ତେମନ୍ତ ।
 ଚନ୍ଦନ ଶୀତଳ ଦ୍ରବ ଘେନି ସବ୍ୟ ତାପକୁ ହରଇ
 ଚୂରି କର୍ପୁର ଅନଳେ ଦେଲେ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସରଇ । ୬ ।

ଛର କଂସନୁପ ବୋଲେଣ ଛଡ଼ି ମୁଁ ଅଇଲି ତାହାକୁ
 ଛୁରି ମାରି ହେଲି ଆପଣା ଇଚ୍ଛାୟେ କହିବି କାହାକୁ ।
 ଛଇ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ ନିରନ୍ତରେ ଲାଗିଥାଇ ମୋ ସଙ୍ଗରେ
 ଛଡ଼ି ତାକୁ ଛର ଜୀବନ ରହିଣ ଅଛି ମୋ ଅଙ୍ଗରେ । ୭ ।

୪-୪—ଦେଖୁ ନ ସବ ସେ (ବ)

୫-୧—ନଶାନ ବୟସେ (ର)

୫-୨—ନ ଯାଇ ଜୀବନ କିନା ବୁଡ଼ି ତାହା ବୁଡ଼ି ଚଳିବା (ଘ)

୬-୨—ଚଣ୍ଡକର ଚନ୍ଦ୍ରମଣିକ (କ)

ସେତେ ପ୍ରକାରେ ସୁଖ ମୋତେ ଦେଇଛି ମୋ ପ୍ରାଣବନ୍ଧନ
ଜପାମାଳୀ କରି ଜପିଲେ କେ ତାହା କଣିବ ଗଣିତା ।
ଜାଇ ଥିବା ଯାସେ ଯିବ କି ମନରୁ ତାହାର ସେନେହ
ଯାବତ ପ୍ରକାରେ ଜମ୍ବୁନଦଗୋଷ୍ଠୀ କଣିଛି ଏ ଦେହ । ୮ ।

ଝରୁ ଯେ ଥିବ କୁରୁକ୍ଷ ପକ୍ଷୀ ପ୍ରାୟେ ହରଇ ବିବେକ
ଝର ପ୍ରାୟେ ଝର ଝର ବହୁଥିବ ନୟନୁ ଲୋଚକ ।
ଝାମ ଯାଉଥିବ ଝସକେତୁ-ଶରେ ଝଲକବଦନା
ଝାଲ ଅଙ୍ଗେ ଝଳି ଯାଉଥିବ ଝାନ ସୁରଙ୍ଗ ପତନା । ୯ ।

ନ ରୁରୁଥିବ କର୍ପୁର ଚନ୍ଦନାଦି ଲେପନ ବିଧାନ
ନାନାରହୁ ଅରରଣ ହୋଉଥିବ ଦୃଷ୍ଟି ସମାନ ।
ନେତ୍ରମାରେ ଭ୍ରମିଯିବା ତରେ ନିଦ୍ରା ଅସିବ କାହିଁକି
ନ କଲା ବିଧାତା ଆଉ କେତେ ଗଢ଼ ବିରଘା ଦେଖାକି । ୧୦ ।

ଟଳ ଟଳ ହୋଇ ଟଳ ପଡୁଥିବ ଅନଙ୍ଗ ଅବଶେ
ଟେକ ଲବଣ୍ୟ ଟାଣ ମାତ୍ର ଥିବ ତା ସେ କୁଟ-କଳଶେ ।
ଟେକି କେତେବେଳେ ସଖୀମାନେ ସ୍ନେହେ ପକାଇ ଅଙ୍ଗରେ
ଟେକସ୍ବର ହୋଇ ତାକୁଥିବେ ଟଙ୍କଧରକୁ ଉଠରେ । ୧୧ ।

୧-୩—ଝଲକ ବରନା । ଗ ।

୧-୪—ଝାଲେ-ଝଲ ଯାଉଥିବ ଝାନ ଲଳ ବସନ୍ତ ପତନା । ଗ ।

୧୦-୧—ମୟୁଥିବ ଦୃଷ୍ଟି ସମାନ (ଗ)

୧୧-୧—ଟଳ ପଡୁଥିବ ଅନଙ୍ଗ ଅନଳେ (ଗ)

୧୧-୨—ଲବଣ୍ୟଟାଣ ଥିବ କେବଳ ଉରତ ସୁରଲେ (ଗ)

ସବଣ୍ୟ କେବଳ ଥିବ ତାର (ଗ)

୧୧-୪—ତାକୁଥିବେ ଟଙ୍କଧରକୁ ଉଠରେ (ଗ) ଟେକସ୍ବରେ ତାବ ଦେଉଥିବ (ଗ)

ଠାକୁରଣୀ ପଣ ଲକ୍ଷଣ ତାହାର ଅପାରୁ ଅପାର
ଠାଠିକ କର ତାହାଠାରେ କଲି ମୁଁ ଠକଙ୍କ ବେଭାର ।
ଠିଆ ହୋଇ ସେ ଶୁଦ୍ଧ ଥାଇ ଗୋଧନ ବାହୁଡ଼ା ସମୟେ
ଠାଠିକ ଆସାଉ ମେଘକୁ ତୃଷିତ ଶୁଦ୍ଧ ପରାୟେ । ୧୨ ।

ଡେରିଥାଇ ନେନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରବଣ ମୋହୋର ମୂରଲୀ ଧ୍ବଜ
ଡୋଲେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଶୁଦ୍ଧ ମୁଁ ଅଇଲି ଜୀବନ-ଧନାକ
ଡେରି ଶ୍ରବଣ ନେନ୍ଦ୍ର ଏବେ କାହାକୁ କରବି ରରସା
ଡକାତ ହେଲା ମୋ ଡାଳମଦନ୍ତୀକ ଥିଲା ସେ ସୈଦଶା । ୧୩ ।

ଛାଳି କରେ ଗଣ୍ଡପାଳୀ ଭାଳୁଥିବ ମୋହୋର ପ୍ରସଙ୍ଗ
ଛଳିଥିବ ତାର ସୁରଙ୍ଗ-କୁରଙ୍ଗ-ନୟନ-ତରଙ୍ଗ ।
ଛାଳେ ମୋର ଦୟା ଉପ୍ରୋଧ ନାହିଁ, ମୁଁ ଅଭିହିଁ ଦାରୁଣ ।
ଛୋକିଲା ଅମୃତ ଛାଳିଦେଇ ଏବେ କରୁଛି କାରୁଣ । ୧୪ ।

ଆହା ରେ ଅଜନୁସୁଖି ! ଶଶୀମୁଖି ! ଆହା ରେ ସଜନ !
ଏହା ଅରଳିଲି ତୋ ବିନୁ ବସ୍ତ୍ରଲି ଏ ମଧୁ ରଜନ ।
ଏମନ୍ତେ କର ମୋ କର୍ମରେହେଁ ଲେଖିଥିଲା ସେ ଦଇବ
ଅଧପ୍ରାଣ ଯାଇ ଅଧପ୍ରାଣ ଥାଇ ଏ ଦେହ ସହିବ । ୧୫ ।

ତାପ-ତଞ୍ଜନା ତଟ ତରୁ ହୋଇଛି ନୃଦୟ ମୋହୋର
ତହିଁ ପୁଣି କାମ କରୁଅଛି ଶର ବରଷା ପ୍ରଣର ।

୧୩-୩—ଡେରି ଶ୍ରବଣ ନେନ୍ଦ୍ର ବାହାର (ର) ୧୩-୪—ଅଇ ଥୋଇ ଦଶା (ର)

୧୪-୧—ଏହା ଅଜିଅଇ ତୋ ବନା ବସ୍ତ୍ର ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବଜ୍ର (ର)

୧୫-୧—ତାପ ତଞ୍ଜନା ତଟତରୁ ଉଦୟେ ଜଳନ (ର)

ତାହା ଦୁଖେ ଦୁଖୀ ନାହା ସୁଖେ ସୁଖୀ ସିନା ଏ ଶରୀର ।
ତଥାପି ତରୁଣୀମଣି କଥାକୁ ମୋ ହୋଉଛୁ ବିଚାର । ୧୬ ।

ଥରୁ ସେ ଥିବ ମଦନ ପଶ୍ୟରେ ଥରବହୁଦୟା
ଥରେ ଥରେ ବୋଲୁଥିବ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ ଅଦ୍ଭୁତ ନିର୍ଦୟା
ଥିବ ନି କି ତାର ସେ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନେ ସେ କାଳ ପ୍ରସନ୍ନ
ଥିବାକାଳେ ତାହା ପାଶେ ଯାହା ଦେଖିଥିଲୁ ଏ ନୟନ । ୧୭ ।

ଦୂର କରିଥିବ ଦରହାସକୁ ସେ ବକୃକ-ଅଧର
ଦଇବେ ନିଶାସ ରସି ନ ଥିବ ତା ସରଙ୍ଗ ବେଢ଼ାର ।
ଦିବ୍ୟ କଳକ କେତକା ଦେହ ଶୁଦ୍ଧିଥିବ ତା ଝଲକି
ଦୁର୍ବଳ ଭାବରୁ ବହୁ ନ ଥିବ ସେ ମୁକୁତା ମାଳିକ । ୧୮ ।

ଧୀରେ ସଖୀମାନେ ଅନାଇଁ ଧରଣୀମଣ୍ଡଳ ମୂର୍ତ୍ତିକ
ଧଉର୍ଯ୍ୟ ଦଗ୍ଧ ଧନୁରୁଥିବେ ମୋ ପ୍ରମାଦ ପ୍ରୀତିକ ।
ଧ୍ରୁବ ହୋଇ ଧ୍ରୁବ ଲୋକେ ଯଉଁ ପ୍ରୀତି କରୁଛୁ ପ୍ରକଟ
ଧାତା ହଟ ଦେଖି ତହିଁ ପୁଣି କଲୁ ଏମନ୍ତ କପଟ । ୧୯ ।

ନ କରଇ କାଳ କେତେବେଳେ କାହା କି ନୋହେ ଏ ଦେହ
ନେତ୍ର ପଲକ ଯେ ନ ସହେ ସହିଲୁ ସେ ଏତେ ବିରହ ।

୧୮ ଯେଉଁ ୧୨ ଓ ୨୩ ପଦ ଶ୍ରେଣୀରେ ୩୩ ଓ ୩୪ ପଦରୁପେ ଯେଉଁ—
୧୮-୩୪—ଦୂରକରି ଦେଉଥିବ ତୁ ହାସଲୁ ବନ୍ଧୁ ଅଧର । ଦଣ୍ଡବେ ନିଶାସ ରସୁକ
ଥିବ ସେ କୁମ୍ଭ ନାସାବୁ ।
୧୯-୩—ଦୋଇଟେ ପ୍ରକଟ (ର)

ନୃପତି ସମ୍ପଦ କେତେବେଳେ କେତେବେଳେହେଁ ଧାନତା
ନ ଥିବା ଥିବା ଥିବା ନ ଥିବା କରେ ଦଇବ ବିଧାତା । ୧୦ ।

ପ୍ରାଣବାନ୍ଧବ ମୁଖ କାହିଁ ଚାହିଁବ, କାହିଁ ଏ ସନ୍ତାପ
ପଡ଼ିଲା ଅମୃତ ବୃକ୍ଷରେ ବରଷା ପାଷାଣ କଳାପ ।
ପାତବସନା ମନ୍ତ୍ରପିକବତନା ଚମ୍ପକବରନା
ସୁସ୍ଥକାଳପ୍ରାୟେ ସୁଖଦ ପଶିବ ଦଶନବସନା । ୧୧ ।

ଫୁରୁଣାରେ ଫୁଟି କୁସୁମ ଦେଖି ସେ ହୁଅଇ ଅଥୁର
ଫୁଲୁଥାଇ ଫୁଟି କଦମ୍ବ ପରାୟେ କେତକା ଶରୀର ।
ଫାଟି ପାଉଥିବ ହୃଦୟ ଏବେ ସେ ଅନାଇଁ ଏମାନ
ଫୁଲୁଶର ଶରେ ଫୁଟୁଥିବ ମୋର ଜୀବର ଜୀବନ । ୧୨ ।

ବଡ଼କର ଲୋକେ ଶ୍ରୀଷ୍ଠମେ ଘେନନ୍ତି କର୍ପୂର ଚନ୍ଦନ
ବିଧବଦନା ଅଙ୍ଗସଙ୍ଗ ଲୋଡ଼ା ମୋ ନ ଥାଇ ସେମାନ ।
ବଞ୍ଚାଇବ କର୍ତ୍ତୃ ପ୍ରକାରେ ବିରହ ଅଇଲେ ସେ କାଳ
ବିରହ ଅଗ୍ନିରେ ଘୃତ ସମ ଦେଲେ ଜଳଇ ପ୍ରବଳ । ୧୩ ।

ଭାଗିଲା ସବୁ ଭରସା ଏକା ଭୁରୁଗୋଚନା ବିହୁନେ
ଭୂପତି ନ ଥିଲେ ସମ୍ପଦ ସେମନ୍ତ ସୁଖକୁ ନ ଦେନେ ।

୧୦-୪—ନଥିବା ଥିବା କରୁଥିବା ନବରେ ଦଇବ ଅହନ୍ତା (କ) ନ ଥିବା ଥିବା କରୁନ
କରେ ଦଇବ ବିଧାତା (ଗ)

୧୧-୧—ସୁଖ କାହିଁ ପାଇବା (କ)

୧୩-୧—ବଡ଼ ବଦନା ଅଙ୍ଗ ସଙ୍ଗ ଲୋଡ଼ା ମୋ (କ)

ଭବଗ୍ରାସ୍ତା ଭରସାରେ ଭାବେ ମତେ ରଜିଲ୍ଲା କମଳା
 ଭାସିଲା ଅଗାଧ ଜଳଧରେ ଭେଳା ଲଗାଅ ଅବଳା । ୧୪ ।
 ମୋତେ ମେଘ କରି ବିଜୁଳୀ ହୋଇ ସେ ଝଟକେ କୋଳରେ
 ମରାଲଗମନା ବିରୂପେ ବନ୍ଧୁବ ଏ ଘନକାଳରେ ।
 ମୟୂର ଡାକରେ ମେଘ ଦମକରେ ପଡ଼ିବ ତମକ
 ମଲି ତ ନାହିଁ ମୋ ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁ କେତେ ସହୁବ ଅଟକେ । ୧୫ ।

ଜୀବ ଥୁବ ନିଜ ଶରଦଶରୀର ହେମନ୍ତ ସରିବ
 ଯାବତ ପ୍ରକାରେ ଦୁଃଖ ଦେଲା ବିହ୍ନି କନକଗୋରୁକ ।
 ଜାଣିଲି ସଂସାରେ ନାହିଁ ନାହିଁ ଧାତା ସମାନେ ଦାରୁଣ
 ଯାହାକୁ ଦେଖିଲେ ଫଣୁ ବଣ ହୋଏ ତାକୁ ଏ କଷଣ । ୧୬ ।

ରତ୍ନପତ୍ରକ ବି ବୋଲିବା ଗଢ଼ ସେ ନ କରେ ବିଚ୍ଛେଦେ
 ରଖିଛି ସେ ଏବେ ଜୀବନେ ତାହାକୁ ସେନେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରମାଦେ
 ରସବତୀ ରସେ ରସିକ ହୋଇ ମୁଁ ରହିଲି ନିଷ୍ପନ୍ନେ
 ରହିଲେ ସେମନ୍ତେ ଜଳରେ ଉତ୍ତଳ ହୃଦୟ ନ ଢିନ୍ନେ । ୧୭ ।

ଲୋକେ ତାହାକୁ ସେ ଲେଖନ୍ତି ଅଗରେ ଉତ୍ତମ ବିଶ୍ୱର
 ଲେଖା ଏହି କଥା ଲାଗିଛି ବାରତା ପଛରେ ମୋହୋର

୧୪-୧—ସାବତ ପ୍ରେମରେ ଦୁଃଖ ଦେଇ (ବ)

୧୫-୧—ଜାଣିଲି ଦଧାତା ପରସ୍ତେ ସଂସାରେ ହାତୁଡ଼ି ଦାହଣ (ଗ)

୧୬-୧—ରତ୍ନପତ୍ର ଜଳରେ ଉତ୍ତଳ ହେଉଛି ତା ଛତାୟ ବି ଶେଷ (ବ)

୧୮-୧—ଲେଖନ୍ତି ଅହାରେ (ଗ)

୧୮-୨—ସେଇ ଏହିକଥା ଲାଗିଛି ବାରତା ପଛରେ ମୋହୋର (ବ)

ଲକ୍ଷେ ପ୍ରକାରେ ଅପରାଧ କଲେ ସେ ନୋହଇ ବିମନ ।
ଲଳିତଲପନା କ୍ଷମା-ଜଳନିଧି ଦୟାରେ ସୁମନ । ୨୮ ।

ବାଳା କୋମଳା ସୁଶୀଳା ସେ ଲେଖେହେଁନ ଶ୍ଵତେ ଲଳାକୁ
ବଡ଼ ଅଭରଣ କରିଥିବ ଏବେ ଲେଖକମାଳାକୁ
ବାହୁଡ଼ି ଆଉ ଦେଖୁବ ନିଜ ବିଧିବଦଳା ବଦନ
ବିଧାତା ଏହା ସତେ କରିବ ଯିବ ମଦନ କଦନ । ୨୯ ।

ସବୁ ସହଇ ଏ ଦେହ ବସୁମତୀ ପରାୟେ ପ୍ରମାଣ
ଶଶୀମୁଖୀକ ଦୁଖ ସୁଖ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଅଗ କାରଣ
ଶୀଘ୍ର ହୋଇବ ପୂର୍ଣ୍ଣିମୀ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ପରାଏ ଏଣିକି
ଶିବ ଶିବ ଶିବ ରଖ ରଖ ରଖ ମୋ ପ୍ରାଣମଣିକି । ୩୦ ।

ଶକଳ ଚନ୍ଦ୍ରମା ହେଲେ ତୁମ୍ଭ ଶିର ମଣ୍ଡନ ସେମନ୍ତ
ସକଳ ଗୁପ୍ତେ ସକଳଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ମୋହୋର ତେମନ୍ତ
ଶେଷ ନୋହେ ମନୋଭବ ନବଦଶା ଭିତରେ ଥିଲେହେଁ
ଶଙ୍ଖଚକ୍ରପାଣି ରଖିବେ ମୋ ଗୁଣମଣିକି ଭଲେହେଁ । ୩୧ ।

ସୁମର ଏହି ପ୍ରକାରେ ସୁନଶ୍ଵତି ପକାଇ ନିଶାସ
ସକଳ ନୟନା ହୋଇ ହେଲେ ସେହି କଥାରେ ପ୍ରବେଶ
ସୁମର ସୁମନ ସୁପୁରୁଷେ ଯଦି ହୁଅଇ ସାନନ୍ଦା
ସୁମନସ ଶର ସରସ୍ଵତୀ ଧିକ ଧିକ ସେ ବିଧାତା । ୩୨ ।

ହୃଦରେ ଏହା ବିଶୁଦ୍ଧ ଉଦ୍ଧବକୁ କହିଲେ ସନ୍ଦେଶ
 ହଂସଗମନା ଗୋପୀକି ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ କରାଅ ସନ୍ତୋଷ
 ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ସେ ମୋ ସଙ୍ଗ ବିହୃତେ ସାରସ ସଦୃଶ
 ହରଷ କରାଇ ତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭେ ଯାଇ ହୋଇବ ଦିବସ । ୩୩ ।

କ୍ଷମାସାଗର ଆଜ୍ଞା ଘେନି ଉଦ୍ଧବ ଗୋକୁଳେ ପ୍ରବେଶ
 କ୍ଷପାକରମୁଖୀ କ୍ଷିତିମଣ୍ଡଳକ କହିଲେ ସନ୍ଦେଶ
 କ୍ଷୋଭ ଛାଡ଼ି ଗୋପୀ ନ ଛାଡ଼ିଲେ କେତେବେଳେହେଁ ଆଶକୁ
 କ୍ଷେମେ ଦାନକୃଷ୍ଣ ବୋଲେ ବଚନ କି ଦରଦ୍ର ନାଶକୁ । ୩୪ ।

ଭକ୍ତବ ଚଉତିଶା

ବରଦ-ବ୍ୟଥା ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବରଦ-ବ୍ୟଥା ଗୋପିକାମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ
 ଉଦ୍ଧବଙ୍କଦ୍ୱାରା ସୁଦେଶ ପ୍ରେଷଣ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବ୍ରଜାଙ୍ଗନା-ପ୍ରେମ-ସୁସୁକର ଗୋଷ୍ଠୀ ଥିବି
 କମଳାସୁ ଓ କରୁଣ ଅଧ୍ୟାୟ । ଗୋପରେ ଉଦ୍ଧବ ଓ ଗୋପିକାମାନଙ୍କ କଥୋପକଥନ
 ବ୍ରଜଭବରପିକାମାନଙ୍କର ପରମ ଧନ । ଉଲ୍ଲସର ଭଲ ଭଲ କବିମାନେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର
 ବଶେଷତ୍ୱ ବଳାୟ ରଖି ତାହା ଭଲ ଭଲ ପ୍ରକାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଏତଦ୍
 ପ୍ରସଙ୍ଗାୟ ଉଦ୍ଧବ ଚଉତିଶା ନାମକ ଶ୍ଳୋକ କେବଳ, ଅନ୍ୟ ଶ୍ଳୋକ ପାଞ୍ଚ
 ପ୍ରକାରର ପାଠଅଛି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଏହି ଉଦ୍ଧବ ଚଉତିଶାକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ଅନ୍ୟ
 ମଠରେ ଶ୍ରବଣ ରୂପେ ପଞ୍ଚିତର ଉଦ୍ଧବ ଚଉତିଶା ପଦ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଏହି
 କୃତିରେ ପ୍ରେମର ନିଦ୍ରା ସହଚର ଅଭିମାନ ଗୋପିକା ଶେଷୋକ୍ତିରେ ବ୍ୟକ୍ତବନ୍ତ
 ହୋଇଅଛନ୍ତି ବୋଧହୁଏ । ବହୁତଃ ଜନର ଇପିକାସ ବଳରେ ମୂର୍ତ୍ତିହୀନ ଉଦ୍ଧବ
 ମୂର୍ତ୍ତିଦାନ କରିବାରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଧରଣର ବୋଲି ।

ରାଗ କଉଶିକ

କହନ୍ତି ଗୋପୀ କୁସୁମଗରେ ତାପୀ ହୋଇ ଭକ୍ତବକୁ ବଚନ ।
 କୃପାସିନ୍ଧୁ ହୋଇକର ଆମ୍ଭଠାରେ କି କଲେ କମଳଲୋଚନ ।

ଆହେ ଭକ୍ତବ ।

କି କହିବୁଁ ଆଉ ତାହାକୁ

କର୍ମ ଅବଳକୁ ଶପଳ ନନ୍ଦନ ବିପଳକୁ ନେଲା ଆମ୍ଭଙ୍କ । ୧ ।

ଖୁଆ ଯେସନେ ଶୀର ମନ୍ତ୍ରି ତହିଁରୁ ସ୍ଥିରାଧ ବାହାର କଲେ ।

ଖାଇ ନ ପାରି ଦାରୁହସ୍ତ ପରାୟେ ପରବଶେ ଭ୍ରମି ମରଇ ।

ଆହେ ଭକ୍ତବ ।

ଖଲସୁଭବ ସେହିମନ୍ତ

ଖାଇବା ପିଇବା ନ ଥିଲା ସର୍ପର ପରାୟେ ପରକୁ ନାଶନ୍ତି । ୨ ।

୧-୨ — କୃପା ଆମ୍ଭଠାରେ ନ କଲେ (କ) ୧-୩ — ଶପଳ ନନ୍ଦନ (କ) ୧ — ଶୂନ୍ୟକୁ
 ବାହାର କଲେ (କ)

ଗଲା ମର୍ଦ୍ଦକଶିମାଳୀ ଅମ୍ବର ଗଣିଆ ଦାତରେ ରହିଲା ।

ଗୁଆଁରକୁ ଗୁଣବନ୍ତ ଅଶ୍ରେ କଲ ପ୍ରାୟେ ସବୁ ଷ୍ଟା ବୁଢ଼ିଲା ।

ଅହେ ଉଦ୍ଧବ ।

ଗୁହାର କରବୁଁ କାହାକୁ

ଗାଢ଼ିବାରଣ ବାଡ଼ି ଶସ୍ୟ ରକ୍ଷିଲେ ଅଉ କେ ରକ୍ଷିବ ତାହାକୁ । ୩ ।

ଘେନାଇ ଗଲା ନୃପ କଂସ ଅମ୍ବର ଗୋପପୁର-ଅବତଂସକୁ ।

ଘଡ଼ିଏ ନୟନେ ଦେଖି ନ ପାରିଲେ ଅନ୍ଧାର ଯେମନ୍ତ ହଂସକୁ ।

ଅହେ ଉଦ୍ଧବ ।

ଘେନିଥିବ ମନେ ସେ କଥା ।

ଘାତ କରଇ ଯେ ଯାହା ଷ୍ଟା ତାହା ଷ୍ଟା ନାଶ ଯାଇ ସବୁଆ । ୪ ।

ନୃପତି ହୋଇ ନାତିବନ୍ତ ନୋହିଲେ ନିକଟେ ଚେଟଇ କାଳକୁ ।

ନାବ ନ ଥିଲେ ତରି ନୋହେ ଯେମନ୍ତ ଅଗାଧ ସମୁଦ୍ର ଜଳକୁ ।

ଅହେ ଉଦ୍ଧବ ।

ନିଷ୍ଠେ ଗୁଣି ମୂଳ ସୁଭବ ।

ନବଘନ ଶ୍ୟାମ ନ ଜାଣନ୍ତି କାହା ଭାବେ କି ନ କଲେ ଅଭବ । ୫ ।

ଗୁଡ଼ିବତନ ସେ ଯେତେକ କହନ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦନରୁ ଶୀତଳ ।

ଚିତ୍ତ ଶୁଭ କେତେ ବଣ କରିବାକୁ ପାଷାଣ ହୋଇଯିବ ଜଳ ।

ଅହେ ଭୁବନ ।

ଚତୁର ପଣ ମହିମାକୁ

ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ଅନୁରବ କରିଥିଲେ ଥିଲେ ପରୁରନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାକୁ । ୭ ।

ଶୁଭ ପାମରୀ ଆଭାସ ନାଶ ଆମ୍ଭେ ବନଚରୀ ସିନା ଦୁର୍ବଳି ।

ଛନ୍ଦ ପ୍ରବଳ କଥା ଅମ୍ଭଠାରେ ସେ କଥା ନ କରିବେ ପ୍ରତିକି ।

ଅହେ ଭୁବନ ।

ଛଇଲ ଭ୍ରମର ପୀରତ

ଛଇ ପରସ୍ପେ କ୍ଷଣକୁ କ୍ଷଣ ଅନ ଜୁଅ କଉଡ଼ି ପ୍ରାୟେ ମଢ଼ । ୮ ।

ଯେତେ ରୂପେ ଆମ୍ଭେ ଭଜିଲୁ ତାହାକୁ ଜଗତେ ଜାଣନ୍ତି ସେ କଥା

ସେବେ ପ୍ରଭୁ ହୋଇ ଅବେଭାର କଲେ କେ ତାହା କରିବ ଅନ୍ୟଥା

ଅହେ ଭୁବନ ।

ଯାହା କରଇ ପ୍ରଭୁପଣ

ଜାଣିଥିବ ତାହା କେହି ନ କରଇ ମହାଦେବଙ୍କଠାରୁ ଜାଣ । ୮ ।

ଝୁପକେତୁକୁ ନୟନେ ପୋଡ଼ିଦେଇ ଅଙ୍ଗରେ ବହୁଲେ ଯୁବତୀ

ଝାନବସ୍ତୁ ତେଜ ଦିଗମ୍ବର ହେଲେ ମହାଦେବ ସେ ମହାଯତ୍ନ ।

ଅହେ ଭୁବନ ।

ଝାଡ଼ବାସୀ ତ ଆମ୍ଭେ ଶୁଭ

ଝର ପାଣି ପ୍ରାୟେ ବେଭାର ଅମ୍ଭର ସାରନ୍ତେ ହୋଇଲ ଅସାର । ୯ ।

୭-୫—କରିଛନ୍ତି (ଗ) କରିଥିବେ (ଘ)

୮-୫—ହାତେ ରୁଲି ତାଙ୍କ ସେବାରେ ଭଜିବା ଦଶିଲ ଅମ୍ଭ ଅବେଭାର (ଘ) ସାଜିଲେ
ନୋହିଲ ଅସର (କ)

ନିନ୍ଦିବା ବନ୍ଦିବା କଥାକୁ ଯାହାର ନ ଥାଇ ମନରେ ବିଚାର
ନ ଦେନଇ ଯେ ହାନି ଲଭି ଅମୃତ ଦୂରୁ ତାହାକୁ ନମସ୍କାର
ଆହେ ଉଦ୍ଧବ ।

ନ କଲେ ସେ କଉଁ ନିରାଶ
ନ କରିଥିଲୁ ଆମ୍ଭେ କଉଁ ଭରସା ଏବେହେଁ ନାହିଁ କଉଁ ଆଶ ॥

ଟଳିଲା ନାହିଁ ମନ ତାଙ୍କ ବାହାରେ ଅନଠାରେ ଆଉ ଅମୃତ ।
ଟେକି ଦୃଷାର୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ସେହେ ଗ୍ରହ ପାଇଁ ରସିଲା ଜଳଧର ।
ଆହେ ଉଦ୍ଧବ ।

ଟିକିଏ ସେ ଦୟା ନ କଲେ
ଟେକିରେ ଥୋଇ ଟୋପରେ ପକାଇଲା ପ୍ରାୟେ ଅମୃତ ନାଶ କଲେ ॥

ଠାକୁରବର ବୋଲି ବଡ଼ ଭରସା କରିଥିଲୁ ଆମ୍ଭେ ତାହାକୁ
ଠକ ବେତ୍ତର ଦେଖିଲା ଦିନୁ ସେନା ତମକ ଉଠୁଥିଛୁ ବୁକୁ ।
ଆହେ ଉଦ୍ଧବ ।

ଠାବ ନ କଲୁ ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତ
ଠିକେ ସାତସ୍ପରୁ ଶୁଣ ଜନମିଲା ପ୍ରାୟେ ତା ମାୟା ଅପ୍ରମିତ । ୧୬ ॥

୧୧-୧—ଟେକି ଦୃଷିତ ଗତିକି ଯେହେ ଗ୍ରହବାସ (ଗ)

୧୧-୨—ଟେକି ଦୃଷିତ ଗୁପ୍ତ ଅଶା ବଡ଼ ରହଇ ଯେହେ ଜଳଧର (ଗ)

୧୧-୩—ପ୍ରାୟେକ ବର ନାଶ କଲେ (ଗ)

୧୨-୧—ଠାକୁରବର ହୋଇ ଦୂରି (ଗ) ୧୨-୨—ଠକ ଅବେଦର ଏହିଠାରେ କଲେ
ବୁକୁନା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଣ କର (ଗ)

ତକା କରବା ତରବାରୁ ରଖିବା ପଡ଼ିବା ଗଢ଼ିବା ଗଢ଼ିବା
ତମ ପ୍ରତିପାଳ ପରାଣେ ମାରବା କଥା ତାରତମ କରବା ।

ଅହେ ଭବ ।

ତୋଳେ ତ ସବୁ ଦେଖୁଅଛୁ
ତାଙ୍କ କହିବନ୍ତି କପଟ ନ କର କେ ଆଗେ କରୁଁ କଥା ପଛ । ୧୩

ତାଳେ ନୋହିବା କଥା ବଡ଼ ସୁଲଭ ହୋଇ ନୋହିବା ବଡ଼ଦୁଃଖ
ତମ କହୁ ନାହିଁ ସମସ୍ତ କଥାକୁ କାରଣ ତାଙ୍କ ପଦ୍ମମୁଖ ।

ଅହେ ଭବ ।

ତେଜ୍ଞ ଯେଉଁ ମୃଗଦୃଷ୍ଟାରେ
ତଳୁଅଛୁ ମନ ହୋଇ ଛନଛନ ଏବେ ତାହାଙ୍କର ଆଶାରେ । ୧୪ ।

ଆଶେ କର ବଡ଼ଲୋକକୁ ଅଦୃଷ୍ଟ ଆଦର ଯେବେ ଦୁଃଖ ପାଇ ।
ଏମନ୍ତ ହେଲେ ଅଗମ୍ୟ ବନସ୍ତରେ ପଶି କିମ୍ପା ବୁଲୁ ନ ଥାଇ ।

ଅହେ ଭବ ।

ଆମର କର୍ମ ଆତ୍ମା ଯଦି
ଏମନ୍ତ କିମ୍ପା ହୁଅନ୍ତେ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ କିମ୍ପା ନୁହନ୍ତେ ସତ୍ୟବାଦୀ । ୧୫ ।

ତାରବା ଲୋକ ମାରବାକୁ ବସିଲେ ତହିଁକି ଅଛୁ କି ଉପାୟେ
ତଥାପି ତହିଁ ପାରିଲେ ତର ପାରି ଆମ୍ଭେ ତ ବନ ପଶୁପ୍ରାୟେ ।

ଅହେ ଭବ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ମାରଣେ ସେ ଦାରୁଣ
ତୋଟି ତପିବା ତାକୁ ଯୋଡ଼ି ମାରବା ତାଙ୍କତହିଁ ହେଲା ରଥାଣ । ୧୬ ।

ଥାନ ବିଶେଷେ ସ୍ବାଗ ଜଳ ପରସ୍ପେ ଗୁଣହିଁ କରନ୍ତି ଅପାର ।
 ସୁଲ୍ଲ ନାହିଁ ମନେ କୁରୁଜାକୁ ଦେଖ କଲେ ସୁନନ୍ଦ-ଅଳଙ୍କାର ।
 ଅହେ ଉଦବ ।

ଥାଇ ଯାହାକୁ ଯଉଁ ଯୋଗ
 ଆଶୁ ଶିରକୁ ଚନ୍ଦ୍ରମା ଗଲ୍ଲ ପ୍ରାୟେ ତାହା ଇଚ୍ଛାୟେ ହୋଏ ଭୋଗ । ୧୭

ଦାହ ସମ୍ମୁଖେ ଅମୃତ ଦେଲ ପ୍ରାୟେ ଉଠୁଅଛି ଯଉଁ ସନ୍ତାପ
 ଦୁଃକର ତାହା କହିଲେ କି ହେବ କରନ୍ତୁ ଅମ୍ଭେ ମହାପାପ ।
 ଅହେ ଉଦବ ।

ଦଇବର ସବୁ ଘଟନା
 ଘନବନ୍ଧୁ ହୋଇ ଦୁଃକାଳେ ପ୍ରଭୁ ଦିନେ ନୋହିଲେ ଅସି ସେହନା । ୧୮

ଧର୍ମ ପୁରୁଷ ସେ ଅଧର୍ମ କରବା ନୁହଇ ତାହାଙ୍କ ବେଭାର
 ଆର୍ମିକ ବିବେକ ରସିକବର ସେ ସମସ୍ତ ଗୁଣର ଆଧାର
 ଅହେ ଉଦବ ।

ଧର୍ଯ୍ୟ-ନିଧି କହିବ
 ଧ୍ରୁବ ବଚନ ଯେ ଅଧ୍ରୁବ ହେଉଛି ଧରଣୀ କେମନ୍ତେ ରହିବ । ୧୯

ନୟନ ମନ ନ ଛାଡ଼ିଲ ତାହାକୁ ଏହି କଥା ହେଲ ପ୍ରମାଦ
 ନ ଗଲ୍ଲ ଅନାଥ କଲେହେଁ କେବେହେଁ ଶ୍ରୀଗୋପୀନାଥ ଅପବାଦ
 ଅହେ ଉଦବ ।

ନିଅଇ ମଧୁ ପୁଷ୍ପକର
 ନିଷ୍ଠଳ ଭାଗ୍ୟବଶରୁଁ ଭୁଞ୍ଜ ଦେଖ ନାମ ବୋଲାଇ ମଧୁକର । ୨୦

ପରମ ଅନନ୍ଦ ଦରଲେ ଅମୃତ ପରମାନନ୍ଦ ନାମ ବହି
ପ୍ରୀତିଠାରେ ନିକ ଅବେଗର କଲେ ପ୍ରଭୁମାନଙ୍କ ଶାନ୍ତି ଏହି ।

ଅନ୍ତେ ଭୂକବ ।

ପଶୁରବନ୍ଧ ବାରେ ଯାଇଁ

ପରମ ଅମୃତ କୁଣ୍ଡେ ବୁଡ଼ିମଲେ ମରବାର ସେ କି ନୁହଇ । ୨୯ ।

ପଞ୍ଚାରବିନ୍ଦ-ବଦନ ଫେଡ଼ି କରି କହିଗଲେ ଯାହା ଶ୍ରୀମୁଖେ
ପଦା କରି ସେହି କଥାମାନ ଗୋପୀ ଦନ ବଞ୍ଚୁଛି ନାନା ଦୁଖେ
ଅନ୍ତେ ଭୂକବ ।

ଫୁଲଶର ନେଲ ଫୁରୁଣା

ଫୁଲ ଚୁମିଗଲା ଭ୍ରମର ପରସ୍ତେ ଦିନେହେଁ ନ କଲେ କରୁଣା ॥

ବୋଲନ୍ତି ଏ ବଡ଼ ବଡ଼ମାନଙ୍କର ବଡ଼ ବିଚାର ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧି
ବୋଲଲା ବଚନ ବିଅର୍ଥ ନ କରି ବିଶେଷେ କରନ୍ତି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ।

ଅନ୍ତେ ଭୂକବ ।

ବେଳେହେଁ ତାହା ନ ରଖିଲେ

ବଶ ହୋଇ କୁହୁଜାଙ୍କ ପ୍ରେମରସେ ଏହି କଥା ନିକ ଶିଖିଲେ । ୩୦ ।

୨୯-୧—ପ୍ରୀତିଠାରେ ଯେ (ଖ) ଅବେଗର ହର (ଗ) ୨୯-୨—ପ୍ରୀତିଠାରେ ଯେ

(ଗ) ଅବେଗର (ଘ) ୨୯-୩—ଅରେ ଯାଏଁ (ଙ)

୨୯-୪—ଫୁଲର ଦେ ନୟନ (କ) ୨୯-୫—ଫଳଦାନ (ଖ) ନେହିକଥା ଯେ ଯି (କ)

୨୯-୬—ଫୁଲ ଚୁମିବ ଭ୍ରମର ଯାହେ ଅତି ସେ ଦେନ ତାହାକୁ କହଣ (ଖ)

୨୯-୭—ବୋଲନ୍ତି ସେ ବେଳେବେଳେ ବନ ବନେ (ଖ) ୨୯-୮—ବେଳେ ସେ ବରନ୍ତି

ପ୍ରସିଦ୍ଧି (କ) ୨୯-୯—ବହୁବେଳେ ପ୍ରେମରେ (କ)

ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଭ୍ରମର କୁସୁମ ଚୁମ୍ବିବା
ଭଲ ମନ ପାଶେ ବିଚାରନ୍ତି ନାହିଁ ଭାବ୍ୟ କି ନ କରିଇ ଅବା ।

ଆହେ ଉଦବ ।

ଭାବେ ସେ ଅଭାବ କରିବା

ଭଲ ନୁହଇ ସେ ଭଲ ଲୋକଙ୍କର ଭ୍ରମର ସ୍ଵଭାବ ଧରିବା । ୨୪ ।

ମହତ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଶ୍ରେ କରିବାର ଘୋଡ଼ ବାଣିଜ୍ୟ ପ୍ରାୟେ ଜାଣ
ମହା ସାହସ ମହା ଆଶ ସକାଶୁଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତକେ ଯାଇ ପରାଣ ।

ଆହେ ଉଦବ ।

ମହତଜ୍ଞାନ ଲୋକେ ପ୍ରୀତି

ମହାନଦୀ ପ୍ରାୟେ ବଢ଼ିବା ଅଧିକା ସେହି କି ନୋହଇ ଅନାଦି । ୨୫ ।

ସେମନ୍ତେ ପୂର୍ବେ କପିଳ କୋପାଳରେ ଦହଲେ ସଗର-ତନୟେ
ଜଳୁଛି ନିରତେ ସେହି ପରକାରେ କାମ ଅନଳେ ଆମ୍ଭ କାୟେ ।

ଆହେ ଉଦବ ।

ଯଉଁ ପ୍ରତିକାର ତହିଁକି

ଜଗତ ଅଧୀନ ଆମ୍ଭ ପ୍ରାଣଧନ ଦେବ କୃଷ୍ଣ-ରଗୀରଥକ । ୨୬ ।

୨୪-୧—କଲମନ ଆଉ (ଗ) ୨୪-୩—ଭବରେ ଅଛେ (ଗ) ୨୪-୪—ଭ୍ରମର ସ୍ଵଭାବ
ଧରିବା (ଗ)

୨୫-୧—ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଘେନଇ ପରାଣ (କ) ୨୫-୪—ସହଜ ତ ନୋହେ ଅନାଦି (ଗ)

୨୬-୧—ହୋଇଲେ ସଗର (ଗ) ୨୬-୨—ଜଳୁଛି ସେହି ପ୍ରକାରେ ନିରନ୍ତରେ (କ)

୨୬-୩—ପ୍ରତିକାର ଏତକ (ଗ)

ରହୁଥିବ କାର୍ତ୍ତି ଶିଖରରେ ପ୍ରୀତି ବିରହ ହୋଇ ଗୋପୀ ମଲେ
ରାଜାବଲେଚନ ଘନଶ୍ୟାମ କାମ-ହାଥରେ ତାଙ୍କୁ ଅଗ୍ନି ଦେଲେ ।

ଅହେ ଉତ୍ସବ ।

ରତ୍ନର ପ୍ରତିଫଳ ଏହି

ରାତ୍ର ଦିବସ ରସି ତାଙ୍କ ରସରେ କାମ-ଅନଳେ ହେଲୁଁ ଦହି । ୨୭।
ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିଲା ନାହିଁ ନେତ୍ର ଶ୍ରବଣମଣ୍ଡନ ପ୍ରୀତିକ
ଲେଖେ ଅଙ୍ଗରୁ ଅନ୍ତର ନ କରିନ୍ତି ସ୍ନେହ ଭାବରୁ ପାଦତଳି

ଅହେ ଉତ୍ସବ ।

ଲଲାଟ ଲେଖନ ପ୍ରମାଣ

ଲୋଭ କରି ରହାକରେ ବୁଝିଗଲେ ରହୁ କି ଲଭୁଥାଇଁ ପୁଣି । ୨୮।
ବାଇ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ ବହୁତ କହିଲେ ଲହୁଁ ରୁ କି ହେବ କାରଣ
ବଡ଼ ବଡ଼ଙ୍କୁ ବୋଧ କରି ନୁହଇ ବିବେକ ନ ଥିଲେ ପ୍ରମାଣ ।

ଅହେ ଉତ୍ସବ ।

ବିବେକବର ହୋଇ ହରି

ବଡ଼ ଅବେଶର ଏହିଠାରେ କଲେ କୁରୁଜା ସଙ୍ଗେ ପ୍ରୀତି କରି । ୨୯ ।

୨୭-୧—ରହୁଥାଇ କାର୍ତ୍ତି...ବହୁତ ହୋଇ (କ) ୨୭-୨—ଘନ ଶ୍ୟାମ କାମ
ହାଥରେ (କ) ୨୭-୩—ରସିକ ଭ୍ରମର ରସାନ୍ତର ହେଲେ ରସର ନାହିଁ
ସ୍ନେହ ବହି (କ)

୨୮-୧—ଲେଖିବା ନାହିଁ ନେତ୍ର (କ) ୨୮-୨—ଅଙ୍ଗରୁ ବାହାର...ସ୍ନେହବଶରେ
ପାଦତଳି (କ) ୨୮-୩—ରାଜାବଲେଚନ ହେଲେ ରହୁ କି ଲଭୁଥାଇ
କାରଣ (କ)

୨୯-୧—ବହୁତ କହୁବା ଏଥି ଅବା ବେଉଁ ବାରଣ (କ) ୨୯-୨—ବହୁତରୁ ବୋଧ
କରି ନୋହେ (କ) ୨୯-୩—ହୋଇବର (କ)

ସବୁହିଁ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଭୁପଣ ଥିଲେ ଜଗତେ ଯେତେ ଅସୁନ୍ଦର
ସର୍ପ ଶୟନ ନଈ ନର ଉଲଗ୍ନ ହେଲେ କହୁ ନାହିଁ ବିଚାର ।

ଆହେ ଉଦବ ।

ଶୁକଳେ କଳା ଥିଲା ପ୍ରାୟେ

ସାନ ହୋଇ ବଡ଼ ଲୋକେ ଅବେଭାର ଦିଶେ ବହୁତ ଦୂରଯାୟେ ॥

ସେମାନ କହିବାରୁ ମାନଦାନ ସେ କହିଁ ଲାଭ ତହିଁ ଆମ୍ଭର
ସହଜେ ଆରଦ୍ର ବାଣିଜ ଲୋକର ବୋହିତ ଚନ୍ଦ୍ରା ଅବେଭାର ।

ଆହେ ଉଦବ ।

ସବୁରୂପେ ଆମ୍ଭେ ଅସାର

ସ୍ବତ ପତି ଶୁଦ୍ଧ ଶରଣ ପଶିବା ଦୋଷ ନ ଧରିବେ ଶାଧର । ୩୧ ।

ଶେଷର ହୃଦେ ଦଣ୍ଡବତ ଆମ୍ଭର କହିବ ସେ ପ୍ରୀତିହୀନେ
ସଙ୍ଗ ଲଳିତ ବୋଲି କହିବ ଆମ୍ଭର କୁରୁଜା-ନାଗରାବରଣେ ।

ଆହେ ଉଦବ ।

ସେ ସିନା କରୁଛନ୍ତି ପର

ସହସ୍ବେ ଅଂଶରୁ ଅଂଶେ ତ ଆମ୍ଭର ତାଙ୍କଠାରେ ନାହିଁ ଅନ୍ତର । ୩୨ ।

୦-୩—ସବୁରୂପେ ଅମ୍ଭେ ଅସାର (କ) ୩୦-୪—ସହଜେ ଦୂରତା ବାଣିଜ୍ୟ ଲୋକର
ବୋଇତ ଚନ୍ଦ୍ରା ଅବେଭାର (ଖ)

୩୧-୧—କହିବାର ମାନଦାନ...ଏଥିଁ ଆମ୍ଭର (କ) ୩୧-୩—ଶୁକଳେ କଳା ଥିଲା
ପ୍ରାୟେ (କ) ୩୧-୪—ମାନ ହେଲେ ଲୋକ ବଡ଼ ଅବେଭାର ଦିଶେ ବହୁତ
ଦୂର ଯାଏ (ଖ)

୩୨-୧—ଶେଷର ହୃଦ (ଖ) ୩୨-୨—ସଂସାର ବୋଲି (କ) କୁରୁଜା ନାଗରାବରଣ
(କ) ୩୨-୩—ମେ ଆମ୍ଭ କରୁଛନ୍ତି (ଖ)

ହାଥ ଧରି ଆମ୍ଭେ କହୁଛୁ ତୁମ୍ଭକୁ ଏତେକ କହିବ ତାହାକୁ
ହତ ଆଦର କଲ ପ୍ରାୟେ ଆମ୍ଭକୁ ଆଉ ନ କରିବେ କାହାକୁ ।

ଆହେ ଉତ୍ତର ।

ହସ କଉତୁକ ବେଳରେ ।

ହରଷ ହୋଇ ଜଣାଇବ କରୁଣା ଥିଲେ ହୃଦୟ-କମଳରେ । ୩୨ ।

ସୁଧା ନ ଥିଲେ ଅମୃତ ନ ରୁଚଇ ସୁଧାରେ ସମସ୍ତ ମଧୁର
ସମାସାଗର ନାଗରବର ସୁଧା ହୋଇ ସେ ଅଛନ୍ତି ଆମ୍ଭର ।

ଆହେ ଉତ୍ତର ।

ସମେ ଯାଇ ବେଶେ ଜଣାଅ

କ୍ଷୀଣମତ୍ତ ଦାନକୃଷ୍ଣ ବୋଲେ ଶୋର ଛଡ଼ାଇବା କଥା ଶୁଣାଅ । ୩୪ ।

୩୩-୧—ଦମ୍ଭଧର ଏବେ—ଏତେତେ କହୁଛୁ ତାହାକୁ (ଗ) ୩୩-୨—ଅମଳ ହର
ପ୍ରାୟେ (ଘ) ୩୩-୩—ହରହସ ଶେଷରେ (ବ)

୩୪-୧—ଅମୃତ ନ ରୁଚେ (ଗ) ୩୪-୨—ସମାସାଗର ସୁଧାହର ଅଦର ହୋଇ
ସେ ଅଛନ୍ତି (ଘ) ୩୪-୪—କଥା ଜଣାଅ (ବ)

ଗୋପୀସନ୍ଦେଶ ଚଉତିଶା

ବନମୟ ବୃକ୍ଷାନ୍ତମାଳା ଦ୍ଵାରା ଏ ବଉଳଗାରେ ଦାନବୃକ୍ଷ ଗୋପିକା ମାନଙ୍କ
ବୁଝାଇମାନର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଣଦଳର କରଥୁଛନ୍ତି । ପାଠ କର ମାନେ ପାଠକର ମନ
ଜାଳିବୁଦ୍ଧିକୁ ବୁଜିବରଜ-ନୟନ ଛତାୟତ ହୃଦୟର ଶବ୍ଦ-ପ୍ରବାହରେ ବେଶ୍‌ଥରେ
ହର୍ଷିତର ପରି ବୋଧ ହୁଏ । କି ଚିନ୍ତା କି ଭାଷା ସବୁ ଧଳକୁ ଖେପି ମନ୍ଦେଶ
ଚଉତିଶାଃ ଗୋଟିଏ ରଚି ।

ଦିଶ—ପରଜ ରାଗେ

କହନ୍ତି ସକଳ କଳାକର-ମୁଖୀ

ଗୋପୀମାନେ ଭୁବିବଙ୍କୁ

କହିବନ୍ତି ତୁମ୍ଭ କଳତବ କୃପା—

ସିନ୍ଧୁ ନାମ ମାଧବଙ୍କୁ । ୧ ।

ଖଲ କଂସ ବୋଲେ ମଥୁରା ଯାଇ ସେ

ଆସିବାକୁ ବୋଲି ଥେଲେ

ଖମଣ୍ଡକୁ ଖସି— ପଡ଼ିଲା ଖଚର

ନଦୀ ପରାଏ ତ ହେଲେ । ୨ ।

ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ଧରି— ଧର-ଧରକୁ ତ

କହିବନ୍ତି ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗ

ଗରୁ ସଉବନ   ଗଡ଼ଲ ପ୍ରାୟେ ୩
ପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରୀତି ରଙ୍ଗ । ୩ ।

ଦେନି କହୁଥାନ୍ତି   ନୂଆ ନୂଆ ଯାକ
କୃପଣକୁ ଲେଉଟି ପ୍ରାୟେ
ଦୁଃଖରେ ପ୍ରେମ—   ରସକୁ ପାଇଲେ
କରନ୍ତି ଅନ ଉପାୟେ । ୪ ।

ନାଗରମାନଙ୍କ   କଟାକ୍ଷକୁ ଲକ୍ଷ
ନାଗରମାନଙ୍କ ବୋଲ
ନାଶ କରି ଯୈର୍ଯ୍ୟ   ଦୁଃଖ ନ ଦେନନ୍ତି
ଦିଅନ୍ତି ଅନଙ୍ଗ ଦାଲ । ୫ ।

ଗୁହଁ ଗୁହଁ ନାଶ   କୁହୁଡ଼ି ପରାୟେ
ଚିତ୍ତ ଧନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କଲେ
ଚଉବର୍ଗଦାନା   ହୋଇ ୩ ଅମ୍ବୁକୁ
ଚନ୍ଦ୍ରା ଦାନ ଦେଇ ଗଲେ । ୬ ।

ଛଇଲ ପୀରତି   ଭ୍ରମରଙ୍କ ଶବ୍ଦ
ଭୋଗ ହେବାଯାଏ ଥାଇଁ
ଛଇ ପରାୟେ   କ୍ଷଣକେ ଅନ ହୋଏ
ଅଉ ଲେଉଟିଲେ ନ ପାଇ । ୭ ।

୩-୩—ବନ୍ଧିଲ ପରାୟେ (ଗ) ୪-୩—ଲବଙ୍ଗନବ (ଗ)

୫-୩—ମୃଦୁ ଧର୍ମ୍ୟ ଦରଲ (ଗ)

୬-୬—ଦରବେଲେ (ଗ) ୭-୩—ଦାତା (ଗ) ୮-୪—ଦନ୍ତାମାନ (ଗ)

୯-୯—ଛଇଲଙ୍କ ପ୍ରୀତି (ଗ) ୧୦-୩—ହେଲେ (ଗ)

ଯାନା କହୁଥାନ୍ତି   ଯୁବା ଯୁବତୀ
    ରବି ପଦ୍ମ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇ
 ଯତ୍ନବନ ଜଳୁ   ଅନ୍ତର ହୋଇଲେ
    କେ କାହାକୁ ପଚାରଇ । ୮ ।
 ହିମିଟେ ଆମ୍ଭ ଦୁଖ   ଦେଖ ନ ଥିଲେ
    ନେତ୍ର କପାଳ ପରସ୍ପେ
 ହସକେତୁ ଶରେ   ଦହି ହେଲୁ ଏବେ
    ଦୟା ନ ବସିଲା ଦେହେ । ୯ ।
 ନଦୀତଟ ଆଶେ   କଲା ତରୁ ସେଠେ
    ଅଳପକେ ନାଶ ଯାଇ
 ନିଲକ୍ଷ ଗୋପୀ   ସେହିମନ୍ତ ହୋଇଲୁ
    ନନ୍ଦନନନ ଭୁ ପାଇ । ୧୦ ।
 ଟେକ ମାତ୍ର ଅଛି   ଗୋପୀନାଥ ବୋଲି
    ଚନ୍ଦ୍ର କରବ ପ୍ରାୟେ
 ଟିକାଏ ଅନ୍ତର   ହୋଇଲେ ଏକା ସେ
    କୁହୁଜାକୁ ଭୋଗ ହୋୟେ । ୧୧ ।
 ଠାଠିକ ଜଣ   ଜଣକେ କହୁଥାନ୍ତି
    ତୁମ୍ଭର ସିନା ଏ କାୟେ

୮-୪-୫ କରଇ (କ)

୯-୨-ନେତ୍ରପଦ (କ) ୯-୩-ଦଳ (କ) ଅମ୍ଭେ (କ) ୧୦-୩-ନରଣ (କ)

ଦେହକ ହେଲୁ ଅମ୍ଭେ (କ)

୧୧-୧-କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ କହୁ (କ)

ଠାବକଲୁ ସବୁ ପ୍ରକାରେ ମନ୍ଦେଶ
ମାଳୀ ଜଳଦଳ ପ୍ରାୟେ । ୧୬ ।

ତମ ପ୍ରତିପାଳ କାହିଁରେ ନୋହିଲୁ
କାକ ପ୍ରାୟେ ଶ୍ରମ ହଲ
ତାଳେ ବସିଲୁ ରବିଲୁ ଶୁଆ ପ୍ରାୟେ
ସେ ବଚନ କାହିଁ ଗଲ । ୧୭ ।

ତମ କହି କହି ସବୁ ନାଶ କଲେ
ଏବେହେଁ ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗ
ତାଳେ ଜାଣିଲୁ ତମିଆ ମାନଙ୍କର
ବୋଲ ସମୁଦ୍ର ତରଙ୍ଗ । ୧୮ ।

ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲକ ପ୍ରାୟେ କେତେ ପ୍ରକାରେ
କେତେ କଥା ଦେଖାଇଲେ
ଆନ କର ସବୁ ପ୍ରକାରେ ସେ ମାୟା
ମନରେ ତ ରଖାଇଲେ । ୧୯ ।

ତଳଲ ବିନ୍ଦୁ ପାଣିରେ ପଡ଼ି ଯେତେ
ବେଗେ ବିସ୍ତାର ରଜର
ତାହାଙ୍କ ପହିଲି ପ୍ରୀତି ସେହିମନ୍ତ
ପଛକୁ ଶୁଣିଲୁ ନର । ୨୦ ।

୧୯-୧ - ଉପର ଶୁଆ (ଶ) ।

୧୯-୨ - ପ୍ରାୟେ (ଶ), ରବି ବାହୁଁ (ଶ)

ଥୁଲକୁ ବହୁ   ବାସନା ପୂଲ ପ୍ରାୟେ
 ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ହୁଇଲୁ
 ଥୋକାୟେ କାଳ   ଭୋଗ ହୋଇ ଉଲ୍ଲାସ
 ମାଳ ପରାୟେ ହୋଇଲୁ । ୧୭ ।

ଦଇବେ ପୁରୁଷଙ୍କ   ପ୍ରୀତି ଭ୍ରମର
 ପ୍ରାୟେ ପଛକୁ ପ୍ରମାଦ
 ଦଶ ଚତୁର ଲୋକରେ   ଲୋକ ହେବ
 ବୋଲବ ତାଙ୍କ ପ୍ରମାଦ । ୧୮ ।

ଧରା-ଧରକୁ   ଅଗସ୍ତି ରଣି ସାଇ
 ଦରିଶେ ରହିଲା ପ୍ରାୟେ
 ଧରଣୀଧର   ମେହିମତି ଅମ୍ବୁକୁ
 କରିଣ ଗଲେ ଥୋକାୟେ । ୧୯ ।

ନୃଥ ନୃଥ ଯାକ   ନମ୍ରତା ହୋଅନ୍ତି
 ଗୁଣ ଦେଲା ଧନୁ ପ୍ରାୟେ
 ନନ୍ଦନ ସମ୍ପତ୍ତି   ଭୋଗକୁ ପାଇଲେ
 ନଜରହିଁ ଅନ ହୋଏ । ୨୦ ।

ପୁରୁଥାଇ ପୁର   ପାଦପଦ୍ମ ଚିତ୍ତେ
 ସେତେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ କାୟେ

୧୯-୨୦ — କବିଟା ଗଳେ (୧) ।

୨୦—ନିମ୍ନସ୍ଥଳୀ ନବ ବନ୍ଦିତା ପାଇଲେ ପାଇ ମଧୁର ନରକ । ନୃସିଂହ ମନ୍ଦିରେ ଦୁର୍ବଳ
 ପ୍ରୀତି ଅନ୍ୟେମାନେ ଗ୍ରାସ୍ୟ ନାସ । (୧)

ପକାଇ ଦେଇ ପାଖକୁ ଅଣ୍ଟାଉ
ଖେଳଇ ସାରଣୀ ପ୍ରାୟେ । ୧୧ ।

ପାଟ ନ ଗଲ ହୃଦୟ ପୁଣି ବିହ
କହିବାକୁ ଏହା କଲ
ଫଳଯାଇ ଯେବେ ବୃଷିକ ପରସ୍ପେ
ଶ୍ରମ ମାହିକ ରହିଲ । ୧୨ ।

ବହୁତ ସଙ୍କଟୁ ରକ୍ଷାକରି ଶୋକ—
ସମୁଦ୍ରେ ମେଲିଲେ ସହ
ବାରଣ ସ୍ନାନ କଲ ପ୍ରାୟେ ବହୁହିଁ
କାରଣ ନୋହିଲ ତହୁଁ । ୧୩ ।

ଭୋଜନ ବିନୁ ଭୋଗୀ ମନ ଯେମନ୍ତ
ସୁବେଶେ ନୋହଇ ତୋଷ
ଭବଗ୍ରାସ୍ତ ଭଣ୍ଡି ଗଲବନ୍ ସବୁ
ଭବଯାକ ହେଲ ବିଷ । ୧୪ ।

ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖୁ ଯା ଶୁଣିବୁ
ବେଗେ କହ ଅମ୍ଭ ପାଶ
ମହେଶ ଅଙ୍ଗ ଗରଳ ଜ୍ଵାଳା ବସୁ—
କରିଲେ ହୋୟେ ନାଶ । ୧୫ ।

ଜୀବ ଆର୍ତ୍ତ କାମ ଅନଳେ ଜଳୁଛି
ସଗର ପୁଅଙ୍କ ପ୍ରାୟେ
ଜଗମୋହନ କୃଷ୍ଣ— ଗଙ୍ଗା ବାହାରେ
ନାହିଁ ଶୀତଳ ଉପାୟେ । ୧୬ ।

ରାଜାବ ଲେଉଟନ   ଶ୍ରୀମୁଖ ଚନ୍ଦ୍ରମା
 ଦେଖିବା ଭରସା ଥେଲ
 ରଜ ରଜା ହେବା   କାମନା ପରାୟେ
 ବଚନରେ ଭୋଗ ନେଲ । ୨୬ ।
 ଲବଣ୍ୟନିଧି ବିନୁ   ମନ ଉଡ଼ୁଛି
 ବାତଚକ୍ର ପ୍ରାୟେ ହୋଇ
 ଲେକଲଜକୁ   ଦେନ ମାଡ଼ି ଧରିଛି
 ଅଦେହ-ଦଣ୍ଡକୁ ସହି । ୨୭ ।
 ବରଜ ନାଗଲ   ବକଳ ଦେଖିଣ
 ଭୁବି ପ୍ରବୋଧ କରି
 ବୋଇଲେ ତୁମ୍ଭ   ତାହାଙ୍କ ପ୍ରୀତି-ମାର
 ଛାରିବୁ ଅଭୟ ପରି । ୨୮ ।
 ସେହିତ ତୁମ୍ଭଙ୍କ   ହୃଦେ ଘେନିଛନ୍ତି
 ତୁମ୍ଭର ସେହି ସଦୃଶ
 ସଲିଳ କାତ —   ଘଟରେ ଥିଲା ପ୍ରାୟେ
 ହୋଇ ସେ ଅଛୁ ପ୍ରକାଶ । ୨୯ ।
 ଶୂନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେ   ସବୁଠାରେ ସମାନ
 ବଳିଥିଲା ବାସ ପ୍ରାୟେ
 ସେହିରୂପେ ଖୋଜି   ସେ ଘେନି ପାଇଇ
 ତାହାର ଗିନା ସେ ହୋୟେ । ୩୦ ।

୨୮-୪—୨୫୫ (ବ)

୨୯-୪—୩୧୫ (ସ) ଅଦେ (ସ)

୩୦-୧—୩୨୫ (ସ) ୩୦-୨—୩୨୫ (ସ) । ୩୦-୩—୩୨୫ (ସ)

(୧) ୩୦-୩—୩୨୫ (ସ) ୩୦-୩—୩୨୫ (ସ) ।

ଶାଶୁ ଶୁକ ପକ୍ଷୀ   କାହାର ନୋହନ୍ତି
 ସେ ଘେନି ପାଲେ ତାହାର
 ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର   ଭରତ ସେହିମନ୍ତ୍ର
 ହୃଦରେ ଭାବନା କର । ୩୬ ।
 ହଟକର ହଟ   ହାଟକ ପ୍ରାୟେ ସେ
 ହାଥରେ ଥେଲେ ନ ଥାଇ
 ହୃଦେ ଭାବୁଥାଅ   ଭଗତ ବନ୍ଧୁ ସେ
 ଭାବିଲେ ତାହାଙ୍କୁ ପାଇ । ୩୭ ।
 ଶୋଭ ଛଡ଼ାଇ   ଗୋପୀକି ବୋଧ କର
 ଉଦବ ମଥୁରା ଗଲେ
 ସେମେ ଦାନକୃଷ୍ଣ   ବୋଲେ ସଭାସଦ
 ପ୍ରାୟେ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ କହିଲେ । ୩୮ ।

ବଉଳ ଗଉଡ଼ିଶା

ଦଣ୍ଡିନକନିର୍ଦ୍ଦୟ ବୋଳପକ୍ଷୀଦ୍ୱାରା ବରହଣୀମାନଙ୍କ ସଦେଶ ଦେଖିଣ
ବୌଦ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅପୂର୍ବ ବୋଲେ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି । ମଧୁ ସହଚର 'ବଉଳ'
ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପ୍ରୀତି-ଲୀଳାର ସହଚର ଓ ପ୍ରେମ-ବିନୋଦର ସାକ୍ଷୀ । ଭେଦ
ତାଙ୍କ ସମ୍ବୋଧନ କରି ବୋଲଇ ପର ତା ଅଗେ ବରହ ବଧୂର ହୃଦୟର ଡାକ ଛାପନ
ବରହଣୀ ଶ୍ରୀରାଧାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଗ୍ରାସବଦ୍ଧ । ଅନ୍ଧେ ଦାନବୃକ୍ଷଙ୍କ ଛତା ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବରହର
ବଉଳ ଚଉଣୀ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ହୋଇଅଛି । ବଙ୍ଗାନୁବରଣ ପ୍ରଦେଶରେ ଓଡ଼ିଆ
ସାହିତ୍ୟରୁ ପ୍ରଚେନ କରି ରାଜିଣୀ ଜମଣୀ ଲେପ ପାଇ ପାରିଅଛନ୍ତି । ବଉଳ ଚଉଣୀର
ବୁଦ୍ଧ ଅଧିକ ଓଡ଼ିଆକୁ ଏକାବେଳେ ନୂଆ ପରି ବୋଧ ହେବ । ଏହାର ଏକମାନ
କାରଣ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟାନୁଶୀଳନର ଶୋଚନୀୟ ଅବସ୍ଥା ।

କହନ୍ତି ରାଧିକା ଦେଖି ରସାଳ ବଉଳ

କଂସପୁରେ ରହିଲେ ଗୋ ବଉଳ ! କୃଷ୍ଣ କାମପାଳ ଗୋ ବଉଳ !

କହିଥିଲେ ଯେତେ ଯେତେ କଥା ଭୁମ୍ଭୁମ୍ଭୁଲେ

କେମନ୍ତେ ତା ପାସୋରିଲେ ଗୋ ବଉଳ ! ପଡ଼ି କାହାମେଲେ ଗୋ

ବଉଳ ! । ୧ ।

କ୍ଷଣେ ନ ଶୁଭିନ୍ତି ଭୁମ୍ଭୁ ବିକାଶ କାଳରେ

ଖଣ୍ଡିଗଲେ ତେଡ଼େ ସୁଖ ଗୋ ବଉଳ ! ଏକେ ସେ କାଳରେ ଗୋ ବଉଳ

ଖୋସିଥିଲେ ଭୁମ୍ଭୁଙ୍କୁ ସେ ଶିରେ ତୋରା କରି

ଖରେ କାମେ ବଶହେଉ ଗୋ ବଉଳ ! ଦେଖି ଗୋପନୀୟ ଗୋ

ବଉଳ ! । ୨ ।

ଗଣ୍ଡରେ ଝଟକୁ ଥାଇ ମକର କୁଣ୍ଡଳ

ଗଣ୍ଡର ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଗୁନ ଗୋ ବଉଳ ! ଶ୍ରୀମୁଖ ମଣ୍ଡଳ ଗୋ ବଉଳ !

ଗୋସେତଳା ଚିତା ଭାଲେ ନାସାରେ ମୁକୁତା

ଗେଲାଇ କହିବା ଭାବ ଗୋ ବଉଳ ! ହାରଇ ବନ୍ଧନା ଗୋ

ବଉଳ ! । ୩ ।

ଘଟ ଥାଇ କଟକଟେ ପଦମା କାଛେଣୀ
 ଦମ୍ଭିଆଗୁଡ଼ି ବି ଶୋଭା ଗୋ ବଉଳ ! ରତ୍ନ ଓଡ଼ିଆଣୀ ଗୋ ବଉଳ !
 ଘନ ଘନ କରି ଦେଉ ଥାଇ ବେଣୁସୁନ
 ଘରେ ମନ ଥିବ ନୋହେ ଗୋ ବଉଳ ଦହଇ ମଦନ ଗୋ
 ବଉଳ ! । ୪ ।

ନାନା ବର୍ଣ୍ଣେ ବନମାଳ ଲମ୍ବିଆଇ ଉରେ
 ନରନ୍ତରେ ନ ଛଡ଼ନ୍ତି ଗୋ ବଉଳ ! ପାସୋରି ଭସଲେ ଗୋ ବଉଳ !
 ନାଳମଣି ଅଙ୍ଗେ ଦିଶେ ଚନ୍ଦନ ଲେପନ
 ନାଟୁଆ ଖଞ୍ଜନ ପ୍ରାଏ ଗୋ ବଉଳ ! ଚଞ୍ଚଳ ନୟନ ଗୋ
 ବଉଳ ! । ୫ ।

ତୁଳ ରଞ୍ଜିଆଇ ଶିରେ ମସୂର ପୁଞ୍ଜରେ
 ଚୁଲିଆଇ କେତେବେଳେ ଗୋ ବଉଳ ! ଗାଈଙ୍କ ପଛରେ ଗୋ ବଉଳ
 ତମକାଉ ଥାଇ ଚିତ୍ତ ମନ ମନ ହସି
 ତସୁରେ ସେ ଶୋଭା ଏବେ ଗୋ ବଉଳ ! ଦିଶୁଅଛି ଅସି ଗୋ
 ବଉଳ ! । ୬ ।

ଛନ୍ଦିଆଇ ଗୁଞ୍ଜୁରୁ କାଇଞ୍ଜ ଗୁଞ୍ଜମାଳ
 ଛଟକ କରିଣ ଥରେ ଗୋ ବଉଳ ! ଗୁଞ୍ଜିଆଇ ଛାଳି ଗୋ ବଉଳ !
 ଛଇଲ ପଣକୁ ତାକୁ ସମାନ କାହିଁଛି
 ଛୁଅସିଂହ ଗଲ୍ଲଦିନୁ ଗୋ ବଉଳ ! ସେ ସୁଖ ଯାଇଛି ଗୋ
 ବଉଳ ! । ୭ ।

ଘେବେ ଆରରଣ ଥିଲେ କାଇଂସି କଙ୍କଣ
 ଯତନେହେଁ କରିଥାଇ ଗୋ ବଉଳ ! ଜଗତଭୂଷଣ ଗୋ ବଉଳ !

ଯେତେ ସୁଖ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ସେ ଗୋପରେ ଦେଇଛି
ଜୀବନ୍ତବା ଯାଏ ତାଙ୍କୁ ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! ନୁହଇ ମୃତୁଛି ଗୋ
ବଢ଼ିଲ ! । ୮ ।

ଝାଡ଼େ ବୁଲୁଥିଲେ ଝୁରୁଥାଉଁ ଗୋପବାଳୀ
ଝାଲେ ଝୁଲି ଯାଇଥାଇ ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! ପଡ଼ି ଗୋରୁଥିଲ ଗୋ ବଢ଼ିଲ !
ଝୁସ କେତନ ସଦାତ କାଳେ ତାସଙ୍ଗରେ
ଝିଙ୍କାଣ ଭଙ୍ଗା ଝିଙ୍କାରେ ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! କରଇ ଶିଖରେ ଗୋ
ବଢ଼ିଲ ! । ୯ ।

ନେଇ ସବୁସୁଖ ଏବେ ମଥୁରା ରଖିଲ
ନାରେଖ କରି ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! କାହିଁ ନ ଲେଖିଲ ଗୋ ବଢ଼ିଲ !
ନ ସରଇ ଦିନ ଆଉ ତା ଗୁଣ ସମ୍ପର
ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବଶକଲେ ତାଙ୍କୁ ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! ମଧୁପୁର ନାଶ ଗୋ
ବଢ଼ିଲ ! । ୧୦ ।

ଟେକି ଧଇଲେ ମନର ଆମ୍ଭର ହୃଦରେ
ଟେକି ପକାଇଲେ ଏବେ ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! ମନନ ଟୋପରେ ଗୋ ବଢ଼ିଲ !
ଟାଣପଣ ଯେତେ ଟାଣୁଟମାଳିହିଁ ତେତେ
ଟିକାଏ ନ ସହେ ମାନ ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! ଅଭାବ ସଙ୍ଗତେ ଗୋ
ବଢ଼ିଲ ! । ୧୧ ।

ଠାକୁର ପଣକୁ ତାଙ୍କ ପରି ସେହି ଦିନା
ଠକସଙ୍ଗେ ପଡ଼ି ଏବେ ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! ହେଲେ ଏତେ ଅନା ଗୋ ବଢ଼ିଲ
ଠିଆ ହୋଇଥାଇ ତରୁ କଦମ୍ବମୂଳରେ
ଠାରୁଥାଇ କି କି କରି ଗୋ ବଢ଼ିଲ ! ନୟନ କୋଣରେ ଗୋ
ବଢ଼ିଲ ! । ୧୨ ।

ତକାଇତ ପଣେ ଏବେ ତକା କରି ଗଲା
ତୋଳାରୁ ନୀର ବହୁବା ଗୋ ବଉଳ ! ଅଉ ନ ରହିଲା ଗୋ ବଉଳ !
ତାକିଲେ ଶୁଣନ୍ତା ନାହିଁ କାହାକୁ କହିବୁ
ତଙ୍ଗର ମଦନ-ଦୁଃଖ ଗୋ ବଉଳ ! କେତେଦୈର୍ଘ୍ୟ ସହବୁ ଗୋ
ବଉଳ । ୧୩ ।

ତାଳେ ଜାଣିଲୁଁ, ଦରବ ଅମ୍ଭକୁ ଶୁଣିଲା
ତୋକିଲା ଅମ୍ଭେ ଯାଇଁ ଗୋ ବଉଳ ! କା ହାଥେ ପଡ଼ିଲା ଗୋ ବଉଳ !
ତମ କହି ବୁଝାଇଲେ ଗୋପସ୍ତବତୀ
ତମ ମେଲିବାକୁ କଲେ ଗୋ ବଉଳ ! ମଧୁସୂନୀଶାଳି ଗୋ
ବଉଳ । ୧୪ ।

ଏହି କଥା ଅମ୍ଭଠାରେ ଅସାର ସେ କଲେ
ଅମ୍ଭେ ଖୁଆଇ ଏବେ ଗୋ ବଉଳ ! ପଛେ ବସ ଦେଲେ ଗୋ ବଉଳ !
ଏହି ଦେନ ସିନା ପ୍ରାଣ ନ ଯାଇ ରହିଛି
ଅନୁବରତରେ ଏକା ଗୋ ବଉଳ ! ଅଳ୍ପୁଲ ଦେଉଛି ଗୋ
ବଉଳ । ୧୫ ।

ତେଡ଼େ ତେଡ଼େ ସଙ୍କଟରୁ ରଖି ନ ରଖିଲେ
ତାହାଙ୍କୁ କି ବୋଲିବୁ ଗୋ ବଉଳ ! ତାଙ୍କର ସେ କଲେ ଗୋ ବଉଳ !
ତାପସର ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ବୋଲୁଥାନ୍ତି ଲୋକେ
ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସେ କଲେ ଗୋ ବଉଳ ! ଦେଇ କାମ ଗୋକେ ଗୋ !
ବଉଳ । ୧୬ ।

ଅଥା ତର ବକାକୁ ମାଇଲା ଦିନୁ ତାଙ୍କୁ
ଥେଣ୍ଟର ଉପରେ ଥେଣ୍ଟ ଗୋ ବଉଳ ! ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଶୁଣୁ ଗୋ ବଉଳ

ଥଲ ବୋଲି ଅଥଲେ ପଡ଼ିଲେ ମରଯାଇଁ
ଥାଉଁ ଥାଉଁ ବୁଦ୍ଧି କେହି ଗୋ ବଉଳ ! ଅଥଲେ ପଡ଼ଇ ଗୋ
ବଉଳ । ୧୬ ।

ଦୟାନିଧି ବୋଲି ବଡ଼ କରଥିଲୁ ଆଶ
ଦୟାଯାକ କେଣେ ଗଲ ଗୋ ! ବଉଳ ହୋଇଲୁ ନିରାଶ ଗୋ ବଉଳ
ଦଣ୍ଡେ ଯେ ଯାହାକୁ ଦେନଥାଇ ବଡ଼ କର
ଦୋଷ ଥିଲେ ନ ଥିଲେ ଗୋ ବଉଳ ! ତାକୁ ଦୂର କର ଗୋ
ବଉଳ । ୧୭ ।

ଧର୍ମକୁ ସେହି ଶୁଦ୍ଧିଲେ ଆମ୍ଭର କି ଗଲ
ଧନ୍ୟପଣ ଆମ୍ଭର ଗୋ ବଉଳ ! ଲୋକରେ ରହିଲା ଗୋ ବଉଳ !
ଧର୍ମଶୀଳ ବୋଲି ବୋଲୁଥାଆନ୍ତି ଜଗତେ
ଧରଣୀରେ ଥାଇ ତାଙ୍କୁ ଗୋ ବଉଳ ! କେ ଯିବ ପରତେ ଗୋ
ବଉଳ । ୧୮ ।

ନିଷ୍ଠେ ତାଙ୍କ ଗୁଣ ଗୁଣି ଆମ୍ଭେ ନାଶ ଗଲୁଁ
ନଳିଧର ଶୁଆ ପ୍ରାଏ ଗୋ ବଉଳ ! ବେଢ଼ାରେ ହୋଇଲୁ ଗୋ ବଉଳ !
ନ ଅସିବେ ବୋଲି ଯା ଲଗାଇଲେ ପୀରତି
ନତି ସେ ଆଶ କରନ୍ତେ ଗୋ ବଉଳ ! ହେଉଛି କରତି ଗୋ ।
ବଉଳ । ୧୯ ।

ପ୍ରୀତିଠାରେ ଅପ୍ରୀତି କରିବା ନୋହେ ଭଲ
ପ୍ରଭୁ ହେଲେ କି ହେବ ଗୋ ବଉଳ ! ମିଛ ଯେବେ ବୋଲି ଗୋ ବଉଳ !
ପୂଜନା ପ୍ରାଣ ଦେନିଲା ଦିନୁ ତାଙ୍କୁ ଜାଣୁ
ପାପ ପୁଣ୍ୟ ଦୁଇ କଥା ଗୋ ବଉଳ ! ବିଚାରିବା ଗୁଣୁ ଗୋ

ବଉଳ । ୨୧ ।

ଫଳେ ସିନା ଜାଣୁଁ ସବୁ ଭଲମନ୍ କଥା
 ଫେଡ଼ି କେତେ କହିବୁ ଗୋ ବଉଳ ! ଫୁଲଶର ବଥା ଗୋ ବଉଳ !
 ଫୋଡ଼ି ଅର୍ଦ୍ଧାସୁର ସେହେ ବାହାର ହୋଇଲା
 ଫୁରୁଣା ଦୋନି ଅମ୍ବର ଗୋ ବଉଳ ! ସେହିରୂପେ ଚଲା ଗୋ
 ବଉଳ । ୨୨ ।

ବୁକୁ ଦେଉଛି ବିଦାର ସୁମର ତାହାକୁ
 ବାଇପ୍ରାୟେ ଦେଉଥାଉଁ ଗୋ ବଉଳ ! କହିବୁ କାହାକୁ ଗୋ ବଉଳ !
 ବିବେକ ପଣ ଶୁଣିଲୁ ଚିତ୍ର ବିଦ୍ରୁମରେ
 ବିପକ୍ଷତ ବୁଦ୍ଧି ହେଲା ଗୋ ବଉଳ ! ପ୍ରୀତି କଥାଠାରେ ଗୋ
 ବଉଳ । ୨୩ ।

ଭାସିଗଲା ଭେଳା ସେ ସେ ଲଗାନ୍ତି କୁଳରେ
 ଭସାଇ ତ ଏବେ ଦେଲେ ଗୋ ବଉଳ ! ବିରହ ଜଳରେ ଗୋ ବଉଳ !
 ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ ଭରସାରେ ତାହାକୁ ଭଜିଲୁଁ
 ଭଗାରି ହସାଇବାକୁ ଗୋ ବଉଳ ! ଲଜକୁ ଭେଜିଲୁ ଗୋ !
 ବଉଳ । ୨୪ ।

ମଉଳାକୁ ମାଇଲେ ସେ ଧର୍ମକୁ ନ ଗଣି
 ମାନ କରୁ ଥାଉ ଆମ୍ଭେ ଗୋ ବଉଳ ! ତାଙ୍କଠାରେ ପୁଣି ଗୋ ବଉଳ !
 ମହାସୁଖ ଏବେ କୁରୁଜାକୁ ସବୁଠାରୁ
 ମରିବାର ବଡ଼ ସୁଖ ଗୋ ବଉଳ ! ଏହା ଶୁଣିମାରୁ ଗୋ
 ବଉଳ । ୨୫ ।

ଜାଇଥିଲେ ସବୁ ଦେଖୁଥାଇ ଶୁଣୁଥାଇ

ଯାଉ ତ ନାହିଁ ଜୀବନ ଗୋ ବଉଳ ! ଅଛି କାହିଁ ପାଇଁ ଗୋ ବଉଳ !

ଯେମନ୍ତେ ସବୁ ଜୁଷ୍ଟିମ ତ୍ରୁମରକୁ ସରି
ଜାଣିଲୁ ସେହି ମତ ଗୋ ବଉଳ ! ପୁରୁଷକୁ ନାଶ ଗୋ
ବଉଳ । ୨୭ ।

ରସିକ ତ୍ରୁମର ସବୁ ଭାବ ଘେନୁଥାଇ
ରସ ସିନା ସବୁଠାରେ ଗୋ ବଉଳ ! ମନକୁ ରସର ଗୋ ବଉଳ !
ରକ୍ତ ରଜା ହୋଇଲେ ସବୁହିଁ କରେ ଭୋଗ
ରଜା ହୋଇ ରକ୍ତ ହେଲେ ଗୋ ବଉଳ ! ହୋଏ ସେହୁ ଯୋଗ ଗୋ
ବଉଳ । ୨୮ ।

ଲକ୍ଷ୍ମେ କରି ଯାହାକୁ ନ ପାନ୍ତି ବ୍ରହ୍ମା ଶିବ
ଲେଉଟି ହେଲେ ତାଙ୍କଠାରେ ଗୋ ବଉଳ ! ଆମ୍ଭର କି ହେବ ଗୋ ବଉଳ !
ଲେଉଟି ଯାହା ପାଦ ସେବା ନ ପାଇ କମଳା
ଲଳାରେ ସେ କୁରୁଜାକୁ ଗୋ ବଉଳ ! କଲେ କଣ୍ଠମାଳା ଗୋ
ବଉଳ । ୨୯ ।

ବଡ଼ଲୋକମାନଙ୍କର ବଡ଼ ଅବେଭାର
ବୃଷଭ ଚଢ଼ିଲେ ନର ଗୋ ବଉଳ ! ଚେବେହେଁ ସୁନ୍ଦର ଗୋ ବଉଳ !
ବୋଲି ଯାହା ଯାଇଥିଲେ ତାହା ତ ସେ କଲେ
ବଢ଼ିନଦୀ ସୋଲି ପ୍ରାଏ ଗୋ ବଉଳ ! ଗୋପନାଶ ହେଲେ ଗୋ
ବଉଳ । ୩୦ ।

ସବୁହିଁ ସୁନ୍ଦର ଏକା ପ୍ରଭୁପଣ ଥିଲେ
ସୁନା ବନ୍ଧ ହେଲେ ନିକି ଗୋ ବଉଳ ! ନ ବିକାଇ ଭଲେ ଗୋ ବଉଳ !
ସବୁ କହିପାରୁଁ ଆମ୍ଭେ ନ ବୋଲିବା କିଛି

ସବୁରୂପେ ସେ ଅମ୍ବର ଗୋ ବଉଳ ! ଜୀବନ ନେଇଛୁ ଗୋ
ବଉଳ । ୩୦ ।

ସାନବଡ଼ ହୋଇ ଏ ଯେତେକ ବ୍ରଜବାସୀ
ସହସ୍ତ୍ରେ କୋଶରେ ଥିଲେ ଗୋ ବଉଳ ! ଆମ୍ଭେ ତାଙ୍କ ଦାସୀ ଗୋ ବଉଳ
ସବୁଠାରେ ଅଛନ୍ତି ସେ ସବୁର ଠାକୁର
ସେ କିପା ସେବକ ଠାରେ ଗୋ ବଉଳ ! କରବେ ଅନ୍ତର ଗୋ
ବଉଳ । ୩୧ ।

ଷାଠିଏ ଦଣ୍ଡ ତାହାଙ୍କ ନାମ ଜପୁଥିବୁଁ
ଶରୀରେ ଜୀବନ ଥିଲେ ଗୋ ବଉଳ ! ତାଙ୍କ ନାମ ଝୁରୁଗୋ ବଉଳ !
ସବୁକଥା ଭଲ ଏକା କଥାକେ ଦିଶିବ
ଶ୍ରୀହରି ଶ୍ରୀହରି ବୋଲି ଗୋ ବଉଳ ! ଜୀବ ସେବେ ଯିବ ଗୋ
ବଉଳ । ୩୨ ।

ହରି କୃପା କଲେ ସେ କଥାଇ ଦେବ ପୁଣି
ହରଷ ହୋଇଣ ଥାଅ ଗୋ ବଉଳ ! ହରିଛୁଁ ମେଲଣି ଗୋ ବଉଳ !
ହୃଦରେ ଆମ୍ଭଙ୍କୁ ଏକା ଦୟା କରିଥିବ
ହରିକି ଦେଖିଲେ ଏକା ଗୋ ବଉଳ ! ବାରତା କହିବ ଗୋ
ବଉଳ । ୩୩ ।

କ୍ଷମା କରି ସବୁ ଦୋଷ ସୁଦୟା କରିବେ
ଶୋଭି ଛତାଇ ସସାରେ ଗୋ ବଉଳ ! ପାଦ ସେବା ଦେବେ ଗୋ ବଉଳ !
ଛଡ଼ି ଗଲୁଣ ବଉଳ ! ଶୋଭ ନ କରିବ
କ୍ଷେମେ ଦାନକୃଷ୍ଣ ବୋଲେ ଗୋ ବଉଳ ! କୃଷ୍ଣ ଭଜୁଥିବ ଗୋ
ବଉଳ । ୩୪ ।

ବାନବୀ ଚଉତିଶା

ବାନବୀ ଚଉତିଶା ଭୁଲ୍ୟ ଦରହୋତର କାରୁଣ୍ୟଗର୍ଭ ରସମୟ କବିତା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ନିରଳ । ଏ ଚଉତିଶାର ଭାଷାରେ ଓ ହିନ୍ଦରେ ଏପରି ଏକ ଦ୍ଵିମୁକାଳିକର ପ୍ରଭାବ ଅଛି ଯେ ଏହା ପାଠ କଲେ ତରୁ ବମ୍ବୁର ଡୋଳ ଅମ୍ବୁଦଗ ହୁଏ । ଏହା ସେ ଘନକୃଷ୍ଣକ ପରିଣତ ପ୍ରତିଭାର ବମୋଦନ ବିକାଶ, କହୁବା ବାବୁଲ୍ୟ ମାନ ।

କମଳଲୋଚନ କଂସ-କଟକରେ ଥାଇ
ବିଶୋରୁରତନ ଶ୍ୟା ଚଉତି ଚିତୋଇ ।

ଅହା ବାନବି ରେ ! ।୧।

କ୍ଷଣେ ସେ ପାଶରୁ ମୋଡେ ନ କରୁ ଅନ୍ତର
ଶଳ ଦଇବ ବଶରୁ ହେଲି ଏତେ ଦୂର

ଅହା ବାନବି ରେ ! ।୨।

ଗଳାରେ ବାହୁବଞ୍ଚିଣୀ ବେଢ଼ାଇ ମୋହର
ଗେଲୁର ସେ ବୋଲୁଥାଉ ନୋହୁବା ଅନ୍ତର

ଅହା ବାନବି ରେ ! ।୩।

ଘର କରୁଥାଇ ବନେ ତୋହ ପ୍ରୀତି ଘେନି
ଘର ଏବେ ଘୋର ହେଲା ଘନପାନସ୍ତନ !

ଅହା ବାନବି ରେ ! ।୪।

ନେତ୍ର-ପଲକ ପଡ଼ିବା ନ ସହଇ ଦେହ

ନିଶ୍ଚୁର ଦଇବ ସୁହାଇଲା ଏ ବିରଜ

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୬।

ଚରାଇ ବୃନ୍ଦାବନରୁ ନେଉଥିଲେ ଥେନୁ

ଡିଗ୍ରେ ଦଣ୍ଡେକ ପ୍ରତେ କୋଟ କୋଟ ମନୁ

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୭।

ଛଇ ସେ ଅନ୍ତର ହୋଏ ତୁ ନୋହୁ ଅନ୍ତର

ଛଡ଼ି ତେଡ଼େ ସେନେହ ରହିଲୁ ଦୁରନ୍ତର

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୮।

ଯାଉ ନାହିଁ ଜୀବନ ରହିଛି କାହିଁପାଇଁ ?

ଯାତନାବନ୍ତ ଲୋକକୁ ଯମ ନ ନଥଇ ।

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୯।

ଝୁରୁଛି ମୁଁ ଏଣେ, ତେଣେ ଝୁରୁଅଛି ତୁହି

ଝଲକ-ବଦନା ଅହା-କରନ୍ତା କେ ନାହିଁ

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୦।

ନେତ୍ରକୁ ମୋହର ଆଉ ନନ୍ଦା ନ ଆସଇ

ନାଶସ୍ତରତନ ତୋର ରୂପ ଗୁଣ ଧାୟି

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୧।

ଟକ ପଡ଼ୁଅଛି ଅଙ୍ଗ ଅନଙ୍ଗ ଅବଶେ

ଟେକସ୍ତନା ବି ହୋଇଥିବୁ ତାହାର ଟାସେ

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୨।

ଠିଆ ହେଲା ରେମୁଣାପେ ଲଗିଅଛି ଶର

ଠାଣ-ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ସେହେ ଶଶିଙ୍କ-ଶର

ଅହା ବାଜବି ରେ ! । ୧୬ ।

ଡେରି ହୋଇ ବସିବାକୁ ନାହିଁ ମୋ ଭରସା

ଡ଼ରୁମଧା କି ହୋଇଥିବ ତୋହ ଦଶା

ଅହା ବାଜବି ରେ ! । ୧୭ ।

ଛାଲେ ବିହୁ ଦୁହିଁଙ୍କି ଯା ଅନ୍ତରେ ରଖିଲା

ଛମ କାମ ସବ୍ୟସାଚୀ ସାଧନା ଶିଖିଲା

ଅହା ବାଜବି ରେ ! । ୧୮ ।

ଅଙ୍ଗେ ଅନୁରବ କରିଥିଲେ ଜାଳାବନ୍ଦ

ଏତେକେ ବିଯୋଗୀ ଅଙ୍ଗ ବିଅଇ ସେ ଜାଳ

ଅହା ବାଜବି ରେ ! । ୧୯ ।

ତହିଁ ଉପରେ ତ ହେଲା ସହଜେ ନିଷ୍ଠୁର

ତୋହରି କଥାକୁ ମୋର ହେଉଛି ବିଚାର

ଅହା ବାଜବି ରେ ! । ୨୦ ।

ଥାଉ ଥାଉ ମୋର ପାଶେ ଥରୁ ତାର ରହେ

ଅଥୁର-ହୃଦୟ ଏବେ କରିବ ଅଥୟେ !

ଅହା ବାଜବି ରେ । ୨୧ ।

ଦ୍ଵିରଦରାଜଗମନା ଦ୍ଵିଜରାଜମୁଖୀ

ଦୁଷ୍ଟ କାମ ବାଣେ ତୋତେ କରାଇଲା ଦୁଃଖୀ

ଅହା ବାଜବି ରେ ! । ୨୨ ।

ଧକ ମୋର ଧର୍ମ୍ୟ ମୁଁ ଧରିଛୁ ପରାଣ

ଧରଣୀ-ମଣ୍ଡଳ ! ତୁ ପାଇଲୁ ଏ କଟଣ

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୧।

ନିଷ୍ଠୁର ନାହାକୁ ଯେଉଁ ନାଶ କରେ ଅଶ

ନିଷ୍ଠେ ନାଶ ଯାଇ ଯେନ୍ଦ୍ରେ ଶଶୀରେ ସାରମ

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୨।

ପରାଣରେ ଯେବେ ଅଛୁ ତୋତେ ପରିହର

ପ୍ରାଣମଣି ତୋତେ ଏବେ କହିବି କି କରି

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୩।

ପାଃ ଯାଉନାହିଁ ହୁଅ କହୁଅଛୁ ଏହା

ଫୁଲଶର ପାଶେ ତୋତେ ପକାଇଲି ଯାହା

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୪।

ବିରହ ବ୍ୟାଧିକି ବିହୁ ନ କଲୁ ଔଷଧ

ବିବେକ ନୋହଇ ସେ ବୋଲାଇ କଥା ବିଧି

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୫।

ଭୋଜନ ଅଦରୁ ଅଙ୍ଗ ଭୋଗ ସୁଖ ଯେତେ

ଭୁଜଙ୍ଗ ବିଷ ପରାସ୍ତେ ହୁଅଇ ପରତେ

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୬।

ମଲୟ ପବନ ମଲୟଜ ଶିଶୁ ଅଦ

ମହା ପ୍ରୀତି କଥାମାନେ ହୁଅନ୍ତି ବିବାଦ

ଅହା ବାଳକ ରେ ! ।୧୭।

ଜନମ ହୋଇ ମନରୁ ମରାଇ ମଦନ
 ସେ ଯାହା କଲେହେଁ କଲ ପରରେ ବିମାନ
 ଅହା ବାନ୍ଧବ ରେ ! । ୧୬ ।

ରଖିଲ ବଧାତା ଅମ୍ଭ କପାଳେ ଏତକ
 ରଥାଙ୍ଗ-ରଜନୀଦଶା ହେବ କାଳଯାକ
 ଅହା ବାନ୍ଧବ ରେ ! । ୧୭ ।

ଲାଳାବତୀ ମୋହଲଗି ଶୁଭକୁ ଲଳାକୁ
 ଲେଟନେ ଏକା ମଣ୍ଡିଲୁ ଲେଟକମାଳାକୁ
 ଅହା ବାନ୍ଧବ ରେ ! । ୧୮ ।

ବେପଥୁ ପ୍ରମୁ ଶ୍ରେମାଞ୍ଚ ବିସ୍ମର ବିବର୍ଣ୍ଣ
 ବେଢ଼ାରେ ସ୍ବେଦ-ପ୍ରଳୟ ହୋଇଲୁ ମଣ୍ଡନ
 ଅହା ବାନ୍ଧବ ରେ ! । ୧୯ ।

ଶୀତ ଖରା ବରଷ! ଏ ବାରମାସ ଯାକ
 ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ କଷ୍ଟ ଭୋଗ ହୋଇଲା ଏତେକ
 ଅହା ବାନ୍ଧବ ରେ ! । ୨୦ ।

ସନ୍ନିଦେ ହେ ଆଶେ ନ ଥିଲେ ବନ୍ଧିତା ଲତା
 ଶୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ହୁଅନ୍ତି ମନ୍ଥା ଶୟନରତା
 ଅହା ବାନ୍ଧବ ରେ ! । ୨୧ ।

ସବୁ ଦୋଷ ମୋର କ୍ଷମା କରିବୁ ମୁଗାସି
 ଶ୍ରୀକର ଧରି ତୋତେ ମୁଁ ଏତେ କହୁଅଛି
 ଅହା ବାନ୍ଧବ ରେ ! । ୨୨ ।

ହସ୍ତରେ ଏତେକ ଲେଖି ମୁଦି ମୁଦ ଦେଇ
 ହସି ବୋଇଲେ ଉଦବ ଯିବ ବେଗ ହୋଇ
 ଅନ୍ଧା ବାନ୍ଧବି ରେ ! ।୩୩।

କ୍ଷପାକରବଦନା ରାଧାକୁ ଏହା ଦେବ
 କ୍ଷେମେ ଘାନକୃଷ୍ଣ ବୋଲେ ମୋ ଦୁଃ କହିବ
 ଅନ୍ଧା ବାନ୍ଧବି ରେ ! ।୩୪।

ନବଘନ ଚଉତିଶା

ନବଘନ ଚଉତିଶା ଘନବୃକ୍ଷର କଟ ଦେହ ଚଉତିଶା ସ୍ଥାନର ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ
ଏଥିରେ ଚଉତିଶା ଉପମାନ ଉପମାନର କମଳାସ ବନାସ ଏହାର ବଶିଷ୍ଠା ।
ଏ କବିତାରେ ଜାନ, କୋମଳ ପଦାବଳୀଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁଖୀତର ମୁଖି
ହୋଇଥିବେ ତାହା ସର୍ବଭୋକ୍ତେ ଘନବୃକ୍ଷର ଅସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିରୂପ ନିଦର୍ଶନ ।

ସ୍ୱଗ କାମୋଽଃ ।

କୃଷ୍ଣ କଂସ ନବରେ   ଜଳଦ ସମୟରେ
କଞ୍ଚଳ ମେଘ ବର୍ଣ୍ଣ ଦେଖି
କରନ୍ତି ତନ୍ତ୍ରା ମନେ   କେମନ୍ତେ ମୋ ବହୁନେ
ବହୁବ କଳାକରମୁଖୀ ହେ
ନବଘନ !

କଦଳୀ ନବଘନ ଗୁଣ୍ଡି
କପା ଅଞ୍ଜଳି ମତେ ଦେ
କାମକେଳିକୁଶଳା   କଣ୍ଠ-ରତନ-ମାଳା
ତୋଳାପ୍ରତିମା ମୋର ନାହିଁ ହେ

ନବଘନ ! । ୧ ।

ଖଞ୍ଜନ-ବିଲେଇନା ମଉଁ-ପିକ-ବଚନା
ଥାଆନ୍ତା ଯେବେ ମୋର କୋଳେ
କ୍ଷଣକାନ୍ତିକ ଦେନ ଦାନସରେ ଦାନା
ହୋଇ ଆସନ୍ତୁ ଡେଢେବେଳେ ହେ
ନବଦଳ !

ଖେଦ ମୋ ଉଦସେ ନୁହନ୍ତା
 ଶଗଳ ସୁଖ କେ କହନ୍ତା
 ଖରକାମ ବରର   ଶର ପ୍ରହାର କର
 କିପାଁ ମୋ ଶରୀରେ ରହନ୍ତା ଦେ
ନବଦଳ । । ୨ ।

ଗଜଗମନୀ ଗୋଷ୍ଠୀ   ମୋ ପକ୍ଷପ୍ରାଣେଶ୍ୱରୀ
ପାଶରେ ନାହିଁ ମୋର ସେବୁ,
ଗଜରାଜ ପରାସ୍ତେ   ଦେଖି ଭୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଭୟେ
ଜାତ ହେଉଛି ମୋର ତେଣୁ ହେ
  ନବଦଳ !

ଗର୍ଜନ ବୃନ୍ଦାବତ ସମାନ
ଗନ୍ଧୁଛି ଜଳଧାର ଦାନ
ଗୁଣୁଥିଛି ମନରେ ବକପତ୍ନି ଛଳରେ
ପ୍ରକାଶ ହୋଇଛି ଦଶନ ହେ
ନବଦଳ ! । ୩ ।

ଦେନମାର୍କୁ ଜୀବନ ଅଛଇ ଦନାଦନ
କାଳ ସ୍ମରଣ ଧରି କରି

ଘନବନ୍ଧୀ ରସନା କରୁଛି ଯେତେ ଅନା
 ଏତେକେହେଁ ଗଲି ମୁଁ ସରି ହେ ।
 ନବଘନ !
 ଘଡ଼ାଘଡ଼ି ଗର୍ଜନ ଶୁଣି
 ଘୋଷ ପଡ଼ୁଛି ମତେ ମାଡ଼ି
 ଘେନୁଅଛି ମୋ ପ୍ରାଣ ପାପିଷ୍ଠ ପଞ୍ଚବାଣ
 ଭୁମ୍ଭର ସଙ୍ଗତରେ ପଡ଼ି ହେ
 ନବଘନ ! । ୪ ।

ନାଗ ନାଗ ପରାଏ ମନେ ତ ପ୍ରତେ ହୁଏ
 ବିଷ ବିଷ ଶୁଣୁଛି ଯେଣୁ
 ନିରନ୍ତରେ ବିଜୁଳି— ଛଳେ ରସନା ଶୂଳ
 ଭୟ କରୁଅଛି ତେଣୁ ହେ
 ନବଘନ !
 ନାଶିବ ମୋ ପ୍ରାଣ ସମୀର
 ନିର୍ଣ୍ଣୟେ ହୋଇଛି ଭୁମ୍ଭର
 ନିଷ୍ଠେ ଭୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପାଇ ମହା ପ୍ରବଳ ହୋଇ
 ଅଛି କାମ ଜାଙ୍ଗଲକର ହେ
 ନବଘନ ! । ୫ ।

ଚେତାଇ ଏବେ ରହୁ ପରାୟେ ଶୁଣି ଶୁଣି
 ପୁଣିବନ୍ଧୁ ଗିଳିଦେଲା,
 ଚନ୍ଦ୍ରା ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରଇ ପ୍ରାଣଦାନ
 କାମ-ବ୍ରହ୍ମେ ଦେବାକୁ ବଳ ହେ
 ନବଘନ !

ଚିତ୍ତ ତୁମ୍ଭର ବି କୁଟଳ,
 ଚନ୍ଦ୍ର ତ ନାହିଁ ମିଶ୍ରକୁଳ,
 ଚଢ଼କ ଘାତେ ଗିରି—   ବରକୁ ଚୂର୍ଣ୍ଣକରି
 ଦେଖୁ ଦେଖୁ ମସ୍ତକ ଗିଲ ହେ
 ନବଘନ ! । ୬ ।

କ୍ଷମା କରୁଣା ନାହିଁ   ଯମ ସ୍ଵରୂପ ବହୁ
 ଜୀବନ ଘେନିବାର ମୂଳ
 ଉଡ଼ି ପ୍ରାଣବନ୍ଧୁକୁ   କହୁଥାନ୍ତି ତୁମ୍ଭକୁ
 ଏତେକେ ନ ପାଥ ବିକଳ ହେ
 ନବଘନ !

କ୍ଷଣକେ କର ଯେଉଁ ଘୋଷ,
 ଛଡ଼ାଥ ପ୍ରାଣ ପ୍ରତିଥାଣ,
 ଛଇଲ ଶିରୋମଣି   ଏହା କର୍ଣ୍ଣରେ ଶୁଣି
 କେମନ୍ତେ ନୋହିବ ବିନାଶ ? ହେ
 ନବଘନ ! । ୭ ।

ଯେବେ ତୁମ୍ଭ ତୁଲରେ   ଥାଉ ଏକମେଳରେ,
 ହୋଉ ତୁମ୍ଭ ସମୟ ପ୍ରାୟେ,
 ଜୀମୁତ ମତେ କର   ବିଜୁଳି ହୋଇ ଗୋଷ୍ଠୀ
 ବରଷେ ଘନ ରସମୟେ ହେ
 ନବଘନ !

ସାବତ ତାପ ହୋଏ ଲେପ,
 ଜାତ ହୋଏ ପୁଲକ ନାପ,

ଯତ୍ନରୂପେ ବଢ଼ଇ   ପରମ ପ୍ରେମ ନର
କହି ନୁହଇ ସେ ଅମାପ ହେ
ନବଘନ ! । ୮ ।

ଶୂନ-ବସନ ଶାସ   ଗନ୍ଧବଦ୍ଧ ସଦୃଶ
ପ୍ରଖରେ ବଢ଼ଇ ସେକାଳେ,
ହସକେତନ ତଟ—   ତରୁ ହୋଇ ଉଷ୍ମାଟ
କାହିଁ ଭାସଇ ଅବହେଳେ ହେ
ନବଘନ !

ଝିଙ୍କାସ ଶବଦକୁ ଜଣି
ହଲ ଗୋଷ୍ଠୀ ମନ୍ଦଥବାଣୀ
ହମଖେ ନ ରହଇ   ଦାତୃତ୍ୱ ପ୍ରାୟେ ହୋଇ,
ତାକଇ କନକ କଳିଣୀ ହେ
ନବଘନ ! । ୯ ।

ନ ଜାଣଇ ବରଷା   ମତେ କରି ଭରଷା
ମୁଁ ତାହା ଘେନି ସେହମଇ
ନିଶା ସମୟ ଚକ୍ର—   ଦଶା ହେବାରୁ ଶକ୍ତି
ବାହନ ହୋଇଲ ବପତ୍ତ ହେ
ନବଘନ !

ନାହିଁ ଦୁର୍ଗୁର କିଛି ଦୋଷ,
ନାହିଁ ମୋ କର୍ମେ ଭଲ ଲେଖ,
ନିଶାକର ଚନ୍ଦ୍ରମା   ଚନ୍ଦନ ସ୍ୱଖ ସୀମା
ହେଲେ ବିରହେ ହୋଏ ବିଷ ହେ
ନବଘନ ! । ୧୦ ।

ଟେକ ସମ୍ପତ୍ତି କାଳେ   ଯେଉଁ ଲୋକ ବିକଳେ
 ଘେନଇ ଲୋକର ବେଦନା
 ଟଙ୍କାଧର ଅଦରୁ   ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକର୍ତ୍ତାଠାରୁ
 ବଡ଼ ତାହାକୁ ବୋଲି ସିନା ହେ
 ନବଘନ !

ଟଳ ତ ସିବ ତୁମ୍ଭ ପଣ
 ଟଙ୍କାଏ ଘେନ ମୋ କଷଣ
 ଟେକ ଗର୍ଜନ କରି   ପ୍ରାଣ ମୋର ନ ହରି
 ନୁହ ଅଭିଶପ୍ତ ଦାରୁଣ ହେ,
 ନବଘନ ! । ୧୧ ।

ଠାଠିକ ତୁମ୍ଭେ ତୋର   ଦଶ ମୋହୋର ପର
 ସହଜେ ଶ୍ୟାମ କଲେବର
 ଠିକ କେଙ୍କାକଲାପ   ପରସ୍ପେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ
 ସମ ବିଜୁଳ ପୀତାମ୍ବର ହେ
 ନବଘନ !

ଠିକ ଶୁଣ ତୁମ୍ଭର ସେତେ
 ଠାବ ସେ ହୋଇଛି ଜଗତେ
 ଠାକୁରଣୀ ସ୍ତମ୍ଭୁ   ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ପେଷିବାକୁ
 ବିଶ୍ୱାସ ହୋଉଅଛି ତତ୍ତ୍ୱେ ହେ ।
 ନବଘନ ! । ୧୧ ।

ତୋଳା-ପ୍ରତିମା ଏକା   ହେଲେ କରଇ ଦକା
 ଦେଖି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ନୟନରେ
 ୭ ଚ: ମ;

ଜୋଳାରେ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ବର ମୋ ରଖୁ ରଖୁ
ଛାଡ଼ି ଅଇଲି ନିର୍ଦ୍ଦୟାରେ ହେ
ନବଘନ !

ଡକା ଉପରେ ହେଲା ଡକା
ଡକାଇତ କାମ କଡ଼କା
ଡରେ ପ୍ରଣ ଛାଡ଼ିବ କଣ୍ଠେ ଯେବେ ଶୁଣିବ
ଡାହୁକ ଡାକ କେଜା କା କା ହେ
ନବଘନ ! । ୧୩ ।

ଛାଲେ ଭସିଲୁ ଦୁହେଁ କାମନା-ପ୍ରବାହେ
ଦୁହେଁ ଦୁହେଁକ ସିନା ଭେଲା,
ଛଳି ଜୀବନ ଯିବା ଏଥିରେ କେତେ ଅବା
ଯହିଁ ଦଇବ ଏତେ ହେଲା ହେ
ନବଘନ !

ଛାଲେ ମୋ ବୋଲ ଏବେ କର
ଛମ ପଣକୁ ପରିହର
ଛାଲନେଶୀ ଛାମୁରେ ବାରତା କହିବାରେ
ବହୁତ ଯଶକୁ ବିସ୍ତାର ହେ
ନବଘନ ! । ୧୪ ।

ଏବେ ଯେ ଭୁଲୁ ରୁଭୁ ପ୍ରାୟେ ମକରକେତୁ
ହେଉରୁ ହୋଇଥିବା ବାଲା
ଭୁତ କୁତ ଗିରିରେ ପଶ୍ଚାତର ରୂପରେ
ପଡ଼ିଥିବ ଚକ୍ର-ମାଳା ହେ
ନବଘନ !

ଅଶ୍ରୁଜଳ ବରଷୁଥିବ
 ଅନଙ୍ଗ-କୃଷିକ ଜୀଇବ
 ଅଙ୍ଗ ଭୂମିରେ ଶର—   ସୀରରେ ଦେଇ ଗାର
 ଅନେକ କୃଷି ସେ କରବ ହେ
 ନବଘନ ! । ୧୫ ।

ତାପ-ତଞ୍ଜନା ବଢ଼ି   ଧରଣୀ-ତଟ ଏଡ଼ି
 ବିବେକ-ବିଟପୀ ତାଡ଼ିବ
 ତରଳ ହୋଇ ଜ୍ଞାନ—   ନିଃସ ଉଡ଼ି ବନ୍ଧନ
 ହୃଦୟ-ସରସୀ ଛାଡ଼ିବ ହେ
 ନବଘନ !

ଭୂଷ୍ଟୀ ହେବ ବଚନ-ପିକ
 ତୋର ହେବ କାନ୍ତି-କେତକ
 ତାଣ୍ଡବ କରୁଥିବ   ବିରହ-ବ୍ୟାଧି-ଶିବ—
 ଭୂଷଣ-ବଇର ଅନେକ ହେ
 ନବଘନ ! । ୧୬ ।

ଥରେ ଥରେ ପ୍ରଖର   ବହେ ଶାସ-ସମୀର
 ଥରେ ଥରେ ହୁଅଇ ଲୀନ
 ଥିଲା କର୍ମରେ ଏହା   ଏ କାଳେ ଯାଇଁ ସାହା
 ନୋହିଲା ଧକ ତା ଜୀବନ ହେ
 ନବଘନ !

ଥୁରମଣ୍ଡଳ ସୁରଦଳୀ
 ଥୁଳ-ନିଦମ୍ବା ଦନ୍ତୀ-ଗଡ଼

ଥାପିଲୁ ସୁଖ ପାଇଁ   ଫ୍ରେମ ପ୍ରୀତି ମୋ ଠାଲି
ପାଇଲୁ ଅନେକ ବିପତ୍ତି ହେ
ନବଘନ ! । ୧୬ ।

ଦୟାକୁ-ଶିରୋମଣି   ଦୟାରେ ମୋତେ କଣି
ଦେଇଛୁ ଯେତେ ଯେତେ ସୁଖ
ଦରହାସିନୀ ହେଉ   ବସନ୍ତ ଅଦି ରତ୍ନ—
ଯାକ ମୁଁ ପାଇ ନାହିଁ ଦୁଖ ହେ
ନବଘନ !

ଦଇବ ଏବେ ଏହା କଲୁ
ଦାସବସୁଳା ଦୂର ହେଲୁ
ଦଗଧ ପଟ ପ୍ରାୟେ   ହୋଇ କେବଳ କାୟେ
ଅକାର ମାସିକ ରହିଲୁ ହେ
ନବଘନ ! । ୧୭ ।

ଧୂତି ଧୂସିନା ହୁମ—   କାଳେ ଅରୁଣ ଧୂମ
ପୁରେ ସେ ଘେନି ବସିଥାଇ
ଧାତା ରଚନା ଯେତେ   ସୁଖ ସମସ୍ତ ମତେ
ଇତର ପରାୟେ ଦିଶଇ ହେ
ନବଘନ !

ଧନ୍ୟ ତା କୋମଳ ଶରୀର
ଧୀରେ ଲଗନ୍ତେ ଅଙ୍ଗେ ମୋର
ଧନ୍ୟାନ କରୁଥାଇ   ଦଂସୁଲି ଭୁଲିପାଇଁ
ଅଙ୍ଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ୟନ୍ତି ନର ହେ
ନବଘନ ! । ୧୮ ।

ନାହିଁ ନୋହିବ ନବ   ପଥ ଭୁବନେ ଭବ-
 ବନ୍ତ ସମାନେ ସୁଖକାଣ୍ଡ
 ନୋହିଲେ କାହିଁପାଇଁ   ଝୁରୁଛୁ ତାହାପାଇଁ
 ନିଶି ଦବସ ବସି କରି ହେ
 ନବଘନ !

ନରୁପମ ନାଗରାମଣି
 ନାହିଁ ତା ପର ଗୁଣମଣି
 ନାକ ନାଗ ତରୁଣୀ   ତାହାର କଥା ଶୁଣି
 ଲଜେ ନ ଦେଖନ୍ତି ଧରଣୀ ହେ
 ନବଘନ ! । ୨୦ ।

ପୃଷ୍ଠି-ତଳ-ବଦନା   ମତ୍ତ-ପିକ-ବଚନା
 ପକ୍ଷିବ-ଦଶନ-ବସନା
 ପୁଷ୍ପ ବେଶ ହୋଇ ସେ   ଅସେ ମକରଧୂଜେ
 ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ପାନସ୍ତନା ହେ
 ନବଘନ !

ପଛ ହୋଏ ପଲକପନ୍ତି
 ପୁଲକେ ଫୁଲଇ ମୋ ଛତି
 ପୀତବସନା ସଙ୍ଗେ   ରତି-ପତି ପ୍ରସଙ୍ଗେ
 କାହିଁ ଯାଇ ବସନ୍ତରାତି ହେ
 ନବଘନ ! । ୨୧ ।

ପାଠ ନ ଯାଇ ଛତି   ରହିଛୁ ତାହା ଚେତି
 ଫୁଟେ ଜାଣିଲ ବଳ ଏହି

ଫୁଲାରବିନମୁଖୀ   ଗୁଣ ଯାହା ନ ଦେଖି
ତରଳ ନ ଯାଇଛି ବହୁ ହେ
ନବଘନ !

ଫାଳେ ପଡ଼ିଲୁ ମୁଗ ପ୍ରାୟେ
ଫାଇ ବିକଳ ହୋଏ କାୟେ
ଫଳା ହୁଁ ଅଛୁ ଏତେ   ବିହୁ ବା କଦାଚିତେ
ନଥଇ ପ୍ରାଣ ବନ୍ଧୁ ଯାଏ ହେ
ନବଘନ ! । ୨୨ ।

ବଡ଼ କରି ଅଙ୍ଗରେ   ଘେନୁ ଯେ ଥାନ୍ତି ନରେ
ବ୍ରୀଷମେ କର୍ପୂର ଚନ୍ଦନ
ବିଶାଳନେତ୍ରୀ ପର—   ସାଦେ ତହିଁକ ମୋର
ଲେଖେହେଁ ନ ବଳଇ ମନ କେ
ନବଘନ !

ବୁଡ଼ିଲୁ ସବୁ ସୁଖ ମୋର
ବିଧାତା କଲା ଅବିଚାର
ବସନ୍ତ-ଶିଶୁସମ   ସମସ୍ତ ରତ୍ନ ଯମ
ସମାନ ବଢ଼ଇ ମୋହର ହେ
ନବଘନ ! । ୨୩ ।

ଭୋଜନ ବିନୁ ଭୋଖି   ମନେ ଯେମନ୍ତ ସୁଖି
ନୁହଇ ଭୂଷଣ ଭୂଷଣେ
ଭାବନା ବିନୁ ଭାବ   ସେହିମତି ଅଭାବ
ହୁଅଇ ଦଇବ କଷଣେ ହେ
ନବଘନ !

ତୁପତି ବିଷ୍ଣୁନେ ସମ୍ପର
ରାଗାସ ପରାଏ ଦଶନ୍ତ
ତୁରୁଗୋରମା ଭାବ— ବଳ ବିଷ୍ଣୁନେ ଜୀବ
ଥୁବା କଥାହୁ ସେହୁ ମତ ହେ
ନବଘନ ! । ୧୪ ।

ମନ ମନ କହିବା ମନ ମନ ଚାହିଁବା
ମନ କଲ କୋକିଳ-ବାଣୀ
ମତେ ତ ଦଶୁ ନାହିଁ ଉପମା ଅଛି କାହିଁ
ଆହା ସେ ରସିକ-ସିଦ୍ଧାଣୀ ହେ
ନବଘନ !

ମକରଧୁନି କଳ୍ପଲତା
ମହତ କାମ-ଫଳ-ଦାତା
ମହା ମନ୍ତ୍ରୀମା ମନ— ମୋହିନୀ ଜୀବଧନ
ମୋ ସୁଖ-ମନର-ଦେବତା ହେ
ନବଘନ ! । ୧୫ ।

ଜମ୍ବୁନଦ-ଗୋରାକି ନବୀନ କିଶୋରାକି
ଦେଖିବା ଯାଏଁ ପ୍ରତେ ନାହିଁ
ଜୟଧ୍ବଜ ତାହାର ନାମ ତା ନିରନ୍ତର
ଯାବତ ଯାତନାକୁ ସହୁ ହେ
ନବଘନ !

ଜଳଜନେନ୍ଦ୍ରୀ କି କହିବ
ସେମନ୍ତେ ଜୀବନ ରହିବ

ଜୀବନ-ମୁଷ୍ଟ ନାମ   ସାଧାର୍ଥ କର ବାମ-
 ନେତ୍ରିକ ବାମ ତା ନୋହୁବ ସେ
 ନବଘନ ! । ୧୬ ।

ରଖଇ ନାହିଁ ଧାତା   ସବୁକାଳେ ସମତା
 ରଙ୍ଗହିଁ କରଇ ତହିଁରେ
 ରଜି ଏ ସେ ଯାହାକୁ   ଶୁଦ୍ଧଇ ନାହିଁ ତାକୁ
 ରଖଇ ଅନେକ ଦୂରରେ ହେ
 ନବଘନ !

ରଞ୍ଜାବ ସୁନ୍ଦର ଏ ରାଜି
 ରଜି ପତିର ଏ ଅନାଜି
 ରୋଲୁ ଗୁଣ ନେଇ   ପୁଲ ଧନୁରେ ଦେଇ
 ପୁଲ କାଣ୍ଡେ ମଞ୍ଜୁର ମତି ହେ
 ନବଘନ ! । ୧୭ ।

ଲୋଚନ କଣ୍ଠି ଧର   ଲୋଚନେ ଅଙ୍ଗ ତାର
 ଲିଭଇ ଅବଲୋଥ ଏତେ
 ଲୋକ ଦୁଖ ନ ଜାଣି   ବିକଇ ପୁଣ ପୁଣି
 ବାଳଶ ଅବିବେକ ଚିତ୍ତେ ହେ
 ନବଘନ !

ଲେଖେ ବିଚାର ନ ଚଳଇ
 ଲଳନା ଅଙ୍ଗେ ପ୍ରହାରଇ
 ଲଭହାନ ବିଶେଷ   ନ ଜାଣି ଅଶୟାସ
 ପର ଏ ଅପଣେ ମାରଇ ହେ
 ନବଘନ ! । ୧୮

ବିଶ୍ଵରୁ ଅଛି ଏବେ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ଯେବେ
 ଯିବ ଏ ବନ୍ଧୁ ପାଶକୁ
 ବିଧୁ-ବଦନା ବାଳା କୋମଳା ପ୍ରେମଶୀଳା
 ଅବଶ୍ୟ ଭଜିବ ନାଶକୁ ହେ
 ନବଘନ !

ବିଷଧର ପାଇଲେ ପୟ
ବୁଦ୍ଧି ଯେ କରଇ ବିଷୟ
ବିଶ୍ୱକେତୁ ଅଗ୍ରୟ ପାଇଲେ କରେ ଜୟ
ଏହି ଦେନ କରୁଛି ଭୟ ହେ
ନବଦଳ । । ୨୯ ।

ସହଜେହେଁ ଶୀତଳ   କର୍ପୂର ନାରିକେଳ
ଲେମ୍ବୁ ସଯୋରୁ ହୋଏ ବସ
ସୁଜନ ସଙ୍ଗେ ଯେବେ   ଦୁର୍ଜନ ହୋଏ ଯେବେ
ଅବଶ୍ୟ ହୋଏ ଅପସ୍ୟ ହେ
ନବଦଳ !

ସତ୍‌ଦାମିନୀ ସଙ୍ଗେଥୁବ
 ସହଜେ ତ ସମୀର ସିବ
 ଶିଖା ବଜ୍ର ଜାହ୍ନବ ମଣ୍ଡୁକ ମହା ଡାକ
 କାହାକୁ କେତେ ନିବାରବ ହେ
 ନବଘନ । । ୩୦ ।

ସେ ତ ତୁମ୍ଭ ଦମକ   ଶୁଣି ଲଭେ ତମକ
ହସକେଉଁ ଦମକ ତେଣେ

ହର-ବଇର ଶରେ ଜ୍ଞାନ
 ହେଉଛି ଥରେ ଥରେ ଆନ
 ହରଷ ହୋଇ ଘନ କର ଏବେ ଗମନ
 ନ ଘେନି କିଛି ଅଭିମାନ ହେ
 ନବଘନ ! । ୩୩ ।

କ୍ଷମା ସାଗର ବର ରସିକ ଗିରିଧର
 ବୋଲେ ଜଳଦ ବାହୁଡ଼ିଲା
 କ୍ଷପାକରବଦନା ଶୋଭ କରଲା ଘେନି
 ଗୋକୁଳମାର୍ଗ ନ ମାଡ଼ିଲା ହେ
 ନବଘନ !

କ୍ଷମେ ଏ ଚଉତିଶା ଶୁଣ
 ଛାଡ଼ି ମନରୁ ଅବିରୁଣ
 କ୍ଷମା ସାଗର ଲୋକ— ମାତା ଚରଣେ ଲୋକ
 ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ଶରଣ ହେ
 ନବଘନ ! । ୩୪ ।

ଚଉତିଶା ଚନ୍ଦ୍ରିକା

ରାଧାଦର୍ଶନ ଚଉତିଶା

- ୩ । ଶଙ୍ଖାଧରରସୁମହାନଦୀ—ମହାଦେବଙ୍କ ଶୟନ କାମ ।
କାମରୂପ ମହାନଦୀ । ହେମ ନରଣୀ—ସୁନାର ନୌକା ।
ଅହାଲ—ପାଲ ।
- ୪ । ମହାମତକଳ ମନାଲ ତାଳ—ମତ୍ତ ଦଂସମାନଙ୍କର
କଳ କଳ ଥୁନି । ତମ୍ବୁର—ଅଜ୍ଞମ୍ବୁର । ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି
ରମଣୀର ପାଦ ଅଳଙ୍କାରର ଥୁନି ମତ୍ତ ଦଂସମାନଙ୍କ କଳ
ରବକୁ ସୁଦ୍ଧା ବୁଟାଇ ଦେଉଅଛି ।
- ୫ । ନାଳକଣ୍ଠ—ମହାଦେବ ।
- ୬ । ଚତୁର୍ଦ୍ଧାଲ—ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ରୂପ କପାଳ । ଶକ୍ତିତ୍ୱର୍ଦ୍ଧଲକ—
ମୁଦାସ ଚନ୍ଦନର କଳ ।
- ୭ । ଛଣ୍ଡେ—ମଣେ ('ସ' ସ୍ଥାନରେ 'ଛ' ଓ 'ଛ' ସ୍ଥାନରେ
'ସ' ର ବ୍ୟବହାର ଅନେକ ଚଉତିଶାରେ ଦେଖାଯାଏ)
ଛତ୍ରବିଜ—ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ । ରତ୍ନପତ୍ର ଶରେ—ମଦନ
ଶରରେ । କର୍ମରେ ହେବେ ବିବାଦ—କର୍ମ ଅର୍ଥାତ୍
ନିଜ ଭାଗ୍ୟ ସଙ୍ଗେ କଳହ କରିବେ ବା ସେହି ରମଣୀ
ସଙ୍ଗେ ଜିଡ଼ା କରିବାକୁ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ
କରିବେ ।

- ୮ । ଜମ୍ବୁନଦ କଳେବର—ସୁନାବର୍ଣ୍ଣ ଦେବ ।
- ୯ । ଚାଟକ—ଜାନର କାପ, ଫୁଲସନ—ମଦନ ।
- ୧୦ । ନବପଞ୍ଚ ଭୁବନ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୋକ । କାମ ଜୟରଥ—
କନ୍ୟାର ବିଜୟରଥ କପଟ ଶ୍ରୀ ରୂପରେ ଜାତ ହୋଇଅଛି ।
- ୧୧ । ଟେକ—ଭୁଜ, ଟିକାଏ-----
ତାହାର ଭୁଜ କୁଚ ଯୁଗଳ ଚକ୍ରବାଡ଼ ପଟ୍ଟ ପରି ଟେକ
ହୋଇ ତାର ଅକ୍ଷିରୂପ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ଭୁଇଁ ଦେଖାଇ
ଦେଉନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ସୁନୟୁଗଳ ଟେକ ହୋଇଥିବାରୁ
ତାହା ଅଖି ତଳେ ପଡ଼ୁନାହିଁ; ସୁନରେ ପଡ଼ୁଛି ।
- ୧୨ । ଠଗ ପଦ୍ମକୋଳେ--ମୁଖରୂପ ପଦ୍ମରେ ଚନ୍ଦ୍ରରୂପ ଖଞ୍ଜନ
ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଖେଳବାର ଦେଖିଲି ।
- ୧୩ । ଭଗରୁମଧା ଶୋରଣ—କ୍ଷୀଣକଟ । ତୁମ୍ଭର—ଆଡ଼ମ୍ଭର ।
ତାଳିମୁନେତ —ତାଳମ୍ବ ବର୍ଣ୍ଣ ପାଃ ।
- ୧୪ । ଚମ୍ର—ଅଭରଞ୍ଜନ କରି । ତାଳ ଶୃଙ୍ଗାଣୀ—ବାକ ଶୃଙ୍ଗାଣୀରେ
ଶୃଙ୍ଗାର ଭାବକୁ ଜଣାଇ ମନକୁ ଓଠାଇ ଦେଇଗଲା ।
- ୧୫ । ତାହାର ଘର ଅଧର ଶୃଙ୍ଗାର ରସ ରୂପ ଅମୃତର ଘର
ଏବଂ ତହିଁରେ ହସ ପୁଞ୍ଜ ବାଳସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କୋଳରେ
ଚନ୍ଦ୍ରରେଖା ରହିଲେ ଯେପରି ମନୋରମ ଦିଶେ ସେହିପରି
ମନୋରମ ଦିଶୁଥିଲା ।
- ୧୬ । ଭନିଲେକ ସୁଖ ସୀମା—ଭନିଲେକରେ ସମ୍ଭବ
ସୁଖର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ । ତାହାକୁ ସେହି ଭୂପତି—ଅର୍ଥାତ୍ ତା ସଙ୍ଗେ
ଭୂପତି ହେବାକୁ ଆଉ କେହି ନାହିଁ । କାମ ଅର୍ଥାତ୍
କନ୍ୟାର ତାହାର ଯୋଗୁଁ ଏଡ଼େ ଭାରିମା ବା ଗର୍ବ ।

୧୭ । ପାଦକ ପରେ ପାଦେ ପକାଇ ସେ ଯେଉଁଠି ଥିଲେ ଅଗ୍ରସର
ହୁଏ ତାହା ବା କଣ ବଞ୍ଚିନା କରନ୍ତି ? ଥଳ ପଦ୍ମଗୁଡ଼ିଏ ତୋଳି
ବିହ୍ୱଳେ ଯେପରି ଦିଶିବ ତାର ପାଦପକା ଅବକଳ ତଦୁପ ।

୧୮ । ଦେହ ଅଦେହ ଦେହ କରିଗଲା——ଅନାଲବା
ମାଣକେ ଦେହକୁ ଅଦେହ ଦେହ ଅର୍ଥାତ୍ କାମ ବିକାର ଯୁକ୍ତ
ଦେହ କରିଦେଲା ।

୧୯ । କର୍କସ ଧନୁଶର ଧରି ଚଳିଲା ପରି ଅର୍ଥାତ୍ ଭର୍ଜନ
କଳପର ତାହାର ଭ୍ରୂରଙ୍ଗୀ ଓ ନେତ୍ର ଗୁଞ୍ଜଲ୍ୟ ମୋତେ ବୋଧ
ହେଲା ।

୨୦ । ତାର ଏ ସବୁ ଶୋଭା ମୋ ଚକ୍ଷୁରେ ବାସକରି
ମୋତେ ବହୁ ସଖା ଦେଲା ଓ ବହୁ ବିଦ୍ୟାଥିଲେ ତା ଯେପରି
ଅଙ୍ଗକୁ ଭାଷା ହୁଏ ନାହିଁ ସେହିପରି ଏହାସବୁ ଜିଲେ ସୁଦ୍ଧା
ଭାରି ବୋଧ ହେଲେ ନାହିଁ ।

୨୧ । ପରମାନନ୍ଦ ସମ୍ପଦ——ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସଂପଦ

୨୨ । ପୁଷ୍ପ——ପୁଷ୍ପଧରା, ଭଲଫଳ——ଗୁଣିପୁଲ, ଫେଡ଼ି——
ଫିଟାଳ । ସ୍ୱରଗୁରୁ——ଦେବତାଙ୍କ ଗୁରୁ ବୃନ୍ଦାବତ, ସ୍ୱରଗୁରୁଦଶା
ପଞ୍ଚମ ବୃନ୍ଦାବତ ଦଶା——

୨୩ । ବିଷମଶର——ମଦନଶର

୨୪ । ଚବରପୁରସ୍ତ——କନ୍ଦର୍ପ ଉୟ

୨୫ । ଯାଉଥିଲା କଥାବଚ୍ଚେ——କୌତୁକରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା
କରି ଯାଉଥିଲା । ଜାତି ପଦ୍ମିନୀ——ସେ ପଦ୍ମିନୀ ଜାତୀୟା
ସ୍ତ୍ରୀ ଥିବାରୁ ତୁମରମାନେ ତାର ଅଙ୍ଗ ସୁବାସ ଅଦ୍ରାଶ ପାଇଁ
ବୁଝିପାଶେ ବେଧିଥିଲେ ।

୨୭ । ସୁଶ୍ରୋଣୀ—ଉତ୍ତମ ନିବନ୍ଧା, ରଣରଣ—ମଦନ, ରଣ-
ରଥ—ଯୁଦ୍ଧଯାନ ।

୨୮ । ଲଳିତ ଅଳଙ୍କାର—ମୟୂଷ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ଲୁଗ୍ଗଳ ନିବନ୍ଧ ।

୩୦ । ସର୍ବାଙ୍ଗ ଅଳଙ୍କାର—ସେ ରମଣୀ ଅଳଙ୍କାରକୁ ସର୍ବା
ଅଳଂକୃତ କରାଅଛି ।

୩୧ । ଶଶୀଶେଖର—ମନ୍ଦାଦେବ ।

୩୪ । ସେମେ—ଶୁଭରେ । ଶୁଭାପତ୍ତିସୁତା—ସୂର୍ଯ୍ୟତନୟା ଯମୁନା ।

ଅମୃତନିଧି ଚଉତିଶା

୧ । କାଳିନ୍ଦୀ—ଯମୁନା, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ—ଫୁଲ୍ଲସୁବା । କେ ବୋଲଇ—
ତୋର ମୁଖକୁ କିଏ ଫୁଲ୍ଲ ପଦ୍ମ, କନକ ଓ ଦର୍ପଣ
ସହିତ ଭୁଲନା କରୁଛୁ ? ତାର କଣ ଜନ୍ମ କାଳରୁ ଆଣି
ନାହିଁକି ? ସେ କଣ ତୋର ଗୁନାଣୀ ଛଟା ଦେଖିନାହିଁକି ?
ତାର ଏ ଭୁଲନା କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହୁଏ ।

୨ । ଖଲ ଲେକ—ମନ ପ୍ରକୃତକ ଲେକ । ଖଲବୋଲ—
ଖରପ ବଚନ । ଖଞ୍ଜି—ଉପମା ଦିଶାନ୍ତି । ପଶ୍ୟ ସଦୃଶା—
ଦେଖ । ଖେଦ—ମନୋଦୁଃଖ ।

୩ । ଶୁଣିଲେ—ଚନ୍ଦ୍ରା କାଳ, ତାମାକ—ପଦ୍ମ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଓ ଚନ୍ଦ୍ର
ଏମାନଙ୍କର ଅବିରୁଣ—ଦୁର୍ଗୁଣ ବିରୁଦ୍ଧଲେ । ଗଗନ ନକ୍ଷତ୍ର
ପରି—ଆକାଶର ତାରା ପରି ଅଗଣିତ ।

ଦେଲା ବାଧୁ—ନାଶ କଲା ।

୪ । ଦର୍ମକର—କର=ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବିରଣ, ଘଣ୍ଟେ—ଦିନରେ ।

ଚନ୍ଦନାଦେନ—ସ୍ନେହ ।

୫ । ତପଣ—ସନ୍ତୋଷ ।

୬ । ପୁଣ୍ୟସକ ବାସୁଦେବ—ପୁଣ୍ୟସକନାମ ଅସୁର କପଟରେ ବାସୁଦେବଙ୍କ ରୂପ ଧରିଥିଲା ଓ ତଳିମନ୍ତେ ମରଣ ଦଣ୍ଡା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଚ୍ୟୁତ ହେଲା—ମଲା । ଲଢ଼ି—ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଚକ୍ଷୁଆଗେ...ତୋ ହରିଣ ଶୁଦ୍ରଣୀ କି ଅନୁକରଣ କରିବାକୁ ହରିଣୀଙ୍କ ହୋଇଅଛି ।

୭ । ଛଇଲ—ମୋହନ—ସୁଖ—ଘର—ରସିକଙ୍କୁ ମୋହବାର ସୁଖଘର ହୋଇଅଛି । ଚନ୍ଦ୍ର କଥା ଡୋର—ଚନ୍ଦ୍ର କଥା ଦଉଡ଼ି । ଛୀର—କ୍ଷୀର ।

୮ । ଯାହା ଚନ୍ଦ୍ରପକ୍ଷେ...ଚନ୍ଦ୍ରର ଯେ କ୍ଷପ୍ତ ତାକୁ ଦଣ୍ଡ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଉତ୍ସରେଦ—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା । ଶୁଦ୍ଧାତ—ପ୍ରହରପ୍ରସ୍ତ ହୁଏ । ଜାଣୁମଣି—ବିବେକବତୀ । ଜଳନିଧି ସୁତ...ସମୁଦ୍ରରୁ ଜାତ ବୋଲି ଆଣି ବା ରଖି ବନ୍ଧୁ ।

୯ । ଝସକେତୁ—ମଦନ । ଝିମନ୍ତେ—ଟକିଏ । ଝାଡ଼ା—ବନ ଝଗଡ଼ା—ଦୁଃଖ ପାଉଛି ।

୧୦ । ନତବ୍ରତ ଦିନ—ବାଲକ ଦିନ ।

୧୧ । ଉର୍ବ୍ବରେତା—ରସି । ଟେକିଥାନ୍ତି—ପ୍ରଶଂସା କରିଥାନ୍ତି ।

୧୨ । ହେଲେ ସବୁଭାଷା—ମନକୁ ଯାହା ଅଇଲା ତାହା କହିଲେ । ଆଣି—ବଳ ।

୧୩ । ଡୋଲେଶ୍ଵର—ନୟନାନନ୍ଦକାରଣୀ । ଡହେ—ଦହନ କରେ । ଡକ ଲାଗିଲେ—ସାପ କାମୁଡ଼ିଲେ ।

- ୧୪ । ଚମକର—ପୁଲ୍ଲଭକର, ଚାଳନେତ୍ରୀ—ବନ୍ଧନସୂତା ।
ଛତ୍ରୀ—ରଜା, ଚମପଣେ—ପୁଲ୍ଲପଣରେ । ପୁଲ୍ଲପଞ୍ଚ—
ପୁଲ୍ଲଗର । ଚାଳବାକୁ—ଭାଙ୍ଗିବାକୁ । ମହମନ୍ତୀ—ଦକ୍ଷବ୍ୟକ୍ତି
- ୧୫ । ଅଭିସାର ଭୋର...ଭୋର ବୃନ୍ଦାବନ ଗମନ ନୋହି
ଥିଲୁରୁ । ମହାଦେବଠାରେ—ମହାଦେବଙ୍କ ହାତରେ ।
ଅଳକମା—ସୁକେଶବତ୍ସା ।
- ୧୬ । ଘେନ!ଘେନ—ସପ୍ତେମ ଠରୁ ଠର । କଉଁ ଯୋଗ୍ୟତା
ଘେନ—କେଉଁ ପଣ୍ଡିତ ପଣିଆରେ ।
- ୧୭ । ସ୍ୱର—ପୁଅଣ । ଦମ୍ଭହତ ବାନା—ଧୈର୍ଯ୍ୟନାଶନ ପତାକା
ଆଶ୍ର—ଶିବ । ଛତିବିତ—ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ । ଧାତ—ହୃଦୟ ।
- ୧୮ । ତୋ ଅକ୍ଷିର ଧଳା, କଳା ଓ ରଙ୍ଗ ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ
ତହିଁରେ ଧାତା, ହର ଓ ହରଙ୍କର ସମନ୍ୱୟ ଘଟିଅଛି ।
ଧୃତିଧୂଷୀ—ଧୈର୍ଯ୍ୟନାଶିନୀ ।
- ୧୯ । ତୋ ନେତ୍ର ନାଗରୀ ରସବତୀ—ତୋ ଅକ୍ଷି ରସିକିନୀ ରମଣୀ
ସାଙ୍ଗେ ଭୁଲମୟ ।
- ୨୦ । ପାକଶାସନ—ଭଲ ।
- ୨୧ । ପୁରୁଷ—ଫୁରିତ ହେଉଅଛି ।
ଫୁଟମୁଖୀ—ପୃଷ୍ଠି ଯୌବନ ହେତୁରୁ ଯାହାର ମୁଖ ପୁଟିଲ
ପରି ଦିଶୁଥାଏ । ପୁଷ୍ପ ଅରବିନ୍ଦେ—ପୁଟିଲ ପଦ୍ମରେ ।
ପୁରୁଣାରେ—ଆନନ୍ଦରେ । ପୁଲ୍ଲିଟ—ଭ୍ରମର ।
ଲକ୍ଷ୍ମି—ଲକ୍ଷ୍ୟକର ।
- ୨୨ । ପାଇ ଲମ୍ବ ପାଇ—ଶୁକ୍ଳରଙ୍ଗ କାଳିମା ପାଇ କର୍ଣ୍ଣିନ୍ଦ୍ର
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଙ୍ଗ ତରଙ୍ଗ ଭାବରୁ ।

- ୨୪ । ହତମନା—ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ । ଅନା—ପ୍ରକାର । ଭବ ନ ଜଣାଇ
 ଯେଉଁ ଲୋକ—ଅରସିକ ଲୋକ ।
- ୨୫ । ମହାଯୋଗୀ—ମହାପବରେ—ମହାମହା । ଗୁପ୍ତିମାନଙ୍କର
 ଧୈର୍ଯ୍ୟରୂପ ମହାମେରୁକୁ ଟାଳିବାକୁ ଯେ ବକ୍ତ୍ର ଅଟେ ।
- ୨୬ । ଯେମନ୍ତ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଗୁମ୍ଫାରେ—ରାମ ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ଓ ମୁଁ
 କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ । ଆମ୍ଭେ ଦୁହେଁ ଜଗତର ଅନନ୍ତଦାୟକ । କୃଷ୍ଣ
 ଓ ଧବଳ ଏହି ଦୁଇ ରଙ୍ଗର ମିଶ୍ରଣ ଯୋଗୁଁ ତୋ ନେତ୍ର
 ମଧ୍ୟ ତନ୍ମୟ । ସମ୍ଭବିତା—ଜନ୍ମହେବା ।
- ୨୭ । ସୁଫଳବାଣୀ—ଦରଦାସ ମିଶ୍ର କଥା । ଗୁଣବନ୍ତ—ଅନୁଗାମୀ
- ୨୮ । ଲଳିତଲୋଳ ମହିମା—ଚନ୍ଦ୍ରର ଚରଳ ଚଞ୍ଚଳ ଲୋକୀ ।
- ୨୯ । ବ୍ରଜବଧୂ ଶିଶେମଣି—ଗୋପୀଶ୍ରେଷ୍ଠା ଗୁପ୍ତା । ବେଢ଼ାରେ
 ରସିକ.....ନାଟୀ ଭାବ ଅଣି—ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତ
 ରସିକ ସେମାନେ ଗୁଣବତ୍ତା ନାଟର ଅଭିପ୍ରାୟ ବାରି
 ତାର ପୂଜା କରନ୍ତି । ବଡ଼ କରି—ଭୋଗ ପାଳି—ସ୍ତ୍ରୀ
 ଓ ପୁଲ୍ଲମାନଙ୍କୁ ଯେତେ ପାଳିବ ତେତେ ସୁଖଭୋଗ
 କେଲି ବଢ଼େ ।
- ୩୦ । ସୁମନା—ସ୍ତ୍ରୀ । ସୁମନ—ପୁଷ୍ପ । ସୁମନସ—ପଣ୍ଡିତ ।
 ଏମାନେ ଯେତେ ଦୋଷ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିବେକୀ
 ସୁପୁରୁଷମାନେ ତାହା କ୍ଷମା କରନ୍ତି । ଅବଧାନ—
 ଅନୁଗ୍ରହ ।
- ୩୧ । ସରସ ସନ୍ଦର୍ଭ ଗର୍ବ ଭାବେ—ରସପୂର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟରେ ।
 ସଙ୍ଗରଙ୍ଗ—ବିଚ୍ଛେଦ; ତହିଁରୁ ବଳି ବଡ଼ ଶକ୍ତି ଆଉ
 ନାହିଁ ।

- ୩୨ । ଶ୍ୟାମ ଶାମା—ରାଧା କୃଷ୍ଣ । ଅକତ—ଧୂର । ପରଦର—
ଛଡ଼ିକରି ।
- ୩୩ । ହେଲୁ ତୁ... ଅମ୍ଭର ନିବିଡ଼ ଶୃଙ୍ଗାରରସ ବୃଷ୍ଟିକି ପବନ
ହୋଇ ନାଶ କଲୁ । କଳି—ପାଞ୍ଚ ଥୋଇଥିଲୁ । ହର
ବଇରି ଶର—କନ୍ଦର୍ପ ଶର ।
- ୩୪ । ଯଇଲ—ଛଇଲ ବା ରହିକ । ନ ସମେ—ମଙ୍ଗଳରେ ।
ସଶଦାକାଳ—ସୁଦ୍ଧିକାଳ । ଯନ୍ନ—ଛନ୍ନ । ଅଭରଣବିଧି—
ଅଳଙ୍କାର ଥାପନ ।
-

ଅନୁରାଗ ରତ୍ନାକର ଚଉତିଶା

- ୧ । କାଳକ—ସବଦା ।
- ୨ । ଥୋକାଏ—କଛୁ । କନକ ଗୋଷ୍ଠୀ—ସୁନା ଗୋଷ୍ଠୀ ।
- ୩ । ଗଲାର ହାର କହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ହାର ପଦଟା ଥିବାରୁ
ମନରେ କଷ୍ଟ ହେଉଛି । ଭାବି ଭାବି ବା ଗନ୍ଧିତଲକ
କହନ୍ତି । ଭଲକେ—ସଖାକେ । ଭଲକେ ଅଛୁ ଭଲକେ
ନାହିଁ—ସେଇଲଗେ ଥାଏ, ସେଇଲଗେ ଝଡ଼ିପଡ଼େ ।
- ୪ । ଦେନାଦେନ—ସ୍ନେହ । ଦନସାର—କର୍ପୂର । ଦୁଶାକ୍ଷରକେ
ଦୁଶାପୋକ କାଠରେ ଅକ୍ଷର କଲ୍ଲପର ।
- ୫ । ଛନ୍ଦେ—କପଟରେ । ଜୀବନ—ଜଳା ଛୁଦ୍ରଦରଶୀ
—(Critic) ଯେଉଁମାନେ ଛୁଦ୍ର ଖୋଜନ୍ତି ।
- ୬ । ବାଗ—ଅଭରଣ, କଥା । ଚଢ଼ିନୀ—ନୟନ । ଭରଣୀ—
ନୌକା ।

୮ । ହଂସୁଲଭୁଳ—ହଂସଲୋମଶଯ୍ୟା । କୋମଳ(ବିଶେଷଶଯ୍ୟା)
ଏଠାରେ ବିଶେଷ୍ୟ ହୋଇଅଛି ।

୯ । ହସକେତକ—କନ୍ୟା । ହଳଗଉଁସ—ହଟକାଙ୍ଗୀ ।
ବଚନଦେନା—ବୋଲମାନନା ।

୧୦ । ନିଧନଧନ—————ଦୁଃଖୀସଙ୍ଗାଳ କହିବାକୁ ମନ-
ବଳୁନାହିଁ । କାରଣ ଦୁଃଖୀ ତାକୁ ବିକ୍ରୟ କରି ଶରୀର
ପୋଷଣ କରେ, କାମଧନ ବା କହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାହା
ପ୍ରତିକୂଳ ପଦ୍ଧତିରେ ପଛକୁ ପଡ଼େ ବୋଲି ମନ ବଳୁ
ନାହିଁ । କାହିଁକି ନା ତୁ ସବୁବେଳେ ଥଗରେ ଥାଉ,
ପଛରେ ରହିବା ଲୋକ ତୁ ନୋହୁ ।

୧୧ । ଟଙ୍କଧର ବଇର—କାମଦେବ । କାମଦେବଙ୍କ ଟୋପରୁ
ତରବାକୁ ଡୋଡେ ନିଶୁଣି ବୋଲି ଅବା କହନ୍ତି, କିନ୍ତୁ
ନିଶୁଣି କାଠରେ ଢାଆଁ ହୋଇ ଥିବାବେଳେ ମନ ବଳୁ
ନାହିଁ । ତୋ ଟଙ୍କ ଅର୍ଥାତ୍ ଗରମାକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ
ହୁଏ ସୁଦ୍ଧା ସରବ ନାହିଁ । ହେ ଗୁରୁ—ନିତମ୍ବିନି ! ମୁଁ
କାହିଁକି, ମନେସ ସଦା ତାହା ଶେଷ କରି ପାରିବେ
ନାହିଁ । ଠଗମଧ୍ୟ—ଠଗାଦଳକଟ । ସୁନ୍ଦର ସୀମା—
ସକଳ ଲବଣ୍ୟର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ।

୧୩ । ମାନସ—ମାନସ ରାଜହଂସୀ- ମାନସ ରୂପକ ମାନସରୋ-
ବରର ରାଜହଂସୀ ।

୧୪ । ଗମ କହିବା—ଅଭିରଞ୍ଜନ କରିବା । ଛଦ୍ରମ—କପଟ ।
ପ୍ରେମ ଅନୁରୋଧରେ କପଟ କଥା ରହିବା ଭୁଲ
ସମ୍ଭବଜ୍ଞର ।

୧୫ । ଅରତ ବୋଲି — — —

ଅଧ୍ୟେର୍ଯ୍ୟ ସମୟର କଥା ଓ ଅନଙ୍ଗ ପୀଡ଼ା ସମୟର ଶୁଣି
ଏ ଦୁହେଁ ବାରଣ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯଦି ନିଜକୁ
ଦ୍ରୁମର ଓ ତୋତେ ଫୁଲ କହୁଛି ତେବେ ଉପମାରେ
ହୁଏ ରହୁଛି । କାହିଁକି ନା ଦ୍ରୁମର ପଦ୍ମଠାରୁ ଯେ ବଣ
ମଞ୍ଜି ଯାଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ପ୍ରୀତିକରେ ଓ ସେ ପ୍ରୀତି
ଐକାନ୍ତିକ ବା ଚର ନୁହେଁ ।

୧୬ । ଖମ୍ବୁଲେ—ଅକାଶରେ । କରବ—କଇଁ ।

୧୭ । ମଦନଶର ଦୂର ଅଦୂର ଉଭୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଶରଣକୁ ସୁଖ
ଓ ଦୁଃଖ ଦିଏ ।

୧୮ । ହେ ରଥେ ତୋତେ କନ୍ୟାରୋଗକୁ ଔଷଧ ଲେଖା କରନ୍ତି
କିନ୍ତୁ ତହିଁର ପ୍ରଭା ଚନ୍ଦ୍ର କରଣ ଦ୍ଵାରା ବଢ଼େ ।
ହୃଦୟର ବାଣା କହିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ତୋ କଥା ମାଧୁରୀରୁ
ଉଣା ବା ନ୍ୟୁନ ହେଉଛି ।

୧୯ । ତୋତେ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ ମୋତେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଅବା କହନ୍ତି
କିନ୍ତୁ ଚନ୍ଦ୍ର କେବଳ ରାତ୍ରିରେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣିକୁ ଢେରଲାଏ ।
ତୁ ପରା ମୋତେ ଦିନ ରାତି ଢେରଲାଉ !

୨୦ । ପୀବରସ୍ତନା—ବର୍ତ୍ତୁଳଭରଜା ।

୨୧ । ଫୁଲ ସମୟ—ବସନ୍ତ । ପୟୋଦକାଳ—ବର୍ଷା ଝୁଟିରହିତ—
ଅସ୍ପଷ୍ଟ ଅବିଳମ୍ବିତ—ଶୀଘ୍ର ।

୨୨ । ତୋତେ ଶାଶବତନା କହିଲେ ବିବେକଜ୍ଞାନତାର ପରିଚୟ
ଦେବାକୁ ହେବ । କାରଣ ପ୍ରକୃତ ରାଗ ନ ହେଲେ
ଶାଶରୁ ସାରି ଗାମା ପାଥା ନିଆ ଜାତ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ବର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ହୃଦୟରେ ପ୍ରେମସଞ୍ଚାର କରିବା
ତାର ସାଧ୍ୟାଗତ ।

୨୫ । ମନ୍ତ୍ର ଅରମ୍ଭ—ମନ୍ତ୍ରାଟ୍ଟାଣ ।

୨୬ । ଜୀବନ ଥିବାଯାକ ସେମାନଙ୍କର ମନ ଧ୍ୟାନ ଆଡ଼କୁ ଯିବ
ନାହିଁ ।

୨୭ । ଶ୍ରେଣୀ—ରୂମ୍ଭର । ପତଙ୍ଗ—ପକ୍ଷୀ । ପତଙ୍ଗ—ସୂର୍ଯ୍ୟ ।
ରଙ୍ଗଭଙ୍ଗ—ରଙ୍ଗବର୍ଣ୍ଣନାଶ । ପଦ୍ମରାଗ—ଚକ୍ରବର୍ଣ୍ଣ
ମଣିବିଶେଷ ।

୩୧ । ଲୋକପାଳକ—ବ୍ରହ୍ମା ।

୩୧ । ସନ୍ନିପ୍ରକର—ସୂର୍ଯ୍ୟ । ଅମରଗିରି—ମେରୁପର୍ବତ ।
ମୃଗରଜ—ସିଂହ ।

୩୩ । ଦୂରଦିଗରେ—ପୃଷ୍ଠଦିଗରେ । ଦଂସ—ସୂର୍ଯ୍ୟ ।
କ୍ଷତ୍ରଜ—ଛତ୍ରଜ—ସୂକ୍ଷ୍ମ । ଶାର—ସ୍ଥର ।

ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଚଉତିଶା

୧ । କ୍ରମଜନୟନ—କୃଷ୍ଣ । ଗୁଥର—ପାମର ଶବ୍ଦକ । ପାମ୍ର
ମୂର୍ତ୍ତିକୁ କବିତା ବୁଝାଇବା ସେପରି ଅସମ୍ଭବ ପ୍ରଭୁ କୋପ
କଲେ ଉପାୟ ବିଧାନ କରିବା ସେପରି ଅସମ୍ଭବ ।

୨ । ପ୍ରତିପଦାରେ ପାଠ ପଢ଼ିଲେ ବିଦ୍ୟା ନାଶ ଯାଏ ।

୩ । ଗିରିନଦୀ ଅଳ୍ପକେ ବଢ଼ି ଛୁଡ଼ିଯାଏ । ରାଧାର ଦ୍ଵେଷ
ସେହିପରି ହେଲା ।

- ୪ । ଦନ ବଜୁଳକ ସ୍ନେହ ଅତି ଅଳ୍ପକାଳସ୍ଥାୟୀ । ମେଘର ଛାଇ
ମଧ୍ୟ ଅତି ଅଳ୍ପକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ।
- ୫ । ଇଡ଼ି—ଅଖି ।
- ୬ । ଶ୍ରୀକର—ସୁନା । ଚନ୍ଦ୍ରଅବତଂସ ନନ୍ଦନ ଜନମ ଭିକ୍ଷୁ
ମୋତେ ଜନ୍ମ—ଗଣେଶ ଚତୁର୍ଥୀରେ ଚନ୍ଦ୍ରର ମୁହଁ
ଶ୍ରୀହାନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିଭଳି ମତେ ନ ଶୁଣି ଶୁଲିଗଲା ।
- ୭ । ବକା କୁସୁମ—ଗଛସ । ମତେ ଗଛସ ଫୁଲ ପରି କଲା
ଅର୍ଥାତ୍ ହେଟ ଗଛସ ଫୁଲ ଛୁଡ଼ି ଗଲେ କୁଅଡ଼ିବ
ପାଏ ନାହିଁ ।
- ୮ । କଣ୍ଡାଳି ନିକଟରେ ଥିଲେ ସବା ଥିଲେ ଦରିଦ୍ର ଲୋକର
ଦରିଦ୍ରତା ଦୂର ହୁଏ ନାହିଁ । ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି—ଚନ୍ଦ୍ରାଗ୍ରସ୍ତ ।
- ୧୦ । ନିଷ୍ଠେ ଜାଣିଲି...ଭବବଞ୍ଚାର ଭାବ କୁସୁମ ଗଭ ପରି
ମଉନ ଗଲା । ନାଶଇକ...ସଖର ଦିନ ବହୁଶୁଣିତ
ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବ ଭୁକ୍ତ ସନ୍ତାପର ସ୍ମୃତି ଲିଭାଇ ପାରେ
ନାହିଁ ।
- ୧୧ । ମନସିକ—କଳ୍ପର୍ପ । ହରମାଳିକା—ରୁଦ୍ରାକ୍ଷ ମାଳା ।
ଟଙ୍କାଧର ରସୁ—ମଦନ । ବଳିଷ୍ଠ ସିଂହ ମୁଖରେ ମୁଗ
ପଡ଼ିଲେ ସେ ଯେପରି ନରୁପାୟ ହୁଏ ମୁଁ ସେହିପରି
ହୋଇଅଛି ।
- ୧୨ । ରଙ୍ଗ—ସୁବର୍ଣ୍ଣ । ଠାକୁର ହୋଇ...ସୁନା ଯଦି ଠାକୁର
ମୁଣ୍ଡି ହୋଇ ରହେ ତେବେ ସମସ୍ତେ ତାର ବହୁମୂଲ୍ୟତା
ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଦରିଦ୍ର ଲୋକ ହାତରେ ସେହି
ସୁନା ରହିଲେ ତାହା ରଜତ କି ରୂପା ବୋଲିବ ।

୧୩ । ଡରୁଥାଇ ତାର—ପାନରାଣୀ ତାର ପାନ ଶୁଣିଯିବବୋଲି
 ଯେପରି ଡରୁଥାଏ ତାହା ମୁହଁ ଶୁଣି ଯିବାକୁ ମୁଁ ସେପରି
 ଡରୁଥାଏ ।

୧୪ । ଫେରୁଥିବି କରି—ଫଣା ଟେକି ।

୧୫ । ଅବନାବଜାର—ଲଢ଼ିକା କାତ ବାଜରେ ନ ମାଡ଼ି
 ପାରିବାରୁ ଖସି ପଡ଼େ ସେଥିଯୋଗୁ ତାର ସ୍ନେହ କାତ-
 ବାଜରୁ ଉଠା ହୁଏ ।

୧୬ । ତପନାୟୁ—ସୁବର୍ଣ୍ଣ । ଅଙ୍ଗହାର—ଅଙ୍ଗର ଭୂଷଣ ।
 ହାର—ଗଳାମାଳୀ ।

୧୭ । ଘନଲତା—ରଜୁଳ । ବନଜ—ପଦ୍ମ । ସ୍ୱରାମଣ୍ଡଳ—
 ଧରା ମଣ୍ଡଳ ।

୧୮ । ଦ୍ୱିଭବ ଗମନା—ଗଜଗମନା । ରାଧା ଦୟା କରିବ ତ
 ନ କରିବ ଏକଥା ଜାଣି ନ ଥିବାରୁ ଅନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ଚାରୀ
 ଦ୍ୱାରସ୍ଥିତ ଭକ୍ତାଣୀ ପରି ମୁଁ ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ିଛି । ଦୂରୁ
 ଦେଖିଲେ—ଦୂରରୁ ଦେଖିଲେ ସେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ
 ଦେବତାମାନଙ୍କ ଚାହିଁବା ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଏ ।

୧୯ । ଧୂସି ଦେଲେ.....ଯେପରି ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ଲୋକର
 କାତର ବାଣୀ ବୈଦ୍ୟ କଣ୍ଠରୁ ବାହାରିବା ଅସମ୍ଭବ
 ସେହିପରି ମୋ ଦୁଃଖ ତା ହୃଦୟରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେବା
 ଅସମ୍ଭବ ।

୨୦ । ଅନ୍ତପଟ ଅନ୍ତ—ଲୁଗାବାଡ଼ି ପଛ ଆଡ଼େ ଥିବା ।
 ଉଚ୍ଛାଦା—ଉଚ୍ଛ୍ୱିତ ।

- ୨୧ । ପଶୁପତି-ଶୟନ-ସନ୍ତାପ-ଅନଳେ—କାମାନଳେ । ପଙ୍କଜ-
କର—ସୂର୍ଯ୍ୟ ।
- ୨୨ । ଫଳ ଥାଉ.....ଫଳ ଥାଉ ଫୁଲ ବିଶିଷ୍ଟ ପତ୍ର ଯେ
କନ୍ଦର୍ପ ସେ ଫୁଲକୁ ଭୋଗ କଲ । ଶିଳୀମୁଖ—ଭ୍ରମର ।
- ୨୩ । ବାଳଶ୍ଯ—ମୂର୍ଖ । ବାତ—ପବନ ।
- ୨୪ । ଭବରଘ୍ନ—କନ୍ଦର୍ପ ।
- ୨୫ । ମଦର—ମଦ୍ ଖଞ୍ଜନ । ଘେନାଘେନ ଭବ—ହେନାଭବ
ମରାଳକେତନ ମାନସ...ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମନ ଯେପରି ସମସ୍ତଙ୍କ
ପ୍ରତି ସୂକ୍ଷ୍ମ ସୂକ୍ଷ୍ମ ସେହିପରି କନ୍ଦର୍ପ ଆତ୍ମ ଦୁର୍ବଳକୁ
କରିଛି ।
- ୨୬ । ଜାଣୁମଣି...ମୋତେ ଶୁରୁ ଯେ ବୃନ୍ଦାବନ ବାସ ହେଲେ ।
ବାମଦେବ ଯେ ମହାଦେବ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଲଘୁ—ନୀଚ
ଲୋକ । ଲଘୁ କରିଲେ—ହେତ କରିଲେ । ଶାଳକା
ଫୁଲ—ଶାଆଳିଫୁଲ, କଳମାଦି ଧାନ୍ୟପୁଷ୍ପ । ଏହା
ଅତି କୋମଳ । ଜାଣିଥିଲି ତାର...ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି
ରାଧାର ହୃଦୟ ଶାଳକା ଫୁଲ ପରି କୋମଳ କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତ-
ମାନ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟକ ପଥର ସାଙ୍ଗ ଭୁଲନୀୟ ହେଲା
ଅର୍ଥାତ୍ ରାଧାର ହୃଦୟ ମୋ ପ୍ରତି ପାଷାଣ କଠିନ ହେଲା ।
- ୨୭ । ରଙ୍ଗେ—ବିଳାସରେ । ରାଗ—କ୍ରେଧ । ରଥାଙ୍ଗ ରଜନୀ
ଦଶା—ଚକ୍ରବାକମାନଙ୍କର ରଜନୀରେ ବିଚ୍ଛେଦ ହୁଏ ।
ମୋତେ ଏବେ ସେହି ଦଶା ପଡ଼ିଲା ।
- ୨୮ । ଲେକନାଥ—ବିଧାତା । ଲେଖେ ତାର ମୋର.....
ରାଧାର ମୋର ପଲକ ମାଦକ ପାଇଁ ସୁଦ୍ଧା ଅନ୍ତର

ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ପୁଣି ଆକାଶ କୁସୁମ ପରି
 ଢୋଲିଅଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଆକାଶରେ ଫୁଲ ଫୁଟିବା ସେପରି
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସମ୍ଭବ ରାଧା ସହିତ ମୋର ମେଳନ ସେପରି
 ଅସମ୍ଭବ । ଲେଚନ-ଶ୍ରବଣ-ମଣ୍ଡନ—ସର୍ପ ମଣ୍ଡିତ
 ମହାଦେବ । ଲମ୍ବ ଭୂଦର-ଗଣେଶ ।

୩୦ । ଇନ୍ଦ୍ର ପଦସା-ଇନ୍ଦ୍ର ସମ୍ପଦ ।

୩୧ । ଶଶିମୁଖୀ—ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ । ପୟ—କ୍ଷୀର । ସରୂପ ସର୍ପକୁ—
 କରତ ପ୍ରାୟେ ଦେହବନ୍ତ ସାପକୁ କ୍ଷୀର ଦେଲେ ସେ
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଗରଳ ବାନ୍ତି କରେ । ସେହିପରି କନ୍ଦର୍ପକୁ
 ଜୟ ଦେଇଅଛି । ଶଙ୍ଖାର କରତ ସରି ଢୋଲି କି ସମାନ
 ହୋଇ ଦୁଇଅଡ଼ୁ କାଟେ । ସେହିପରି ଏଣୁ କନ୍ଦର୍ପ
 କାଟୁଛି, ତେଣୁ ରାଧା କାଟୁଛି । ମୁଁ ମଧ୍ୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ବିରଜ
 ବ୍ୟାକୁଳତା ଅନୁଭବ କରୁଅଛି ।

୩୨ । ଅଦାଲୁଦା—ନିର୍ଦ୍ଦୟତା । ଶମ୍ଭୁ—ଶିବ ।

୩୩ । ପୁଷ୍ପ ସମାନ ଦୋଲବ—ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ଦୋଲବ । ପ୍ରକାଶିବ
 ଆନ-ଅନ୍ୟ କଥା କହିବ । ସନ୍ଦେଶ-ଖବର ।

୩୪ । ଦୁରଶନସୂକ୍ଷ୍ମ-ମୃଗନେତ୍ରୀ । ପୟଃସେଧୀ-ନିନ୍ଦିତ ।
 ଦାନରସ—ମିଠାପାଣି, ଶୁକାର ରସ । ସଦର୍ଶ-ଆନନ୍ଦ ।

୩୫ । ଯମେ-ମଙ୍ଗଳରେ । ଯୋଭୁ-ଶୁଦ୍ଧିଲ୍ୟ । ଗୋଷ୍ଠି ଆକୃତି
 ଦଶାକୁ ବହୁ ନାମମାତ୍ର ଶରୀର ଧରି, ପିଞ୍ଜରରେ ଥିବା
 ପକ୍ଷୀ ଦଶାକୁ ବହୁ ।

ରାଧିକା ସୁରଣ ଚଉତିଶା

- ୧ । କମଳ ନୟନ-କୃଷ୍ଣ । କଂସ କଟକ-କଂସ ନଗର ।
କଳକଣ୍ଠକଣ୍ଠୀ-ପିକଭାଷିନୀ । ନକ୍ଷତ୍ର କଣ୍ଠୀ-ଅମୂଲ୍ୟ
ଚନ୍ଦ୍ରମାଳା ।
- ୨ । ଖଳ-ଦୁଷ୍ଟ ।
- ୩ । ଚନ୍ଦ୍ର ବିରଣରେ ଚନ୍ଦ୍ର କାନ୍ତମଣି ଅଦ୍ଭୁତ ହୋଇଥାଏ ।
ଚନ୍ଦ୍ରକର ଅର୍ଥାତ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବିରଣରେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି କି
ସୂର୍ଯ୍ୟ କାନ୍ତମଣି ଶୁଣିଯାଏ ।
- ୪ । ଗଣିତା-ଗଣନ । ଜନ୍ମନଦ ଗୋଷ୍ଠୀ-ସୁନା ଗୋଷ୍ଠୀ ।
- ୫ । କୁରୁଷା-କନ୍ୟାଧର ପକ୍ଷୀବିଶେଷ । ଝାମ ଯାଉଥିବ-
ଝାଲ ମାରୁଥିବ । ଝସକେତୁ ଗରେ-କନ୍ୟା ଗରରେ ।
ଝଲକ ବଦନା-ସମୁଦ୍ଧଳ ମୁଖୀ, ସୁନ୍ଦର ମୁଖୀ । ଝଲ
ଯାଉଥିବ-ଓଦା ହୋଇ ଯାଉଥିବ ।
- ୬ । ଦୃଷଣ-ନିନ୍ଦା । ନେତ୍ରମାରେ...ଚକ୍ଷୁର ଲୋଚକରେ
ଭାସିଯିବା ଚକ୍ଷୁରେ ତାକୁ ନିଦ୍ରା ଅସିବ ନାହିଁ ।
- ୭ । ଅନଙ୍ଗ-କନ୍ୟା । ଟଳଟଳ-ଅରଧର । ଟେକଲବଣ୍ୟ-
ବିଶେଷ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । କୁଚ କଳଶେ-ସୁନ କୁମ୍ଭରେ ।
ଅଙ୍କରେ-କୋଳରେ । ଟଙ୍କଧର-ମହାଦେବ । ଟେକସ୍ବର
ହୋଇ-ବଡ଼ ପାଟି କରି ।
- ୮ । ଅପାରୁଅପାର-ଅସୀମରୁ ଅସୀମ । ଠାଟିକ କରି-ଅଛି
ଠିକଣା କରି ।
- ୯ । ଗଣ୍ଡପାଲୀ-ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳ । ପ୍ରସଙ୍ଗ-ବିଷୟ । ସୁରଙ୍ଗ-
କୁରଙ୍ଗ-ନୟନ-ଚରଙ୍ଗ-ମୃଗ ନୟନାର ସୁନ୍ଦର ଚକ୍ଷଳ
ଗୁହାଣୀ । ଉପ୍ରୋଧ-ଅନୁରୋଧ ।

- ୧୫ । ମଧୁର ରଜନ—ବସନ୍ତ ସମୟର ରାତି ।
- ୧୬ । ତାପତନ୍ତ୍ରୀ ତଟ……ବରଷା ପ୍ରଖର—ମୋର ହୃଦୟ
ସନ୍ତାପ ରୂପକ ନଦୀକୂଳସ୍ଥିତ ବୃକ୍ଷ ପରି ହୋଇଅଛି ।
ତା ଉପରେ କାମଦେବ ପ୍ରବଳ ଶର ବୃଷ୍ଟି କରୁଅଛି
ଅର୍ଥାତ୍ ମୋହର ହୃଦୟ କନ୍ଦର୍ପ ବେଦନା ଦ୍ଵାରା ବ୍ୟଥିତ ।
- ୧୭ । ପ୍ରସନ୍ନ (ବିଶେଷଣ ପଦ) ବିଶେଷ୍ୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ।
- ୧୮ । ବନ୍ଧୁକ ଅଧର—ବଧୂଳା ଫୁଲ ପରି ରକ୍ତିବର୍ଣ୍ଣ ଓଷ୍ଠ ।
ଦରଦାସ—ମନଦାସ । ଦଇବେ—ଦୈବବିଶାସ ।
ନିଶାସ—ବରଦ ଜନିତ ନିଶାସ । ସୁଙ୍ଗେ ବେଉର—
ଓଷ୍ଠ ରକ୍ତିମା । ଝଲି—ଶୋଭା । ମୁକୁତାମାଳି—
ମୁକ୍ତାହାର ।
- ୧୯ । ପ୍ରମାଦ ପ୍ରୀତିକ—ବିପଦ ଜାତ କରୁଥିବା ପ୍ରୀତି । ଧ୍ରୁବ—
ନିଶ୍ଚିତ । ଧ୍ରୁବଲୋକେ—ଧ୍ରୁବ ମଣ୍ଡଳରେ । ଦୃଢ଼—
ଦୃଢ଼ରାଶି, କପଟ ।
- ୨୦ । ବରଦାପାସାଣ କଳାପ—ବର୍ଷାରେ ପଡୁଥିବା ପଥର
ସମୂହ । ପୀତ ବସନ—ହଳଦିଆ ପାଟ ପିନ୍ଧିଥିବା ।
ସୁସ୍ଥ କାଳ—ବସନ୍ତ ଋତୁ । ପଞ୍ଚବ—ଦଶନ—ବସନ—
କୋମଳ ପତାଧର, ବିଶଲୟାଧର ।
- ୨୧ । ଫୁରୁଣାରେ—ଅନଳରେ ଫୁଟି-ବିକସିତ ।
- ୨୨ । ବିରଞ୍ଚ—ବ୍ରହ୍ମା ।
- ୨୩ । ଭୂପତି—ରାଜା । ଭବଗ୍ରାସ୍ତ୍ର—ରଗବାନ୍ । ଭାବେ—
ସ୍ନେହରେ । କମଳା—ଲକ୍ଷ୍ମୀ ।

୨୫ । ଗଳ କାଳରେ-ବର୍ଷା କାଳରେ । ମରୁଳ ଗନ୍ତା-
ଦଂସ ଗମନା । ଅତକ-ଦୁଃଖ ।

୨୬ । ଭୃଷ୍ଟ-ପଦ୍ମ ।

୨୭ । ଲଳିତ ଲସନ-ସୁନ୍ଦର ବଦନା । ସମା-ଜଳନିଧି-
ସମାସାଗର । ସୁମନା-ଭୃତ୍ସ ମନା ।

୨୯ । ମଦନ କଦନ-ମଦନ କଷଣ ।

୩୦ । ବସୁମତୀ (ସବ୍‌ସତ୍ତା)-ପୃଥ୍ବୀ । ଶୀର୍ଣ୍ଣ-କ୍ଷୀଣ । ଶିବ ଶିବ
ଶିବ-ବାରମ୍ବାର ସମ୍ବୋଧନ ହେତୁରୁ ଲିଖିତ ।

୩୧ । ଶକଳ-ଚନ୍ଦ୍ରମା ଅର୍ଥାତ୍ ଚନ୍ଦ୍ରମା-ଶକଳ ଶଶୀ ଖଣ୍ଡ ।
ସକଳ ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ-ପୃଷ୍ଠିଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ । ଦଶା-ଅଭିଳାଷ,
ଚିନ୍ତା, ସ୍ମୃତି ପ୍ରଭୃତି କାମଜ ଦଶା । ନବମ ଦଶା-
ମୂର୍ତ୍ତି । ମନୋରବ-କନ୍ୟା । ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ରପାଣି-ଶଙ୍ଖ ଚକ୍ର
ହସ୍ତ ରଗବାନ୍ ।

୩୨ । ଶକଳ ନୟନା-ସଲେତକ ନୟନା । ସୁମନ-ଭୃତ୍ସ
ମନ ଯାହାର । ସୁମନସ ଶର-ପୂଲ୍ଲ ଶର କନ୍ୟା ।

୩୩ । ସାରସ-ପଦ୍ମ ।

୩୪ । କ୍ଷପାକର ମୁଖୀ-ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ । କ୍ଷୋର-ଦୁଃଖ । କ୍ଷେମେ-
ମଙ୍ଗଳରେ । ଭୁବବ ଚଉତିଶା ।

୧ । କୁସୁମ ଶରେ-କନ୍ୟା ବାଣରେ । ତାପୀ-ଦୁଃଖୀ,
ସନ୍ତପ୍ତ । ଶଫଳ ନନ୍ଦନ-ଅକୃତ୍ । ବିଫଳକୁ ନେଲୁ
ଅମୃତ-ଅର୍ଥାତ୍ କୃଷ୍ଣକୁ ଗୋପ ପୁରକୁ କଂସ ନଗର
ମଥୁରାକୁ ନେଇ ଅମ୍ଭ ଜୀବନ ବିଅର୍ଥ କଲ ।

- ୨ । ଶ୍ରୀଗେଧ-ଲହରୀ । ଦାରୁଦ୍ରସ୍ତ୍ର ପରସ୍ତେ ପରବଶେ ଭ୍ରମେ
ମରଇ-ଯେପରି ବାଣକାର ପର ସକାଶେ ଶ୍ରମ କର
ହୁଲେ । ଖାଇବା ପିଇବା.....ପରକୁ ନାଶନ୍ତି-
ସାପର ଦଂଶନ ଦ୍ଵାରା ଯେତେ ପୂରୁ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ
ଦଂଶନ କରେ । ସେହିପରି ଅକ୍ଷରର କିଛି ସ୍ଵାର୍ଥ ନ ଥାଇ
ସେ କୃଷ୍ଣକୁ ନେଇଗଲା ।
- ୩ । ମର୍କତ କଣ୍ଠିମାଳୀ-ବେକର କଲା ରତ୍ନ କଣ୍ଠିମାଳୀ ।
ଗଣ୍ଡିଆ-କୃପଣ । ଗୁଆଁର-ମୂର୍ଖ, ନିବୋଧ । ଗାଈ
ବାରଣ ବାଡ଼ି-ଗାଈମାନଙ୍କୁ ବାରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ
ବକା ହୋଇଥିବା ବାଡ଼ି ।
- ୪ । ଗୋପପୁର ଅବତଂସ-ଗୋପପୁରର ଶିରେଭୃଷଣ ସ୍ଵରୂପ
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ । ହଂସ-ସୂର୍ଯ୍ୟ ।
- ୫ । କାହାଡ଼ାବେ-କେଉଁ ଝିର ପ୍ରୀତିରେ । ନାଭବନ୍ତ-
ନାଭ ନିୟମ ।
- ୬ । ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼-ମହାଦେବ । ଚତୁର ପଣ ମହମାକୁ-
ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ ପରଃନ୍ତ ବ୍ରହ୍ମାକୁ-
ଶିବ ବାଣାସୁରର ପକ୍ଷପାତ ହୋଇ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ
କରି ପରସ୍ତ ହେଲେ ଏଣୁ ସେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚତୁରପଣ
ମହମାକୁ ଜାଣିଥିଲେ । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଚତୁର ପଣିଆ ବ୍ରହ୍ମା
ବନ୍ଧା ହରଣରେ ଜାଣିଥିଲେ ।
- ୭ । ଆଭାସ-ଗଡ଼ଭୂଣୀ । ବନଚରା-ବନବୁଲ । ଝାସବାସୀ-
ବନବାସୀ ।
- ୧୧ । ଟେକ ଡୁଆଁ-ବଡ଼ ଡୁଆଁ । ଗ୍ରହପାଇଁ-ଅଗ୍ରହପାଇଁ ।

୧୪ । ତାଳେ-ଥରେ ।

୧୫ । ଅଦୃଷ୍ଟ-ଭାଗ୍ୟ ।

୧୬ । ସ୍ବାଜ୍ଞଳ-ସ୍ବାଜ୍ଞ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ବନ୍ଧୁତ ବର୍ଷା ହୁଏ । ଅର୍ଥ-
ଶିବ । ସେନା-କବଚ ।

୧୭ । ପୁରାଣବଦ୍ଧ ବଦନ-ପ୍ରସ୍ତୁତ ପଦମୁଖ କୁଣ୍ଡଳେ ।

୧୮ । ପୋତ-ଜାହାଜ ।

ଗୋପୀ ସନ୍ଦେଶ ଚଉତିଶା

୧ । କୈତବ କୃପାସିନ୍ଧୁ ନାମ-କପଟ କୃପାସିନ୍ଧୁ ନାମ ।
ଖମସ୍ତ୍ରକ୍ତ-ଅକାଶରୁ । ଖଚର-ଗଗନଦାନନା ।

୪ । ଦୁଃଖରେ-ଦୁଃଖ ପୋକ କରିଥିବା ଅକ୍ଷର ପରି ।

୫ । କଟାକ୍ଷ ଗୁହାଣୀ ।

୬ । ଚତୁର୍ବର୍ଗ-ଧର୍ମ, ଅର୍ଥ, କାମ ଓ ମୋକ୍ଷ ।

୧୧ । କରୁରବ-କର ।

୧୮ । ଦଶ ଚତୁର ଲୋକ-ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ଭୁବନ ।

୧୯ । ଧରାଧର-ପଦାଦ (ବିନ୍ଦ୍ୟ) ।

୨୫ । ମନ୍ଦେଶ-ମନ୍ଦାଦେବ । ବସୁକର-ଧରଣୀ ।

୨୯ । ଛାଉ-ଛାଉ ।

୩୩ । ହଟକର-ରଣ୍ଡିବା ଲୋକର ହଟକାଟକ-କପଟପୁରୁଷ

ବଉଳ ଚଉତିଶା--

୨ । ତୋରୁ କର-ସୁନ୍ଦର କର, ଝଟକ କର । ଖରେ--
ଚଞ୍ଚଳ ।

- ୩ । ଗଞ୍ଜିର—ନିଶାର ଦିଏ ।
 ୪ । ଦଢ଼ିଆଳ—ଦଢ଼ିଆ ଦିଶୁଥାଏ ।
 ୫ । ଭୁସଳ—ଭୁମିର ।
 ୧୧ । ଖୋପ—ଖାତ ।
 ୧୩ । ଡକା—ଅନ୍ଧାଧୁର । ଡଙ୍ଗର—ଖଳ ।
 ୧୭ । ଯେଉଁ—କୃଷକମାନ, ମାଗୁଣ ।
 ୨୨ । ଫୁରୁଣା—ଅନନ୍ଦ ।

ବାନ୍ଧିବା ଚଉତିଶା

- ୫ । ବାନ୍ଧିବିଶା—ବାନ୍ଧିଲେ ।
 ୭ । ମନୁ—ଯୁଗ ।
 ୯ । ଅବା—କଳା—ସମାନୁଭୂତ ଦେଖାଇବା ଲୋକ ।
 ୧୨ । ଶିଳା—ଝିଙ୍କ ।
 ୧୪ । ସବ୍ୟସାଚୀ ସାଧନା—ବାମନଙ୍କର ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ପରି
 ଶରମାରିବାରୁପ ସାଧନା—
 ୧୫ । ସେ ଦେବରେ ଶବ୍ଦ ପ୍ରେସିତ ଅନଳର ଜାଳା ଅନୁଭବ
 କରୁଥିଲ ।
 ୧୮ । ଦୁର୍ଜୟନମୁଖ—ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା ।
 ୨୮ । ବେପଥ—କମ୍ପ, ସ୍ତମ୍ଭ—ମୋହାବସ୍ଥା, ବିସ୍ମର—ସ୍ମରରଙ୍ଗ,
 ସ୍ନେହପ୍ରଳୟ—ହାଲର ସମୁଦ୍ର ।
 ୩୪ । କ୍ଷପାକର ବଦନା—ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀ ।

ନବଘନ ଚଉତିଶା

- ୨ । ସଗକାନ୍ତି-ବିଜୁଳି ।
- ୩ । ଭୁମ୍ବେ ହସ୍ତି ପର ହୋଇଅଛ । ଭୁମ୍ବର ଗର୍ଜନ ହସ୍ତିର
ବୃହତ (ଗର୍ଜନ) ପର । ଭୁମ୍ବର ଜଳଧାର ଦାନ ଅର୍ଥାତ୍
ହସ୍ତିର ମଦ ବାଗଧାର ପର ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ବକମାନେ
ଧାତୁ ଧାତୁ ହୋଇ ଆକାଶରେ ଉଡୁଅଛନ୍ତି ସେମାନେ
ଭୁମ୍ବଠାରେ ହସ୍ତିର ଦନ୍ତବତ୍ ଦେଖାଯାଉଅଛନ୍ତି ।
- ୪ । ଘନବନ୍ଧୀ-ବିଜୁଳି ।
- ୫ । ନାଗ-ମେଘ । ନାଗ-ଶାପ । ବିଷ-ଗରଳ, ବିଷ-ଜଳ
ନିର୍ଣ୍ଣୟେ-ନିଷ୍ଠିତ । ଜାଈଲକ-କେଳା ।
- ୬ । ପୁଷ୍ପବନ୍ତ-ରମ୍ଭ ।
- ୮ । ଏ ପଦରେ ଓ ୯ ପଦରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚାକ୍ଷୁ ଓ ରାଧାଙ୍କୁ
ବର୍ଷାକାଳ ସହିତ ଉପମିତ କରୁଅଛନ୍ତି ।
- ୯ । ଦାତୃତ୍ବ-ତାହୁକ ।
- ୧୦ । ବିରହ ସମୟରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦନ ପ୍ରଭୃତି ଅଜୀବ ପୁଷ୍ପ
ଦାୟକ ପଦାର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ ଦାୟକ ହୁଅନ୍ତି ।
- ୧୧ । ଟେକ-ଅଜୀବ ।
- ୧୨ । କେଶ କଳାପ-ମୟୂର ଚୂଳ । ଠାବ-ଜଣା ।
- ୧୩ । ଭାଲନେଷ-କଟାକ୍ଷବଣ ।
- ୧୪ । ପୟୋଧର-ମେଘ, ଚକ୍ରମାଳା-ପ୍ରକାଶ କେଶ ।
ସୀର-ଲଙ୍ଗଳ । ୧୫ ଓ ୧୬ ପଦରେ ରାଧା ବର୍ଷାକାଳ
ସହିତ ଉପମିତ ହେଉଅଛନ୍ତି ।
- ୧୭ । ବିରହ ବ୍ୟାଧି ଶିବବଲ୍ଲଭ-ବିରହରୂପ ମୟୂର ।

- ୨୭ । ଜୀବନମୁଖ-ଜଳଦ, ଯେ ଜୀବନକୁ ଉଡ଼ନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀ
ଉପରେ ଚାଲନ୍ତି । ବାମ୍ଫା—ବିପଦ ।
- ୨୮ । ଗୁଣାବସ୍ତୁ-ପଦ୍ମଯୋନି-ବିଧାତା । ରୋଲ୍‌ମ-ଭ୍ରମର ।
- ୨୯ । ଶିଳ୍ପକଣ୍ଠ-ମୟୂର ।
- ୩୦ । ମୋ ମନ ମୋଦର ନୁହଇ-ମୋ ମନ ତମା ଅପୂର୍ବରେ
ନାହିଁ ।
- ୩୧ । ଯମା ଯାଗର-ଶିଳ୍ପୀ, ଲୋକମାତା ଚରଣେ-ଶିଶୁ
ଚରଣେ, ଲୋକ-ପାଦତଳେ ସେବକ ।
-

Printed by B. C. Patnaik, B.A.
at the
PRACHI PRESS,
CUTTACK.
1931